

**Andreas Bergh
Magnus Henrekson**

Varför går det bra för Sverige?

*Om sambanden mellan
offentlig sektor, ekonomisk frihet
och ekonomisk utveckling*

Andreas Bergh & Magnus Henrekson

Varför går det bra för Sverige?

Om sambanden mellan offentlig
sektor, ekonomisk frihet och
ekonomisk utveckling

FORES+IVRIG 2012

Varför går det bra för Sverige?

Om sambanden mellan offentlig sektor,
ekonomisk frihet och ekonomisk utveckling.

©2012 Andreas Bergh & Magnus Henrekson

FORES+IVRIG
Bellmansgatan 10
118 20 Stockholm

www.fores.se www.ivrig.org

Papper: Munken Lynx (inlaga), Profi Silk (omslag)

Tryck: Livonia Print, Lettland (2012)

ISBN: 978-91-979505-0-3

Om författarna

Andreas Bergh är välfärdsforskare och föreläsare i national-ekonomi, verksam vid Lunds universitet och Institutet för Näringslivsforskning. Han disputerade 2003 på en avhandling om den svenska välfärdsstaten och var gästforskare vid Harvard våren 2004. Förutom välfärdsstaten och fördelningsfrågor rör Andreas Berghs forskning tillit, tillväxt, globalisering och utvecklingsekonomi. Han har tidigare bl.a. givit ut *Den kapitalistiska välfärdsstaten* (Norstedts, 2009).

Institutet för Näringslivsforskning (IFN) och Lunds universitet
Box 55665, 102 15 Stockholm
Tel: 08-665 45 00, Fax: 08-665 45 99
andreas.bergh@ifn.se

Magnus Henrekson är professor i nationalekonomi och vd för Institutet för Näringslivsforskning. Han disputerade 1990 vid Göteborgs universitet på en avhandling om förklaringar till den offentliga sektorns tillväxt. Under stora delar av 1990-talet forskade han främst om förklaringar till ekonomisk tillväxt. Sedan slutet av 1990-talet forskar han huvudsakligen om entreprenörskapets ekonomi. Fram till 2009 var Magnus Henrekson också innehavare av Jacob Wallenbergs forskningsprofessur vid Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan i Stockholm.

Institutet för Näringslivsforskning (IFN)
Box 55665, 102 15 Stockholm
Tel: 08-665 45 00, Fax: 08-665 45 99
magnus.henrekson@ifn.se

Innehållsförteckning

Tabellförteckning	10
Figurförteckning	11
Förord	13
Sammanfattning	17

Kapitel 1. Varför tillväxt är viktigt och varför staten spelar roll	21
--	-----------

Kapitel 2. Hur kan vi veta om en stor offentlig sektor är bra eller dålig för tillväxten?	31
--	-----------

Hur mäta offentlig sektors storlek?	34
I vilka länder ska sambandet undersökas?	38
Vilka ytterligare faktorer bör beaktas?	38
Hur vet vi vad som orsakar vad?	40
De fyra metodproblem som måste lösas	41
Teoretiskt sett, borde en stor offentlig sektor främja eller hämma tillväxten?	42
Staten kan vara tillväxtfrämjande...	46
... men staten kan också hämma tillväxten	50
Vilka väger tyngst, de positiva eller negativa effekterna?	53

Kapitel 3. Vad visar forskningen?	57
--	-----------

Tidiga komparativa studier	60
Mer sofistikerade studier A: Bayesian Averaging over Classical Estimates (BACE)	64
Mer sofistikerade studier B: paneldata med fixa effekter	69
BACE kombinerat med paneldata	73
Är den negativa korrelationen ett utslag av omvänd kausalitet?	77
Avslutande kommentarer	81

Kapitel 4. Yrkesmässig produktion av personliga tjänster försvåras i högskatteländer _____ 85

Marknadsarbetet är bara en del av allt arbete _____	87
Vad förklarar skillnader i marknadsarbetets omfattning? _____	88
Effekter på samhället _____	95
Kompenserande åtgärder på senare år _____	98

Kapitel 5. Institutioner och ekonomisk utveckling _____ 105

Varför är institutioner betydelsefulla? _____	109
---	-----

Kapitel 6. Att förklara den ekonomiska utvecklingen i Sverige _____ 113

Institutioner och offentlig sektors storlek _____	115
Tillväxtfrämjande reformer i Sverige _____	117
Välfärdsstaten och globaliseringen _____	122
Tillit, välfärdsstat och ekonomisk utveckling _____	125

Kapitel 7. Slutsatser _____ 129

Därför går det bra för Sverige _____	133
--------------------------------------	-----

Appendix I: Avregleringarna och avkorporatiseringen av svensk ekonomi _____ 139

Appendix II: Resultat från annan forskning med syfte att förklara tillväxt _____ 151

Referenser _____ 155

Register _____ 171

Tabellförteckning

Tabell 1. Olika mått på den offentliga sektorns storlek _____	35
Tabell 2. Resultat från några av de tidiga tvärsnittsstudierna _____	60
Tabell 3. 18 variabler som förklarar långsiktig tillväxt _____	66
Tabell 4. Nyare paneldatastudier med länderspecifika fixa effekter _____	70
Tabell 5. Fyra variabler och deras effekt på tillväxten enligt Bergh och Karlsson (2010) _____	75
Tabell 6. Jämförelse mellan olika studier – Beroende variabel: årlig tillväxt i BNP per capita _____	76
Tabell 7. Avlönat arbete, oavlönat arbete, och tid med barnen i Sverige och USA, senaste tillgängliga år från tidsanvändningsstudier _____	89
Tabell A1. Nyckeluppgifter om graden av korporativism i den svenska ekonomin 1985–89 jämfört med 2008 (eller senast tillgängliga år) _____	142

Figurförteckning

Figur 1. De högsta marginalskatterna i Sverige och USA _____	26
Figur 2. Skatteuttag som andel av BNP i Sverige och USA _____	26
Figur 3. Korrelation mellan tillväxt och skatteuttag i OECD-länderna 1970–2005 _____	32
Figur 4. Korrelation mellan tillväxt och skatteuttag i OECD-länderna 1970–2005, rensat för länder med tillväxt över sex procent _____	33
Figur 5. Korrelation mellan genomsnittlig tillväxt per decennium och skatteuttag över decennier i OECD-länderna, 1970–2005 _____	33
Figur 6. De offentliga utgifternas andel av BNP, Sverige 1800–2011 _____	37
Figur 7. ARMEY-kurvan _____	52
Figur 8. Antal arbetade timmar i genomsnitt per person i åldrarna 15–64 år, Sverige och USA, 1956–2003 _____	90
Figur 9. Skattefaktorns utveckling för industriarbetare, tjänsteman och högre chef, Sverige 1952–2010 _____	93
Figur 10. Real BNP per capita i USA, Sverige och EU15 1970–2007. Index 100 = USA 1970 _____	115
Figur 11. Skatteintäkterna som andel av BNP i Sverige, 1980–2010 (procent) _____	117
Figur 12. Ökning av ekonomisk frihet (grå stapel) och globalisering (svart stapel) mellan 1970 och 2000 _____	120

Förord

Frågan om sambandet mellan storleken på den offentliga sektorn och ett lands ekonomiska utveckling mätt som tillväxt i real BNP per capita, har diskuterats under lång tid både bland forskare och i den bredare samhällsdebatten. I Sverige, vars skatter och offentliga utgifter under lång tid varit bland de högsta i världen är detta en av de mest kontroversiella frågorna i den ekonomisk-politiska debatten. Den svenska skattekvoten toppade i slutet av 1980-talet på nära 60 procent av BNP, medan de offentliga utgifterna 1993 översteg 70 procent – extrema siffror för en marknadsekonomi i fredstid.

Sveriges period av växande offentlig sektor sammanföll med en period av svensk ekonomisk eftersläpning. Var detta en tillfällighet, eller en del i ett mönster bland rika västerländska demokratier? 1980-talets internationella forskningslitteratur på området gav inget entydigt svar.

Idag ser läget i Sverige mycket annorlunda ut. Skattekvoten beräknas landa runt 46 procent av BNP, och trenden har varit fallande i 15 års tid. De offentliga utgifterna har fallit ännu mer: från en topp på 73 procent år 1993 till 53 procent

2010.¹ Forskningen om olika samband mellan statens storlek och ekonomisk tillväxt har gått vidare. Magnus Henrekson skrev ett antal vetenskapliga bidrag på området på 1990-talet, tillsammans med Pär Hansson och Stefan Fölster. Nyligen har Andreas Bergh, tillsammans med Martin Karlsson, återvänt till frågan och bland annat undersökt hur resultaten i den äldre forskningen står sig när nya data beaktas.

Bakgrunden till denna bok är att vi fick i uppdrag av American Enterprise Institute att skriva en bok där vi sammanfattade vår egen och andras forskning kring sambandet mellan statens storlek och ekonomisk utveckling. Boken, som fick titeln *Government Size and Implications for Economic Growth*, publicerades av AEI Press i maj 2010 och presenterades vid seminarier i Washington både på American Enterprise Institute och vid ett lunchseminarium i Capitolium där även Princetonprofessorn Richard Rogerson presenterade sin bok *The Impact of Labor Taxes on Labor Supply*. Arbetet med boken ledde dessutom till en vetenskaplig artikel i *Journal of Economic Surveys* (Bergh och Henrekson [2011]).

I denna bok vidareutvecklar vi tankarna i våra engelska publikationer och diskuterar specifikt den svenska ekonomiska utvecklingen. Inte minst diskuterar vi frågan om huruvida Sveriges starka ekonomiska utveckling sedan 1994 motbevisar tesen att en stor offentlig sektor hämmar ekonomins tillväxt.

---

1. Källa: OECD Economic Outlook, nr 78, december 2005 och nr 89, maj 2011.

Vi tackar Daniel Hedblom för assistenthjälp och Aron Berg, Louise Johannesson, Henrik Jordahl, Benjamin Katzeff Silberstein, Pär Krause, Assar Lindbeck och Erik Lundin för värdefulla synpunkter. Finansiellt stöd har erhållits från Jan Wallanders och Tom Hedelius Stiftelse.

Stockholm i september 2011
Andreas Bergh och Magnus Henrekson

Sammanfattning

Under ett kvarts sekel, från slutet av 1960-talet till början av 1990-talet, var den ekonomiska tillväxten svag i Sverige relativt ett genomsnitt av andra jämförbara länder. Sedan 1994 har utvecklingen varit den motsatta: tillväxten i Sverige har varit högre om vi jämför med EU-området, OECD och oftast även högre än i USA. Vår analys visar att Sveriges goda ekonomiska utveckling efter 1990-talskrisen är i linje med vad vi bör förvänta oss enligt modern tillväxtforskning.

Resultaten av vår genomgång av den senaste forskningen om relationen mellan storleken på offentlig sektor, det institutionella ramverket och ekonomisk tillväxt kan sammanfattas i följande punkter:

- Det vanligaste resultatet i nya, vetenskapligt publicerade studier är ett signifikant negativt samband mellan den offentliga sektorns storlek och den ekonomiska tillväxten per capita i rika länder. Samstämmighet råder också om att effekten är ekonomiskt signifikant: 10 procentenheters lägre skatte- eller utgiftskvot är förknippad med 0,5 till en procentenhet högre tillväxttakt.

- Ett samhälles grundläggande institutioner är avgörande för dess välstånd. Exempel på tillväxtfrämjande institutioner är ett gott skydd av den privata äganderätten, en icke-korrupt statsmakt och ekonomisk öppenhet mot omvärlden, det vill säga institutioner bidrar till hög ekonomisk frihet. Intressant nog lyckas de nordiska länderna numera bra med att kombinera hög ekonomisk frihet med en omfattande välfärdsstat.

Sveriges offentliga utgifter som andel av BNP är idag ca 10 procentenheter lägre än runt 1990 och skattekvoten har sjunkit från 56–57 procent av BNP runt 1990 till 46 procent 2010. Till detta kommer att Sverige (och de övriga skandinaviska välfärdsstaterna) genomfört en rad reformer som ökat den ekonomiska friheten och ökat lönsamheten att arbeta, utbilda sig och driva företag. Vidare gynnas de nordiska länderna av en hög grad av tillit i befolkningen, vilket tillsammans med den ökade friheten är en trolig förklaring till att dessa lyckas kombinera en (fortfarande) stor offentlig sektor med god ekonomisk utveckling.

Det går alltså bra för Sverige till stor del därför att vi minskat den offentliga sektorns omfattning och ökat den ekonomiska friheten.

Trots den höga svenska reformtakten finns områden där den ekonomiska friheten i Sverige kan öka ytterligare. Skattesystemet kan reformeras så att det blir mindre tillväxthämmande. Både arbetsmarknad och bostadsmarknad är i Sverige illa fungerande och kraftigt reglerade jämfört med många andra länder. Det skulle alltså gå att fortsätta reformera Sverige utan att för den sakens skull krympa välfärdsstaten till genomsnittlig EU-storlek.

Kapitel 1

Varför tillväxt
är viktigt och
varför staten
spelar roll

Frågan huruvida en stor offentlig sektor främjar eller häm-
mar den ekonomiska utvecklingen i ett land har debatterats
länge. Forskningen på området har inte gett något enty-
digt svar. Vissa forskare menar att sambandet mellan statens
storlek och landets ekonomiska tillväxt är negativt, medan
andra hävdar att det är positivt. En närliggande slutsats av
denna spännvidd i resultaten är att det inte finns något ro-
bust samband mellan den offentliga sektorns storlek och ett
lands ekonomiska tillväxt. Men när studierna granskas när-
mare, framträder vissa mönster i resultaten och det visar sig
att forskningen är mer samstämmig än den först ter sig.

Olika forskare har kommit till olika slutsatser främst på
grund av att de använt sig av olika mått på den offentliga
sektorns storlek, olika tillväxtmått och – framför allt – bero-
ende på att de studerat olika typer av länder och tidsperioder.
Bland nya publicerade studier som undersöker den reala till-
växten av BNP per capita bland världens rikaste länder över
en längre tidsperiod är resultaten förvånansvärt likartade: de
flesta studier finner att dessa länder växer lite långsammare
när deras offentliga sektor är större. När fattiga länder stu-
deras, är det vanligare att sambandet är positivt, det vill säga
ekonomin växer snabbare med en större offentlig sektor.

Syftet med denna bok är att sammanfatta resultaten från
den senaste forskningen och diskutera vilka slutsatser som
kan dras rörande den ekonomiska politiken. Innan vi tar oss
an denna uppgift vill vi dock ägna några rader åt att förklara
varför ämnet är viktigt.

Att ekonomisk tillväxt är relevant för en nations välstånd
säger sig självt och är något som de flesta är medvetna om. Vad
som däremot inte är lika uppenbart är att även små skillnader
i tillväxttakt efter ett antal år ger upphov till stora skillnader
i ekonomiskt välstånd. På årsbasis innebär en skillnad så liten
som en halv procentenhet att hushållen och den offentliga

verksamheten i Sverige går miste om flera miljarder kronor i konsumtion. På lång sikt är tillväxten avgörande för vårt materiella välstånd. Vid en årlig tillväxt på två procent tar det cirka 36 år för levnadsstandarden att öka till det dubbla. Om tillväxttakten istället är tre procent minskar den nödvändiga tiden för en fördubbling till 24 år. Dessutom finns ett starkt samband mellan livslängd och barnadödlighet och ett lands ekonomiska utveckling (se till exempel Pritchett och Summers [1996] eller Hans Roslings presentation på www.gapminder.org). Även om vissa hävdar motsatsen, tyder mycket även på att det finns ett samband mellan högre inkomster och högre upplevd lycka (Stevenson och Wolfers [2008]).

Det är viktigt att beakta att ekonomisk tillväxt uppstår när vi genom innovationer som ökar produktiviteten kan producera allt mer utan att använda mer av våra knappa resurser, ibland till och med mindre av dessa. Långsiktig ekonomisk tillväxt är därför fullt förenlig med exempelvis långsiktigt hållbar utveckling ur miljöperspektiv. En annan konsekvens av att vi blir bättre på att producera mer med allt mindre resursinsats är att tid frigörs till annat. Tillväxt skall alltså inte bara ses i ljuset av möjligheten att köpa fler tv-apparater, hushållsmaskiner eller bilar, utan också som något som ger utrymme att kunna ägna mer tid åt saker som konst, litteratur och fritid samtidigt som man behåller en hög ekonomisk standard.

Vad som påverkar den ekonomiska tillväxten i ett land, och i vilken utsträckning, är således av yttersta vikt. Vi har alltså valt att koncentrera oss på frågan om storleken på offentlig sektor har någon betydelse för tillväxten, och i så fall i vilken utsträckning och under vilka förutsättningar.

Missuppfattningen att tillväxt är ett snävt materialistiskt begrepp och därför gravt missvisande kan förmodligen förklaras av att tillväxt i normalfallet mäts som förändringen i

BNP per capita. Måttet är problematiskt bland annat då det bortser från antalet arbetade timmar: BNP åsyftar marknadsvärdet av själva produktionsmängden i den formella ekonomin. Således är påståendet att den genomsnittlige amerikanen är ungefär 30 procent rikare än den genomsnittlige svensken skevt om man inte samtidigt tar hänsyn till att runt hälften av denna skillnad beror på att amerikaner jobbar mer i den formella sektorn (Schmid [2008]).

En viktig fråga är då om svenskar jobbar mindre än amerikaner för att de värderar sin fritid högre, eller om detta beror på att marknadsarbete lönar sig bättre i USA där skatterna är lägre. Det är svårt att veta med säkerhet, men en ledtråd ges av det faktum att svenskar tenderar att ägna mer tid än amerikaner åt oavlönat hushållsarbete. Det är således mindre troligt att svenskar generellt sett är mindre förtjusta i att arbeta än amerikaner – men svenskar ägnar relativt sett mer tid åt oavlönat hushållsarbete och mindre tid åt lönearbete. En möjlig anledning till detta är att de svenska inkomstskatterna är avsevärt högre än de amerikanska. En högre skattesats innebär att det lönar sig sämre att arbeta, något som gör både fritid och obeskattat hushållsarbete till mer attraktiva sysslor. Detta leder i sin tur till att individer ägnar mer tid åt dessa.

Ett problem med att svenskar arbetar mindre på marknaden och mer inom den informella sektorn, ofta i form av oavlönat hushållsarbete, är att utvecklingen inom denna del av ekonomin riskerar att bli eftersatt. Detta om den som ägnar sig åt oavlönat hemarbete på grund av svagare incitament investerar mindre i utbildning och utrustning. Den informella delen av ekonomin riskerar nämligen då att i mindre utsträckning dra nytta av marknadens specialiseringsvinster i form av högre produktivitet och snabbare produktutveckling. En person som erhållit utbildning inom

sitt yrke och som specialist är aktiv på marknaden har därför i stort sett alltid högre produktivitet än en person som gör samma jobb oavlönat.

Den rika förekomsten av oavlönat hushållsarbete och därmed lägre arbetsinkomster kan öka efterfrågan på offentliga subventioner, som i sin tur kräver ökat skatteuttag. I så fall uppstår en ond cirkel. Resonemang som dessa ligger till grund för flera skeptiska betraktelser rörande den långsiktiga ekonomiska utvecklingen för länder med höga skatter och generösa välfärdsstater (se exempelvis Freeman, Swedeborg och Topel [1995]).

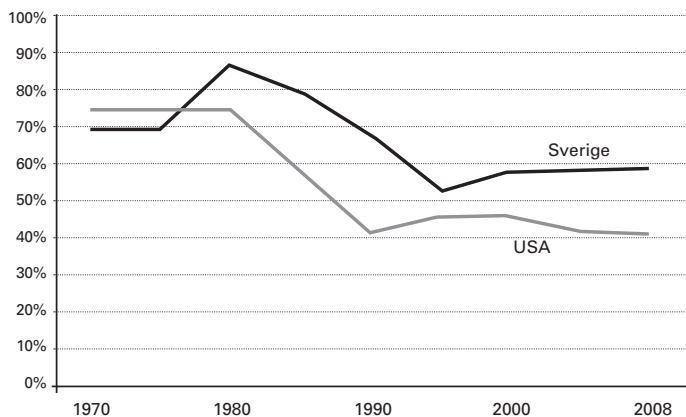
I valet mellan fritid och arbete är det marginals-katten som spelar störst roll; det är den som bestämmer hur mycket en individ betalar på ytterligare inkomst och alltså hur mycket man tjänar på att öka sin arbetstid och/eller att eftersträva arbetsuppgifter som är mer kvalificerade och därför mer värdeskapande per timme. För att mäta hela den offentliga sektorns storlek är emellertid skattekvoten, det vill säga det totala skatteuttaget som andel av BNP, ett bättre mått. Det är viktigt att inte förväxla de två då till exempel ett progressivt skattesystem kan innebära att den förra är högre (ibland mycket högre) än den senare.

I figur 1 visas de högsta marginals-katterna i Sverige och USA och figur 2 visar skattekvoten i de två länderna.

I figur 1 kan vi se att de högsta marginals-katterna i både USA och Sverige är lägre idag än vad de var för några årtionden sedan (för övrigt något som gäller de flesta västländer). Denna utveckling har dock inte skett i samma takt överallt. Exempelvis var de högsta marginals-katterna högre i USA än i Sverige i början av 1970-talet, medan förhållandet idag är det omvända. Om något kan man hävda att figur 1 underskattar skillnaden i utveckling mellan de två länderna, detta då brytpunkten (det vill säga vid vilken lön en individ behö-

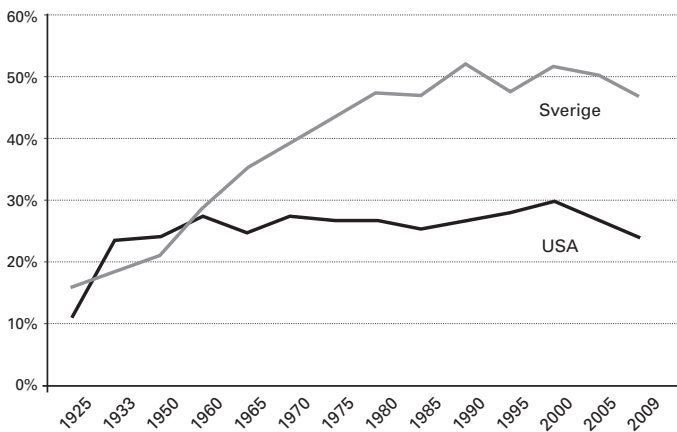

Figur 1. De högsta marginalskatterna i Sverige och USA.

Källa: Gwartney, Lawson och Norton (2008) och Economic Freedom Index 2010.

Figur 2. Skatteuttag som andel av BNP i Sverige och USA.

Källa: Rodríguez (1981) och nyare data från SourceOECD.

ver betala den högsta marginalsikten) är betydligt lägre i Sverige, vilket leder till att fler löntagare drabbas av de högre skattesatserna. Ett resultat av detta är att den genomsnittliga skatten en löntagare betalar ofta är betydligt högre i Sverige. Vidare framgår ur figur 2 att det generella skattetrycket är högre i Sverige än i USA.

Enkla jämförelser som dessa är användbara för att illustrera skillnaderna mellan olika skattesystem. Men dessvärre säger de inget om relationen mellan typen av skattesystem och ett lands ekonomiska utveckling. För att kunna belägga förekomsten av ett samband måste man gå mer systematiskt tillväga och inte minst jämföra fler länder. Under de senaste decennierna har ekonomer ägnat mycket tid och möda åt att undersöka detta samband. I den resterande texten kommer vi att presentera och utvärdera den senaste forskningen för att försöka gå till botten med frågan. Våra slutsatser kan sammanfattas på följande sätt:

- Nya studier publicerade i vetenskapliga tidskrifter tenderar att finna ett negativt samband mellan den offentliga sektorns storlek och den ekonomiska tillväxten i rika länder. Det är dock svårt att fullt ut belägga att det rör sig om ett orsakssamband, det vill säga vad som orsakar vad.
- Storleken på den offentliga sektorn är betydligt mindre viktig än innehållet och hur den finansieras. Enligt vissa studier är exempelvis investerings- och utbildningsutgifter tillväxtfrämjande, medan det framför allt är höga skatter på arbete som hämmar tillväxten.

- Mängder av forskning visar att ett samhälles grundläggande institutioner är avgörande för dess ekonomiska utveckling. Institutioner som tycks vara tillväxtfrämjande kännetecknas av hög ekonomisk frihet: ett gott skydd av den privata äganderätten, en icke-korrupt statsmakt och ekonomisk öppenhet mot omvärlden. Intressant nog är den ekonomiska friheten numera relativt hög i de nordiska välfärdsstaterna trots att dessa har relativt stor offentlig sektor.
- De senaste åren har de skandinaviska välfärdsstaterna genomfört en rad reformer som ökat den ekonomiska friheten, och dessa reformer har högst sannolikt bidragit till en förhållandevis stark ekonomisk utveckling trots att dessa länder fortfarande har en relativt omfattande offentlig sektor. De nordiska länderna gynnas också av en hög grad av tillit i befolkningen, vilket kan vara en förklaring till att dessa lyckas kombinera stor offentlig sektor med god ekonomisk utveckling.

Återstoden av denna bok är disponerad på följande sätt. I kapitel 2 går vi kortfattat igenom den teoretiska litteratur som ligger till grund för antagandet att storleken på offentlig sektor påverkar den ekonomiska tillväxten. I kapitel 3 följer vi upp de teoretiska slutsatserna genom att titta närmare på några av de empiriska studier som behandlar denna fråga. Bland annat diskuteras studier som undersöker hur institutioner inverkar på tillväxten, och särskilt intresse läggs vid vikten av ekonomisk öppenhet. I kapitel 4 diskuteras varför höga inkomstskatter ger konsumenter incitament att producera vissa tjänster själva, istället för att köpa dem på en

marknad, och varför detta potentiellt har stor betydelse för ett samhälles ekonomiska utveckling. I det femte kapitlet sammanfattas forskning som visar att vissa grundläggande samhällsinstitutioner har betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Det sjätte kapitlet diskuterar den svenska utvecklingen, och fokuserar då främst på de reformer som gjorts på centrala områden sedan början av 1990-talet och vad det betytt för tillväxten i Sverige. I det avslutande sjunde kapitlet görs en kort sammanfattning av de viktigaste lärdomarna från boken.

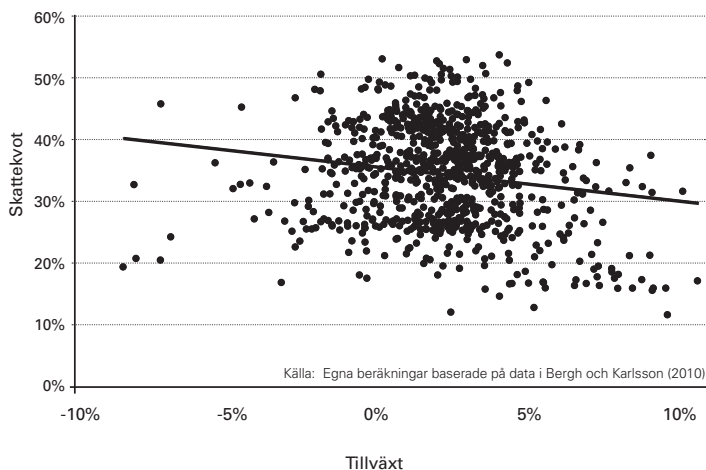

Hur kan vi
veta om en stor
offentlig sektor
är bra eller dålig
för tillväxten?

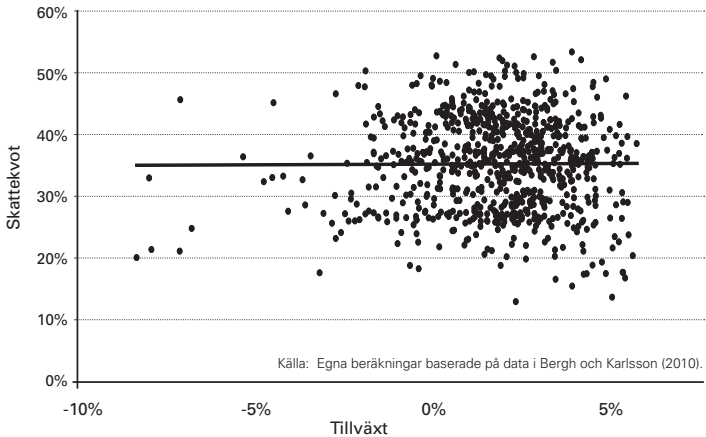
I figur 3 visas ett punktdiagram där den reala BNP-tillväxten i OECD-länderna har matchats med ländernas storlek på den offentliga sektorn (mätt som de totala skatteintäkterna som andel av BNP, skattekvoten) för åren 1970–2005. Figuren tycks visa på ett svagt negativt samband mellan de två variablerna: länder med stor offentlig verksamhet tycks också ha lägre tillväxt.

Sambandet mellan den offentliga sektorns storlek och den reala BNP-tillväxten är emellertid inte entydigt. Vissa länder (till exempel Portugal och Grekland) har ibland haft utomordentligt låg tillväxt trots ett lågt skattetryck, medan en del länder med stor offentlig sektor växer kraftigt vissa år. Bilden är också lätt att modifiera. Om vi, till exempel, tror att en offentlig sektors storlek inte spelar roll vid nor-

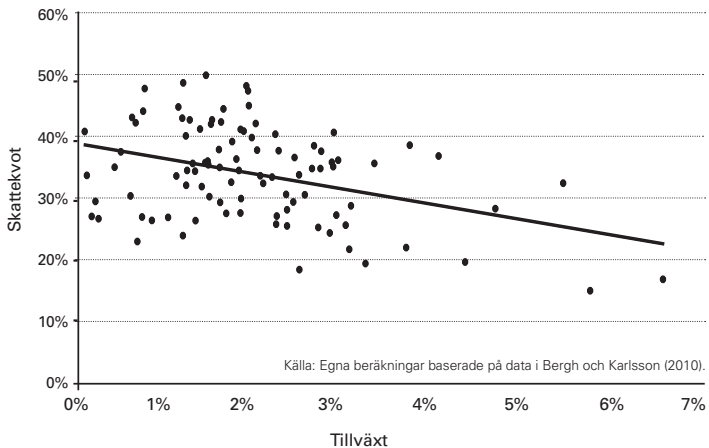
Figur 3. Korrelation mellan tillväxt och skatteuttag i OECD-länderna 1970–2005.

Figur 4. Korrelation mellan tillväxt och skatteuttag i OECD-länderna 1970–2005, rensat för länder med tillväxt över sex procent.

Figur 5. Korrelation mellan genomsnittlig tillväxt per decennium och skatteuttag över decennier i OECD-länderna, 1970–2005.

mala tillväxttal, kan vi få stöd för denna hypotes genom att exkludera alla observationer där tillväxten är högre än sex procent. Detta illustreras i figur 4.

Om vi istället vill visa att det på längre sikt finns ett kraftigt negativt samband mellan dessa två variabler, kan vi jämföra den genomsnittliga tillväxten för 1970-, 1980- och 1990-talet, samt perioden 2000–2005, med det genomsnittliga skattetrycket för dessa perioder, så att varje punkt i diagrammet motsvarar ett genomsnitt över ett decennium. Gör vi detta stärks det negativa sambandet, både vad gäller storlek och statistisk signifikans. I figur 5 kan vi se att inget OECD-land under ett årtionde haft en genomsnittlig skattekvot på över 40 procent och samtidigt lyckats åstadkomma en genomsnittlig årlig tillväxttakt högre än tre procent. Om figur 5 skulle vara den enda som presenterades i ett sammanhang skulle detta lätt kunna leda oss till slutsatsen att det finns ett otvetydigt, negativt samband mellan de två storheterna. Så är dock inte fallet. Som redan framgått är sambandet känsligt för olika aggregeringar och inkluderingen/exkluderingen av några få observationer. Dessvärre är detta inte de enda problem som uppstår då vårt material ska tolkas.

Hur mäta offentlig sektors storlek?

Till att börja med är det inte givet vilket mått på den offentliga sektorns storlek som är bäst att använda. Ovan har vi använt oss av de totala skatteintäkterna som andel av BNP, men vi kunde lika gärna ha använt andra storleksmått, såsom hur stor andel av de sysselsatta som är anställda i offentlig sektor, de totala offentliga utgifterna som andel av BNP eller de offentliga konsumtionsutgifterna som andel av BNP. Lybeck (1986) identifierar hela tretton olika mått på den

Tabell 1. Olika mått på den offentliga sektorns storlek.

Totala offentliga utgifter som andel av BNP	Offentlig sysselsättning som andel av total sysselsättning (i personer eller arbetade timmar)
Offentlig konsumtion och investeringar som andel av BNP inkl. affärsverk och offentligt ägda företag	Fördlingsvärde i offentliga myndigheter som andel av BNP
Offentlig konsumtion och investeringar som andel av BNP exkl. affärsverk och offentligt ägda företag	Totala offentliga inkomster som andel av BNP
	Totala skatteintäkter som andel av BNP

Anm.: Lybeck identifierar ytterligare fem mått genom att disaggregera skatteintäkterna och ha med mått på transfereringarnas andel av hushållens disponibla inkomst och subventioner till näringslivet som andel av privat produktion.

Källa: Lybeck (1986, kap. 3).

offentliga sektorns storlek. De sju mest relevanta av dessa redovisas i tabell 1.¹

Med tanke på vår övergripande frågeställning kan det vara av intresse att få en bild av hur den offentliga sektorns storlek utvecklats i Sverige på riktigt lång sikt. Figur 6 visar hur de offentliga utgifterna som andel av BNP utvecklats i Sverige från år 1800 och fram till idag. Under 1800-talets första decennium låg de offentliga utgifterna på drygt 10 procent av BNP. Andelen sjönk med några procentenheter efter att den långa perioden av krig avslutats med Kjölfreden i januari 1814. Utgiftsandelen förblev sedan anmärknings-

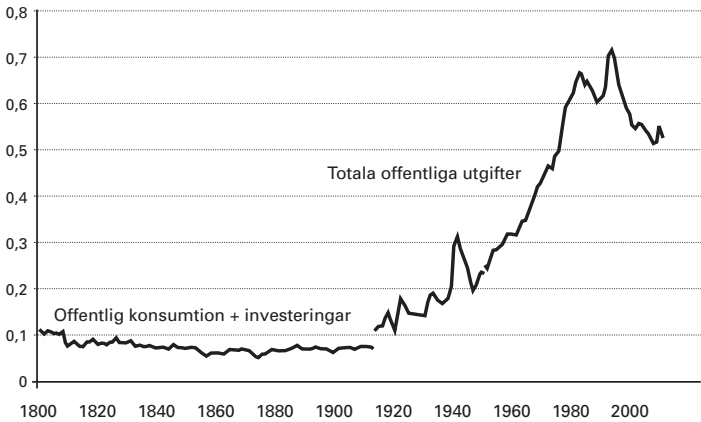
1. På engelska talar man ofta om *government size* när man avser hela den offentliga sektorns storlek. I analysen nedan skriver vi ibland statens storlek och menar då, om inte annat anges, den konsoliderade offentliga sektorns storlek.

vårt stabil kring en nivå på ca sju procent av BNP ända fram till första världskriget. De viktigaste avvikelserna sammanföll med kraftiga konjunkturella svängningar. Nedgången runt 1870 skedde samtidigt som svensk ekonomi genomgick en stark högkonjunktur. Mönstret vändes i sin motsats från och med mitten av 1870-talet, då svensk ekonomi gick in i en stagnationsfas som varade i ungefärligen ett decennium.

Fram till 1912 finns endast data över offentliga utgifter för konsumtion och investeringar. Tack vare Erik Hööks (1962) stora empiriska arbete finns även data över offentliga transfereringar från 1913. De två världskrigen innebar naturligt nog att utgiftsandelen steg. Under fredstid låg de militära utgifternas andel av BNP på cirka 2 procent, medan särskilt andra världskriget förde med sig en ny rekordnivå för den offentliga utgiftsandelen. 1941 nåddes en topp på nästan 32 procent, där 14 procentenheter utgjorde utgifter för militära ändamål. Efter en uppgång direkt efter första världskriget förblev den offentliga konsumtionen en relativt stabil andel av BNP fram till 1950. De offentliga investeringarna låg fast på en låg nivå (1,5–2 procent av BNP) under hela perioden. Däremot började transfereringarna stiga mot slutet av 1930-talet. Trettioårsdepressionen åtföljdes av ett hopp i den totala utgiftsandelen på cirka 4 procentenheter. Emellertid skedde ingen ytterligare ökning under 1930-talets andra hälft i samband med att man då började föra en aktiv stabiliseringspolitik.

Några år efter krigsslutet påbörjades en exceptionellt snabb ökning i utgiftsandelen. Denna pågick utan avbrott till några år in på 1980-talet. Från 1947 till 1982 ökade utgiftsandelen från 20 till 67 procent. Därefter skedde en viss nedgång, särskilt för offentliga konsumtions- och investeringsutgifter, men nedgången motverkades i hög grad av snabbt ökande transfereringar till hushållen under 1980-talet.

Figur 6. De offentliga utgifternas andel av BNP, Sverige 1800–2011.

Anm.: 2011 avser OECDs prognos från maj 2011.

Källa: Durevall och Henrekson (2011) och OECD Economic Outlook, nr 89, maj 2011.

Under början av 1990-talet ökade utgiftsandelen i samband med den allvarliga ekonomiska krisen och en ny topp nåddes med en utgiftsandel på 72 procent av BNP 1993. Den extremt höga nivån 1991–94 förklaras dels av att utgifterna stiger automatiskt när sysselsättningen faller brant (ca 600 000 jobb försvann på några få år i början av 1990-talet) och transfereringarna ökar, dels av att den svenska bank- och fastighetskrisen krävde stora statliga insatser. Sedan toppen 1993 har utgiftsandelen fallit med ca 20 procentenheter och beräknas enligt OECD att landa på knappt 51 procent av BNP 2011.

I vilka länder ska sambandet undersökas?

Ett andra problem, liknande det vi diskuterade kring figur 3, är vilka länder som skall ingå i undersökningen. Det som i figuren ser ut som ett tydligt samband, förklaras till stor del av ett fåtal länder som kombinerat liten offentlig verksamhet och hög ekonomisk tillväxt. Utesluter vi dessa länder (bland annat Irland och Sydkorea) är tendensen i och för sig densamma, men den är inte längre lika tydlig. För att bredda urvalet bör emellertid så många rika och utvecklade länder som möjligt inkluderas, oavsett om dessa är OECD-länder eller inte.

En avgränsning till exempelvis OECD-länder gör urvalet skevt såtillvida att OECD inte utgörs av en slumpvist utvald grupp av länder. Organisationens samtliga medlemsländer är marknadsliberala demokratier, och organisationens syfte är att främja tillväxt och levnadsstandard i dess medlemsstater. Om ett samband som finns inom endast OECD-länder stärks när rika länder som inte är OECD-medlemmar inkluderas, talar detta alltså för att sambandet faktiskt gäller rika länder generellt.

Vilka ytterligare faktorer bör beaktas?

Att länderna som studeras är lika i vissa avseenden innebär dock inte avsaknad av viktiga skillnader, och dessa skillnader kan mycket väl vara viktiga att beakta. Bland annat är det viktigt att ta hänsyn till faktorer som ländernas ekonomiska utvecklingsnivå i utgångsläget och deras demografiska struktur.

Länder som i utgångsläget inte nått så långt i sin ekonomiska utveckling (har så hög BNP-nivå) kan växa snabbare än rikare länder då de har möjlighet att lära sig av andras

misstag och kan uppgradera sin produktionsteknologi snabbare då denna redan finns tillgänglig, medan ett land som ligger i framkant har svårare att växa fort då ny teknologi först måste utvecklas. Föreställningen om en upphinnareffekt (*catching-up effect*) kan föras tillbaka till Gerschenkron (1952), som hävdade att vad gäller ett lands tillväxtförutsättningar kan det finnas en fördel i »relativ efterblivenhet«. Upphinnarhypotesen anger att när produktivitetsnivån är väsentligt högre i ett eller flera länder jämfört med ett antal andra länder, är det möjligt för länderna i den senare gruppen att påbörja en upphinnarprocess genom att adoptera en mer avancerad produktionsteknologi från de mer utvecklade länderna.

En mer avancerad produktionsteknologi skall förstås i vid mening. Tillväxtpotentialen hos fattigare länder är inte bara stor på grund av att det är möjligt att ersätta en föråldrad kapitalstock med modernare utrustning. Det finns även en möjlighet att förbättra företagsledning, ekonomistyrning, marknadsföringsmetoder etc. Ett nödvändigt villkor för att upphinnarfaktorn ska verka är en tillräcklig grad av »samhällelig förmåga«, det vill säga det fattigare landet måste vara tillräckligt sofistikerat för att kunna ta till sig den mer avancerade teknologin. Därför bör man förvänta sig att upphinnareffekten är starkast i teknologiskt efterblivna men socialt avancerade länder. Västtyskland och Japan efter andra världskriget är skolboksexempel i sammanhanget. Stora delar av kapitalstocken förstördes under kriget, men den allmänna kunskapsnivån var hög och länderna var väl organiserade. Förutsättningarna för en snabb tillväxt med hjälp av teknologilån från omvärlden blev därför osedvanligt förmånliga.¹

---

1. En välkänd ekonomisk studie av upphinnareffekten är Baumol (1986). För en mer omfattande diskussion på svenska hänvisas till Henrekson (1997).

Den demografiska utvecklingen kan också leda till missvisande slutsatser. En åldrande befolkning innebär generellt att tillväxttakten blir lägre. Samtidigt sätter det större press på de sociala systemen. Både pensionsutbetalningarna och hälsovårdsutgifterna, vilka båda i hög grad tenderar att betalas över offentliga budgetar, blir högre med en större andel äldre (se Shelton [2007] för en nyare studie som visar detta). Således kan låg tillväxt och stor offentlig sektor gå hand i hand, inte för att de påverkar varandra, utan för att de båda påverkas av en åldrande befolkning!

Hur vet vi vad som orsakar vad?

Det fjärde stora problemet man möter i studier av detta slag är det så kallade kausalitetsproblemet. Även om vi hanterat de tre problemen ovan och hittar ett statistiskt samband kan vi fortfarande inte säga i vilken riktning orsakssambandet går. Om sambandet visar sig vara negativt är det svårt att avgöra om tillväxten är låg på grund av en stor offentlig sektor, eller om den offentliga sektorn är stor på grund av låg tillväxt. Nyare studier resonerar en hel del kring detta, och vi kommer att återkomma till frågan. Kausalitetsproblemet försvåras ytterligare av hur regeringar kan tänkas reagera om tillväxten påverkas av den offentliga sektorn. Om ett land höjer skatterna på ett sätt som får en negativ effekt på tillväxten är det mer troligt att detta land helt eller delvis återställer skattetrycket till den tidigare lägre nivån, jämfört med att ett land som inte drabbas av lägre tillväxt när de höjer skatten gör det. Om så är fallet kommer en statistisk analys att underskatta styrkan i det negativa sambandet, trots att ett sådant samband uppenbarligen föreligger i åtminstone några länder. Detta eftersom statistiska analyser exkluderar de länder där (tillfälligt) höjda skatter lett till lägre tillväxt,

medan länder som har (varaktigt) högre skatt och hög tillväxt inkluderas.

Men det finns också mekanismer i motsatt riktning. I många länder ökar de offentliga utgifterna automatiskt i dåliga tider. Då är det alltså låg tillväxt som orsakar stor offentlig sektor, och inte tvärt om.

De fyra metodproblem som måste lösas

De finns således fyra grundläggande problem som måste beaktas i denna typ av undersökningar:

1. *Definitionsproblemet*: Hur skall vi mäta storleken på den offentliga sektorn?
2. *Urvalsproblemet*: Vilka länder skall ingå i studien?
3. *Specifikationsproblemet*: Vilka andra variabler (utöver offentlig sektor och ekonomisk tillväxt) måste vi kontrollera för i analysen?
4. *Kausalitetsproblemet*: Om ett samband finns, i vilken riktning går det?

Av dessa fyra problem är de tre förstnämnda lättast att handskas med. I forskningslitteraturen finns studier som använt sig av olika definitioner, olika länder, och som studerat olika tidsperioder. Genom att skaffa sig en överblick över befintlig forskning får man således en bra bild av hur resultaten varierar beroende på vilka val och överväganden som gjorts i dessa frågor, därutöver får man även vägledning när det gäller att välja vilka variabler som bör ingå i den egna studien.

Utöver dessa mer specifika frågor rörande data, kan det också vara värt att något kommentera typen av data. I studier som denna är en typ av data att föredra framför andra, nämligen så kallade paneldata. Paneldata är tvärsnittsdata

som samlas in över flera tidsperioder, vilket gör det möjligt att identifiera och särskilja effekten av just de variabler vi är intresserade av. Anledningen till detta är att länder skiljer sig åt i ett näst intill obegränsat antal hänseenden, vilket gör det omöjligt att specificera en statistisk modell som tar hänsyn till alla potentiella förklaringsfaktorer. Men om vi kan anta att de skillnader som inte beaktas explicit är mer eller mindre konstanta över tid kan vi med hjälp av paneldata utnyttja skillnader mellan länder, samt förändringarna över tid inom varje enskilt land, för att fastslå sambandet mellan de variabler vi är intresserade av.

Som tidigare nämnts ger de empiriska beläggen gällande sambandet mellan storleken på offentlig sektor och den ekonomiska tillväxttakten inte ett entydigt svar, vare sig rörande huruvida sambandet är positivt eller negativt, eller om orsak och verkan. Innan vi kommer till den empiriska forskningen är det därför en god idé att tänka igenom problemet teoretiskt. Varför förväntar vi oss att dessa storheter – den offentliga sektorns storlek och takten i den ekonomiska tillväxten – skall ha något samband överhuvudtaget?

Teoretiskt sett, borde en stor offentlig sektor främja eller hämma tillväxten?

En naturlig utgångspunkt för den som funderar på sambandet mellan den offentliga sektorns storlek och tillväxt är ekonomisk tillväxtteori. Grovt sett kan den delas in i tre huvudområden:

- Neoklassisk tillväxtteori
- Endogen tillväxtteori
- Institutioners betydelse för ekonomisk tillväxt

Neoklassisk tillväxtteori

I de neoklassiska tillväxtmodellerna bestäms den långsiktiga tillväxten helt av exogena faktorer (Solow [1956, 1957]), i det här fallet den teknologiska utvecklingen som gör oss mer produktiva över tiden. På kort sikt kan politiska beslut, som alltså är att betrakta som endogena, dock påverka tillväxttakten genom att påverka sparandet (som i dessa modeller ofta är liktydigt med investeringar och således bestämmer kapitalstockens storlek) och sysselsättningsnivån. Beslut som påverkar sparande och sysselsättning påverkar tillväxttakten bara under den tid ekonomin anpassar sig till sitt nya jämviktsläge. När jämvikt väl uppnåtts, det vill säga nära eventuella under- eller överskott i exempelvis sparandet försvunnit, beror tillväxttakten återigen bara på den teknologiska utvecklingen.¹

Den ekonomiska politiken kan således påverka *nivån* på BNP per capita, men inte utvecklingen i produktivitet hos arbete och kapital, och därför inte heller den långsiktiga tillväxttakten i ekonomin. Det skall dock noteras att tiden för anpassning till en ny jämviktsnivå kan vara lång – de »temporära« effekterna kan vara i flera decennier. Eftersom faktiska ekonomier kontinuerligt påverkas av ändrade förutsättningar och nya politiska beslut, är den långsiktiga jämvikten mestadels enbart av teoretiskt intresse. Om en rad beslut verkar i samma riktning, till exempel genom att leda till minskat sparande, är det möjligt att ett samhälle upplever kontinuerligt låg tillväxt. Barro och Sala-i-Martin (2004) uppskattar med hjälp av data på flera olika aggregeringsnivåer att det tar 25–30 år för en ekonomi att halvera avståndet från det gamla jämviktstillståndet till det nya efter

1. Mankiw, Romer och Weil (1992) utvidgar den neoklassiska tillväxtmodellen genom att även inkludera humankapital i investeringsbegreppet. Detta ändrar dock inte slutsatsen att tillväxten i jämvikt endast beror av den teknologiska utvecklingen.

en ekonomisk-politisk åtgärd som förändrar den långsiktiga jämviktstillväxten.

Endogen tillväxtteori

I de tillväxtmodeller som utvecklats sedan mitten av 1980-talet tillåts den ekonomiska politiken påverka också den långsiktiga ekonomiska utvecklingen. Den långsiktiga tillväxttakten bestäms i dessa modeller endogen.

Humankapital spelar ofta en viktig roll i dessa modeller. En individs humankapital är de förmågor eller kvalifikationer hon förvärvat. Uppbyggnaden av humankapital är förenad både med intäkter och kostnader, vilket gör att den kan analyseras som ett individuellt investeringsbeslut. När det gäller skolutbildning består kostnaden dels av eventuella skolavgifter, men framförallt av den inkomst individen går miste om genom att inte förvärvsarbeta under den tid utbildningen pågår. Intäkterna utgörs främst av ökningen i framtida inkomster som möjliggörs av den ökade utbildningen, men i många fall också av så kallade icke-pekuniära intäkter såsom ökad livskvalitet och meningsfullare arbetsuppgifter. Skillnaden mellan de diskonterade framtida intäkterna och kostnaderna utgör vinsten (eller förlusten) av utbildningsinvesteringen.

En stor del av lönen är inte ersättning för att vara på jobbet ett visst antal timmar utan skall istället ses som avkastning på individens humankapital; utöver att arbetsgivaren köper vår tid köper denne också de tjänster som produceras med det humankapital som varje individ byggt upp. Humankapitalet har en dubbel roll i den ekonomiska utvecklingen:

- Det är en produktionsfaktor som tillsammans med kapital och arbetskraft används i produktionen av varor och tjänster.

- Det är en källa till innovationer, det vill säga en avgörande orsak till ekonomisk tillväxt.

Humankapital är knutet till en viss individ och när denne upphör att vara yrkesaktiv kan heller inte hennes humankapital användas som insats i produktionen. Om individen däremot har producerat någon form av innovation, till exempel ett patent eller ett dataprogram, kan detta även framdeles ingå som en insatsfaktor i produktionen. Humankapital har också en så kallad *extern effekt*; En individs produktivitet blir högre om de hon samarbetar med har mer humankapital.¹ Ett enkelt exempel är att produktivitetsvinsten av att kunna läsa och skriva är mycket högre när medarbetarna på samma arbetsplats också kan läsa och skriva. Samma sak gäller även mer kvalificerade färdigheter.

I endogena modeller kan exempelvis en ökad skatt på företagsvinster leda till lägre investeringar i forskning och en höjd marginalskatt till lägre avkastning på utbildning för den enskilde och följaktligen till lägre tillväxt. Men samtidigt kan ett högre skatteuttag möjliggöra större offentliga investeringar i infrastruktur och utbildning, vilket ökar den långsiktiga tillväxttakten. Enligt endogen tillväxtteori är således såväl storleken som finansieringen och utformningen av den offentliga sektorn avgörande.²

---

1. En annan typ av extern effekt av ökad humankapitalbildning som inte direkt har att göra med produktiviteten i produktionen är ändå viktig i ett välfärds perspektiv: bättre informerade och mer ansvarsfulla medborgare, ökad laglydighet, bättre kommunikationsförmåga, högre hälsostandard osv. Dessa externa effekter leder till att det samhällsekonomiska värdet av humankapitalinvesteringar blir högre än det privatekonomiska värdet. Av dessa skäl är det också från ekonomisk synpunkt riktigt att subventionera sådana investeringar.

2. Pionjärarbeten inom endogen tillväxtteori är framförallt Romer (1986, 1990) och Lucas (1988).

Institutionernas betydelse för ekonomisk tillväxt

Slutligen måste nämnas att ett livaktigt forskningsområde under senare år har varit centrala samhällsinstitutioners betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Med institutioner menas enkelt uttryckt ekonomins spelregler. Exempel på institutioner som visat sig främja den ekonomiska aktiviteten och den allmänna välbefinnandets utvecklingen i samhället är en klart definierad äganderätt och en icke-korrupt statsmakt.

De tre teoretiska synsätt som här beskrivits är inte exkluderande. Tvärtom, de kompletterar varandra genom att betona olika faktorer som kan påverka tillväxten i ekonomin. Genom att lära av dessa teorier kan vi härleda ett antal skäl till att det bör finnas såväl positiva som negativa kopplingar mellan storleken på offentlig sektor och tillväxttakten i en ekonomi – kopplingar vi nu ska undersöka.

Staten kan vara tillväxtfrämjande...

I detta avsnitt listar vi fyra skäl till varför vi kan förvänta oss en positiv koppling mellan den offentliga sektorns storlek och tillväxten. Idén är att det finns saker som regeringar kan göra som befrämjar ekonomisk utveckling, och det är teoretiskt möjligt att dessa saker spelar roll även i vad som idag är rika länder.

Institutioner. En av statens grundläggande funktioner är att upprätthålla rättssamhället (det som på engelska kallas *rule of law*). Ur ett ekonomiskt perspektiv är skyddet för äganderätten viktigast. När alla i ett samhälle är överens om vem som äger vad, kan de handla med varandra och med andra samhällen utan att särskilt mycket resurser behöver läggas på att undvika och lösa konflikter. Om alla vet att avtal kommer

att hållas, är risken att bli lurad mindre och fler vågar handla, producera och utveckla nya produkter. Genom sin förmåga att skydda egendom, och straffa dem som bryter ingångna avtal eller på annat sätt olovligen berikar sig, kan alltså en stat bidra till ökade investeringar och till mer innovationer, produktivt entreprenörskap och handel. Således kan vi förvänta oss att offentliga utgifter som används för att upprätthålla äganderätten och en effektiv rättsstat är positivt korrelerade med tillväxt.¹

Marknadsmislyckanden. Marknadsmislyckanden uppstå när marknader på egen hand inte förmår producera den mängd av en vara som människor faktiskt efterfrågar. Detta kan exempelvis bero på att produktionen av en vara eller tjänst ger upphov till så kallade externa effekter, oavsett om dessa är positiva eller negativa.

Ett exempel på en vara med positiva externa effekter är utbildning. När en individ bestämmer sig för hur mycket utbildning hon skall skaffa sig gör hon detta med beaktande av hur mycket nytta hon själv har av den, och hur kul hon själv tycker det är att utbilda sig. Men vad individen inte tar hänsyn till är de positiva effekter som hennes utbildning har på resten av samhället. Exempelvis är den egna produktiviteten oftast, åtminstone till viss del, avhängig andra individers förmågor. Detta innebär att individen skaffar sig mindre utbildning än vad som är samhällsligt optimalt om hon endast ser till den egna vinsten. Staten kan i detta fall via subventioner öka efterfrågan på utbildning till en mer samhällsekonomiskt optimal nivå.

---

1. Den som vill fördjupa sig ytterligare kring institutioners betydelse för ekonomisk utveckling hänvisas till Kasper och Streit (1998), Rodrik, Subramanian och Trebbi (2004), Acemoglu, Johnson och Robinson (2005) och Asoni (2008). Waldenström (2005) är en bra svensk översikt kring forskningen om äganderätt och ekonomisk tillväxt.

Negativa externa effekter uppkommer i fall då en vara (produktionen eller konsumtionen av den) har en icke önskvärd effekt som inte avspeglas i varans pris. Ett typ-exempel på en vara med negativa externa effekter är cigaretter. Förutom att rökning leder till försämrad hälsa för den rökande individen själv, kan det leda till både minskad trivsel och sämre hälsa för andra människor då de utsätts för oönskad rök. En försämrad hälsa kan i sin tur leda till högre sjukvårdskostnader och lägre produktivitet (till exempel genom högre sjukfrånvaro), och så länge dessa kostnader inte bärs av individen själv kommer cigarettkonsumtionen att generera högre samhällskostnader än vad som är optimalt. Teoretiskt sett är den bästa lösningen att beskatta cigaretter. På detta sätt kan man få priset att inte endast reflektera produktionskostnaderna, utan även kostnaderna för samhället.

I fallet med marknadsmisslyckanden kan staten således åtminstone teoretiskt förbättra marknadens utfall, vilket betyder att en större stat kan gå hand i hand med ett mer produktivt samhälle. Offentliga utgifter som syftar till att rätta till marknadsmisslyckanden kallas ibland för »produktiva utgifter« (Barro [1990]), och enligt vissa ekonomer kan dessa (vilket förutom ovan nämnda områden även bland annat inkluderar försvars- och sjukvårdsutgifter) till stor del motivera en omfattande välfärdsstat (se till exempel Barr [1992]).

Marknadsmisslyckanden kan också uppstå om en marknad karaktäriseras av att vara ett så kallat naturligt monopol, det vill säga när de fasta kostnaderna är så höga att det inte finns plats för mer än en producent. Exempel på det senare är ett elnät eller vatten- och avloppssystemet i en tätort.

Sociala skillnader. En hypotes som ibland framförs är att en stor stat kan stödja ett lands ekonomiska tillväxt genom att minska de sociala klyftorna. Redan Gunnar Myrdal (1960) poängterade att fattigdom leder till förluster i humankapital och till att människor inte har möjlighet att utnyttja sin fulla potential. Enligt honom kan således ett omfattande välfärds-system bana väg för högre tillväxt genom att minska klass-skillnaderna i samhället. Det finns flera mekanismer genom vilka ojämlikhet kan vara tillväxthämmande. Om de fattigaste inte har råd att utbilda sig, går samhället miste om delar av deras humankapital. Det kan lösas genom subventionerad utbildning eller studiemedelssystem – eller genom allmän omfördelningssystem via skatterna. Om inkomstskillnaderna i ett samhälle upplevs som orättfärdiga kan ekonomin bli lidande genom åtminstone två mekanismer: dels kan detta göra att kriminell verksamhet ter sig mer lönsamt jämfört med arbete för en relativt sett låg lön, dels kan detta göra att de välbeställda lägger mer resurser på att försvara sig mot stölder och upplevda hot mot den egna säkerheten.¹

Tekniska aspekter. Utöver ovanstående sätt på vilka staten kan vara tillväxtfrämjande, finns några mer tekniska skäl till att sambandet mellan ekonomisk tillväxt och storleken på den offentliga sektorn kan förväntas vara positivt. Orsaken har att göra med det sätt på vilket BNP mäts. Ett exempel på detta är att offentligt producerade tjänster (och varor) värderas efter sina produktionskostnader. Detta på grund av att offentliga tjänster alltid klassificeras som förbrukningsvaror (det vill säga de betraktas inte som insatsvaror för den pri-

---

1. Särskilt under 1990-talet gjordes ett antal studier där man försökte isolera effekten av ojämlikhet på den ekonomiska tillväxten. En klassisk studie är Persson och Tabellini (1994). De finner att stor ojämlikhet är negativt för tillväxten i demokratiska länder. En annan ofta citerad studie är Barro (2000). I en tvärsnittsstudie över ett stort antal både fattiga och rika länder finner han att ökad ojämlikhet i fattiga länder, men att det är tillväxtbefrämjande i rikare länder.

vata sektorn) och att man helt enkelt antar att marknadens värdering av dessa produkter motsvarar produktionskostnaden. Då BNP definieras som summan av privat konsumtion, privata investeringar, nettohandeln med utlandet samt offentliga konsumtions- och investeringsutgifter så innebär en ökning av de offentliga utgifterna att BNP ökar med samma belopp (allt annat lika).

Slutligen, enligt Kaldor (1966) leder ett högt kapacitetsutnyttjande till en högre långsiktig produktivitetstillväxt. Detta samband, kallat Verdoorns lag, innebär att en expansion av den offentliga sektorn kan leda till högre tillväxt om den leder till ett högre kapacitetsutnyttjande i ekonomin.

... men staten kan också hämma tillväxten

Skatters inverkan. Skatterna i ett land påverkar den ekonomiska utvecklingen på flera sätt. När en skatt införs på en vara (eller tjänst) ökar priset på denna vara utan att inkomsten för producenten av varan ökar. Det skapas en så kallad kil mellan den privatekonomiska kostnaden för att producera varan och den privatekonomiska kostnaden att efterfråga densamma. Denna skattekil medför att många transaktioner som förut var lönsamma för såväl köpare som säljare nu inte längre är det. Således äger dessa inte heller rum, vilket medför inte endast en privat välfärdsförlust, utan även en samhällelig sådan. Detta grundläggande faktum gäller oavsett vilken marknad vi talar om, oavsett om skatten betalas av köpare eller säljare och oavsett om den belastar kapital, arbetskraft eller varan i sig.

Förutom att ha en direkt effekt på ett samhälles välståndsnivå kan skatter även ha en permanent inverkan på ett lands tillväxttakt. Inom endogen tillväxtteori kan skatteklar leda

till minskad avkastning på investeringar, vilket till följd av minskade investeringar sänker tillväxten även på sikt (Barro [1990]; King och Rebelo [1990]).¹

Enligt Feldstein (2006) skapas en statisk välfärdsförlust av att den beskattningsbara inkomsten påverkas av skattesatsen. Då den beskattningsbara inkomsten sannolikt är mer elastisk (känslig för skatteförändringar) än arbetstiden innebär högre skattesats främst att den beskattningsbara inkomsten minskar. Dessutom uppstår en dynamisk välfärdsförlust på längre sikt genom att skatter påverkar val av utbildning och yrke. En höjd marginalskatt påverkar inte endast hur mycket tid en person väljer att jobba, utan även vilken arbetsinsats personen väljer att lägga ner under denna tid. Höga marginalskatter minskar exempelvis den privatekonomiska vinsten av en befordran, vilket i sin tur kan göra att anställda på marginalen blir mindre benägna att tillgodogöra sig ytterligare kunskaper eller göra extra ansträngningar för att bli befordrade. Även om dessa effekter i varje enskilt fall är små, kan de samhällsekonomiskt sett i det långa loppet visa sig vara betydande. De dynamiska effekterna av skatteförändringar kan alltså vara minst lika viktiga som de statiska engångseffekterna.

Offentliga investeringar ersätter privata. Plosser (1992) anför att ackumulationen av kapital, det vill säga avkastningen på gjorda investeringar, troligtvis är viktigare för tillväxttakten än man tidigare trott. Således är det viktigt att ta hänsyn till i vilken mån offentliga investeringar ersätter privata. Om så sker (något som bland annat Landau [1983] och Cameron [1982] finner belägg för) innebär det att en utvidgning av

---

1. Enligt King och Rebelo kan en tioprocentig skatteökning ha 40 gånger större effekt på välfärden i enkla endogena tillväxtmodeller jämfört med neoklassiska tillväxtmodeller.

den offentliga sektorn kan ha betydande negativa effekter för den långsiktiga ekonomiska tillväxten, om de offentliga investeringarna har lägre avkastning än de privata investeringar som trängs undan.

Offentlig produktion ersätter privat. En utvidgning av den offentliga sektorn riskerar även att påverka den privata sektorn indirekt (Virén och Koskela [2000]). När den offentliga sektorn expanderar ökar efterfrågan på arbetskraft, vilket i sin tur pressar upp reallönerna. Allt annat lika leder en reallöneökning till att de privata företagen drar ner antalet anställda, eftersom vissa löntagare då kostar mer än värdet av vad de producerar. Således kan en utökning av den offentliga sektorn leda till färre anställningar i det privata näringslivet, vilket påverkar tillväxten om produktiviteten utvecklas snabbare i det konkurrensutsatta privata näringslivet.

Figur 7. ARMEY-kurvan.

Särintressen och privilegiejakt (*rent seeking*). Ett vanligt fenomen i dagens samhälle är organiserade särintressen. Dessa särintressen söker ofta genom lobbyverksamhet olika sorters fördelar i samhället, såväl i form av statliga transfereringar som i lagändringar som uppfattas gynna den egna gruppen, så kallad privilegiejakt (*rent seeking*). Privilegiejakt kan leda till att resursallokeringen i ekonomin störs; effekten blir en snedvriden och mindre effektiv ekonomi. Det är rimligt att anta att lobbyverksamhet med syfte att tillskansa sig privilegier på samhällets bekostnad är mer lönsam i ekonomier där staten spelar en betydande roll (se exempelvis Olson [1982] och Buchanan [1980]).

Vilka väger tyngst, de positiva eller negativa effekterna?

Som framgått finns det både tillväxtfrämjande och tillväxthämmande inslag i vad staten gör. Mycket talar för att i samhällen med ingen eller mycket begränsad statsmakt dominerar de positiva effekterna klart över de negativa: vinsten av att införa institutioner för lag och ordning, grundläggande socialförsäkringar och infrastrukturinvesteringar är i de flesta fall uppenbara – och de negativa effekterna av de skatter som krävs för att finansiera dessa utgifter är förmodligen inte betydande. De snedvridande effekterna av skatter blir dock större ju högre skatterna är: Det är ett välkänt teoretiskt resultat att de snedvridande effekterna av skatter är proportionella mot skattesatsen i kvadrat, vilket gör att skatternas snedvridande effekter är begränsade så länge skatterna är låga, men att de växer snabbt när skatterna börjar växa och över en viss nivå blir de extremt stora – se exempelvis Agell (1996). Samtidigt karakteriseras offentliga utgifter i likhet med så gott som alla utgifter troligen av avtagande

marginalnytta: vinsten av att expandera den offentliga sektorn är mindre i ett läge när den redan är relativt stor, jämfört med ett läge där den är liten. Av dessa resonemang följer att vi bör förvänta oss ett positivt samband mellan offentlig sektors storlek och tillväxt i mindre utvecklade länder med liten statsmakt. Samtidigt är det uppenbart att staten kan bli för stor i den bemärkelsen att de positiva effekterna över-skuggas av de tillväxthämmande. Idén att sambandet mellan statens storlek och dess effekt på tillväxten har formen av ett uppochnedvänt U, kallas ibland för Armey-kurvan (efter en popularisering av Armey [1995]), vilken avbildas i figur 7.

Huruvida resonemanget håller även i praktiken är naturligtvis en empirisk fråga, men en noggrann genomgång av litteraturen pekar på någon form av mönster: ökade offentliga utgifter och ökad ekonomisk tillväxt tenderar att gå hand i hand givet att den offentliga sektorns storlek är förhållandevis blygsam till att börja med, medan det motsatta gäller när den redan i utgångsläget är stor. Det tycks alltså vara så att statens mest grundläggande uppgifter (upprätthållandet av äganderätten, grundläggande utbildning och sjukvård etc.) kan klaras med ett relativt lågt skattetryck, och förmodligen har dessa utgifter stora fördelar för samhället samtidigt som problemen med exempelvis snedvridningar och privilegiejakt är små. Vid högre utgiftsnivåer är det emellertid inte säkert att de positiva effekterna överväger de negativa. Länder når så småningom den punkt när de negativa incitamenteffekterna av de högre skatterna till slut dominerar över utgifternas positiva effekter. Därmed har vi kommit till vår huvudfråga: Har västländerna passerat brytpunkten för produktiva offentliga utgifter, eller kan tillväxten fortfarande ökas genom en ytterligare utbyggnad av den offentliga sektorn?

Kapitel 3

Vad visar forskningen?

Forskningslitteraturen kring ekonomisk tillväxt är utomordentligt omfattande. För att göra analysen hanterbar begränsar vi vår genomgång till studier som rör relationen mellan den offentliga sektorns storlek och ekonomisk tillväxt. Vi gör också några nedslag i litteraturen kring vad som (generellt) skapar tillväxt. Genomgången är avgränsad till artiklar publicerade i vetenskapliga tidskrifter (tidskrifter med så kallad *peer review*), och särskilt fokus läggs vid nyare artiklar. Anledningen till det senare är att:

- Nyare artiklar tenderar att använda sig av bättre statistiska metoder (en del tidiga studier är endast snäppet mer avancerade än punktdiagrammen i föregående kapitel).
- Senare publicerade artiklar har fördelen att de kan dra nytta av tidigare publicerade resultat.
- Senare genomförda studier har tillgång till längre dataserier som täcker fler länder och håller högre kvalitet.

Vid en översikt av den existerande litteraturen är det viktigt att vara uppmärksam på hur den offentliga sektorns storlek mäts. Ett vanligt misstag i många studier är att endast se till den centrala regeringens utgifter. Detta mått lider av svårigheten att jämföra mellan länder då graden av decentralisering kan skilja sig avsevärt. Sverige ser exempelvis ut att ha ganska liten offentlig sektor om endast statens utgifter studeras. När vi här talar om totala offentliga utgifter avser vi därför summan av offentliga utgifter på lokal, regional/delstatlig och central nivå.

Grovt sett kan offentliga utgifter delas in i tre kategorier: offentliga transfereringar (socialförsäkringar, bidrag till hushåll, subventioner till företag etc.), offentlig konsumtion (såsom försvar, rättsväsende, sjukvård, barn- och äldreomsorg och skola), och offentliga investeringar (framförallt infrastruktur). Utbildning räknas som konsumtion även om den har starka inslag av investeringskaraktär.

Det klart vanligaste sättet att finansiera offentliga utgifter är genom skatteuttag (det finns givetvis andra källor, såsom vinster från offentligt ägda företag och brukaravgifter, men dessa är i praktiken av mindre betydelse). Om offentlig sektor på alla nivåer (stat, region, kommun) alltid skulle vara tvungen att ha en balanserad budget skulle det innebära att intäkterna alltid motsvarade utgifterna. Men så är sällan fallet. I realiteten är det inte ovanligt att framförallt staten går med underskott och finansierar delar av sina utgifter med lån. År 2010 finansierade exempelvis den amerikanska staten 37 procent av sina utgifter genom upplåning.¹

Precis som med de offentliga utgifterna är det stora skillnader mellan länder när det gäller på vilken nivå som skatterna tas ut. I vissa länder betalas merparten av skatten direkt till staten, medan andra länder har tyngdpunkten i sitt skattesystem på lokal eller regional nivå. Således måste en korrekt analys ta hänsyn till det totala skatteuttaget.

Det föreligger emellertid ytterligare ett problem när det gäller skatteuttaget, nämligen frågan om vad som beskattas. Då skatter påverkar individens beteende genom att ändra priserna i ekonomin kan det vara av stor vikt om statens intäkter kommer från till exempel löneskatter eller från punktskatter på varor som energi, cigaretter och alkohol.

---

1. Denna siffra är dock extrem i ett historiskt perspektiv. Den nyfikne hittar relevanta siffror på nätet: <http://www.whitehouse.gov/omb/budget/Historicals>.

Tabell 2. Resultat från några av de tidiga tvärsnittsstudierna.

Studie	Mått på det offentliga storlek	Antal länder och tidsperiod	Påverkan på tillväxten
Cameron (1982)	Total offentlig konsumtion	48 länder 1961–1976	Negativ
Landau (1983)	Totala offentliga utgifter	19 länder 1960–1979	Negativ
Marlow (1986)	Totala offentliga utgifter, sociala utgifter (både nivå och tillväxt)	19 länder 1960–1980	Negativ

Ett problem med att använda sig av det totala skatteuttaget är således att ingen distinktion görs mellan skatter på arbete, kapital och konsumtion av olika varor, och att det inte säger något om progressiviteten i skattesystemet. Motsvarande invändning kan göras mot användningen av summan av offentliga utgifter som andel av BNP. Med hänvisning till teorin finns det all anledning att tro att det spelar roll för effekterna på den ekonomiska utvecklingen hur de offentliga utgifterna fördelar sig på olika områden.

Tidiga komparativa studier

Flertalet tidiga studier som försökt klarlägga betydelsen av den offentliga sektorns storlek för den ekonomiska tillväxten har funnit ett negativt samband mellan dessa. I tabell 2 sam-

manfattas tre av dessa studier. Marlow (1986, sid. 152, *vår översättning*) drar exempelvis följande starka slutsats: »Analys av data för offentliga utgifter i 19 industriländer under åren 1960–1980 ger stöd för synen att en stor offentlig sektor hämmar den ekonomiska tillväxten.«

Resultaten i dessa studier har dock kritiserats. Saunders (1986) sammanfattar användandet av aggregerade regressionsstudier mellan länder för att klarlägga sambandet mellan storlek på offentlig sektor och ekonomisk tillväxt, och drar följande slutsats (sid. 52, *vår översättning*):

Resultaten visar hur känsliga alla slutsatser är för vilket mått som används på den offentliga sektorns storlek, vilken tidsperiod som studeras och vilka länder som inkluderas. Sådana faktorer i kombination med en bristande stringens vad gäller hur den statistiska modellen specificeras och olika hypoteser utvärderas, förklarar variationen i de resultat som framkommer i tidigare studier som använder sig av ett tvärsnitt av länder.¹

Saunders (1988, sid. 284) riktar specifik kritik mot Marlows studie från 1986 genom att påpeka »den extrema känsligheten hos Marlows resultat för vilka länder som inkluderas i urvalet (gäller särskilt Japan), för vald tidsperiod och för vilka andra variabler som inkluderas i analysen.«²

I en studie av 113 länder, varav 24 OECD-länder, finner Grier och Tullock (1989) ett negativt samband mellan tillväxten i offentlig konsumtion och tillväxten i ekonomin

1. »The results indicate how sensitive any conclusions are to the measure of government size selected, the time-period investigated and the countries included in the sample. Such factors, in combination with a lack of rigor in specification and evaluation of hypotheses, explain the divergency [sic!] of results produced by earlier studies adopting the cross-country framework.«

2. »...the extreme sensitivity of Marlow's results to the countries included in the sample (particularly Japan), to the time period, and to the other variables included in the analysis.«

för alla länder utom de i Asien. Noteras bör att denna studie undersöker en utomordentligt lång tidsperiod (1951–1980) då många länder expanderade sin offentliga sektor. Ett negativt samband är i detta fall att vänta då det är rimligt att tillväxten avtar under perioder då skatterna höjs (i det långa loppet en nödvändighet för att öka den offentliga konsumtionen), även om det inte skulle finnas några tillväxteffekter av en omfattande offentlig sektor i sig. Dessutom säger denna studie inget om betydelsen av de offentliga utgifternas *nivå* för den ekonomiska tillväxttakten, och dess mått är endast offentlig konsumtion, snarare än hela den offentliga sektorn.

Under senare år har mekanismerna i sambandet kunnat undersökas mer direkt. Ett exempel på detta är Hansson och Henreksons studie från 1994 (Hansson och Henrekson [1994]) där den potentiella inverkan av olika typer av offentliga utgifter undersöks. Resultaten från deras studie visar att offentliga transfereringar, offentlig konsumtion, och den offentliga sektorns totala storlek har negativa effekter på den ekonomiska tillväxten medan utgifter för utbildning har positiv effekt. Ett intressant resultat från studien är att dessa effekter inte uppkommer genom att marginalproduktiviteten på kapital och arbete sjunker, utan genom sin inverkan på den totala faktorproduktiviteten, det vill säga den teknologiska nivån. Det tycks således vara så att den tekniska utvecklingen inom den offentliga sektorn är långsammare jämfört med den privata, och att detta slår negativt mot produktiviteten. Ett problem med studien är dock att den är snäv. Då analysen utförs på en detaljerad nivå begränsas antalet länder och tidsperioden av tillgång på tillförlitliga data, vilket gör att observationerna endast avser 14 länder under perioden 1970–1987.

Det finns dock studier med andra resultat. I en översikt nämner Gordon och Wang (2004) att Agell, Lindh och

Ohlsson (1997), Ayal och Karras (1998), och Nelson och Singh (1998) alla funnit ett positivt samband (dock ej signifikant) mellan offentliga utgifter och ekonomisk tillväxt, medan Knack och Keefer (1995), Barro (1998a, 1998b), och Gwartney, Holcombe och Lawson (1998) funnit ett negativt samband. Förklaringen till dessa motstridiga slutsatser ligger i metodvalen. Nelson och Singhs studie från 1998 baserar sig på ett urval av mindre utvecklade länder, vilket är en trolig anledning till att de finner ett positivt samband, och alltså talar för Armey-hypotesen, vilken vi diskuterat i föregående kapitel. Som vi redan noterat finns det anledning att tro att vissa offentliga utgifter befrämjar den ekonomiska tillväxten. Deras studie stöder tesen att ökade offentliga utgifter har en positiv tillväxteffekt i fattiga länder som i utgångsläget har en liten offentlig sektor. Däremot säger inte resultatet något om vilken effekt vi kan förvänta oss i rika länder.

Barro (1997) använder sig av ett urval där både fattiga och rika länder ingår. Han studerar tillväxteffekterna av offentlig konsumtion (exklusive utgifter på utbildning och försvar). Därmed bortser studien från exempelvis transfereeringsutgifter. Bortser man från utbildning och försvar utgör den offentliga konsumtionen typiskt sett mindre än hälften av de totala offentliga utgifterna i OECD-länderna, vilket gör det svårt att från denna studie dra någon slutsats om tillväxteffekterna av hela den offentliga sektorn i rika länder.

Ayal och Karras (1998), slutligen, studerar sambandet mellan olika mått på ekonomisk frihet och tillväxten i ekonomin för 58 länder mellan åren 1975 och 1990. Ayal och Karras finner att följande sex aspekter av ekonomisk frihet är positivt korrelerade med tillväxten i total faktorproduktivitet och kapitalackumulation: en låg tillväxttakt i penningmängden, lågt statligt företagande, sällan förekommande negativ realränta, en marknadsvärderad valuta, en stor konkurrens-

utsatt sektor samt fri kapitalrörlighet. Studien korrigerar dock inte för något mått på den totala offentliga sektorns storlek.

En annan invändning mot de studier som funnit ett negativt samband görs av Agell, Lindh och Ohlsson (1997), som visar att korrelationen mellan offentliga utgifter och genomsnittlig tillväxt inte är robust när de i sin studie kontrollerar för initial BNP per capita och demografiska faktorer. Författarna pekar därmed på ett viktigt problem: När resultaten beror på hur den statistiska modellen specificeras, är det fullt möjligt för forskaren att både ändra storlek och tecken på det skattade sambandet genom att göra olika val rörande vilka andra kontrollvariabler som ska finnas med i analysen. Även för skolade ekonomer kan det därför vara svårt att veta om ett visst resultat har erhållits just för att forskaren letade efter en specifikation som gav önskat resultat, eller om ett resultat är robust för en rad olika variationer i den modell som skattas. Grundproblemet är att det finns så många tänkbara faktorer som förklarar ekonomisk tillväxt att det inte är möjligt att inkludera alla samtidigt. Det finns dock metoder att mildra även detta problem. I nästkommande avsnitt beskrivs en metod som utformats just för att kunna användas när det råder osäkerhet om vilka variabler som bör ingå i analysen.

Mer sofistikerade studier A: Bayesian Averaging over Classical Estimates (BACE)

Med tanke på alla de metodologiska problem som vi diskuterat är det inte helt enkelt att avgöra vilka studier med tillhörande resultat man bör fästa störst vikt vid. Ett sätt att komma runt problemet med vilka variabler som skall ingå i den egna modellen är att göra upprepade regressioner för

att avgöra hur olika variabler påverkar resultaten och vilka variabler som har så stor faktisk betydelse att de verkligen bör vara med. Problemet med detta tillvägagångssätt är att antalet möjliga kombinationer växer explosionsartat när nya variabler adderas. Dessutom ökar då också risken för manipulation genom att forskaren kan välja att endast redovisa de resultat som stödjer hans/hennes hypotes och med ett mycket stort antal regressioner att välja emellan så ökar sannolikheten att hitta någon eller några regressioner som både kan betraktas som rimligt specificerade och som råkar ge det resultat forskaren har hoppats på.

Doppelhofer, Miller och Sala-i-Martin (2004) har utvecklat en algoritm som gör just detta jobb åt forskaren och därmed samtidigt minskar risken för manipulation genom att formalisera urvalsprocessen. Metoden, som kallas *Bayesian Averaging over Classical Estimates* (BACE), går till så att datorn automatiskt genomför tiotusentals regressioner och beräknar en viktad koefficient för alla inkluderade variabler. Vikterna avgörs i detta fall av förklaringsvärdet i en modell, och för att testa en modells stabilitet räcker det med att variera modellens storlek, det vill säga hur många förklaringsvariabler man tillåter att modellen innehåller.

Doppelhofer, Miller och Sala-i-Martin applicerar metoden på ett dataset med observationer för 88 länder för vilka författarna beräknat den genomsnittliga tillväxten under perioden 1960–1996. Från andra tillväxtstudier har de hämtat 67 potentiella förklarande variabler från 1960 eller början av 1960-talet. Algoritmen väljer sedan slumpmässigt fem av dessa 67 variabler och kör en regression med tillväxt som beroende variabel. Därefter väljs fem nya variabler och en ny regression körs. Variabler som är med i regressioner med högre genomsnittligt förklaringsvärde blir mer sannolika att inkluderas i framtida regressioner. Algoritmen körs tills

Tabell 3. 18 variabler som förklarar långsiktig tillväxt.

Variabel	Snitt	Std. avv.	Effekt
Land i Östasien	11 %		2,18
Förväntad livslängd 1960	53,72	12,1	0,97
Andelen med grundskoleutbildning 1960	73 %	29 %	0,78
Befolkningstäthet vid kusten 1965	146,9	510	0,46
Andel konfucianer	2 %	8 %	0,43
Andel år med öppen ekonomi 1950–94 enligt Sachs-Warners index	36 %	34 %	0,42
Andel muslimer	15 %	30 %	0,37
Andel buddister	5 %	17 %	0,36
Andel av BNP från gruvdrift	5 %	8 %	0,30
Offentlig konsumtion som andel av BNP 1961	12 %	7 %	-0,33
Genomsnitt av fem index för etnolingvistisk fraktionisering	0,35	0,30	-0,34
Investeringsvarors relativpris, snitt 1960–64	92	54	-0,45
Index över malarieförekomst 1966	0,34	0,43	-0,68
Andel av landyta i tropikerna	57 %	47 %	-0,70
Logaritmerad BNP per capita	7,35	0,9	-0,77
F.d. spansk koloni	17 %		-1,07
Land i Latinamerika	23 %		-1,28
Land söder om Sahara	31 %		-1,47

Anm.: »Effekt« mäter den skattade effekten i procentenheter på den årliga tillväxttakten av en ökning i den aktuella variabeln med en standardavvikelse.
Källa: Doppelhofer, Miller och Sala-i-Martin (2004).

inkluderings sannolikheterna stabiliserats. De variabler som då ökat sin sannolikhet jämfört med den initiala (5/67) anses robusta.

Bland de 67 variabler som författarna testat är 18 robusta i den meningen att sannolikheten för deras inkludering ökar när algoritmen prövar deras förklaringsvärde mot data. I tabell 3 listas dessa 18 variabler. De tre sifferkolumnerna beskriver i tur och ordning vilket värde variabeln hade i genomsnitt för de 88 studerade länderna runt 1960, standardavvikelsen för variabeln (utelämnad för dummyvariabler som endast indikerar en viss egenskap exempelvis egenskapen att landet ligger i Östasien) och vilken skattad effekt på den årliga tillväxttakten en ökning av variabeln med en standardavvikelse skulle ha (för dummyvariabler är detta istället tillväxteffekten av att ha egenskapen ifråga).

Faktorerna i tabell 3 är sorterade från störst positiv till mest negativ effekt på tillväxten. Störst tillväxteffekt bland de 67 variablerna har alltså en dummyvariabel som anger om landet ligger i östra Asien. Dessa länder har i genomsnitt haft drygt två procentenheters högre tillväxttakt (efter att hänsyn tagits till övriga faktorer som förklarar tillväxten), vilket är en stor effekt. Vad detta betyder är att det finns något tillväxtfrämjande i dessa länder som inte förklaras av någon av de andra 66 variablerna. Författarna finner det särskilt intressant att denna effekt inte plockas upp av variabeln som mäter andelen konfucianer, utan att den senare har en självständig positiv effekt som går utöver att de länder som har en hög andel konfucianer också är belägna Östasien. (Med konfucianer menas vanligen kineser eller människor av andra asiatiska nationaliteter som delar den kinesiska idétraditionen konfucianismen.)

Därefter ser vi att hälsa, i form av förväntad livslängd, och utbildning, i form av andelen med åtminstone grundsko-

leutbildning 1960, har stort förklaringsvärde för den kommande tillväxten. Siffrorna ska alltså tolkas som så att länder med tolv års högre förväntad livslängd 1960 hade nästan en procentenhet högre årlig tillväxttakt 1960–1996.

Hög befolkningstäthet vid kusten korrelerar också med tillväxt – en dålig nyhet för de länder som helt saknar kustremsa. När det gäller religion, tycks både andel muslimer och andel buddister vara tillväxtfrämjande. Störst tillväxt-effekt har dock andelen konfucianer.

Därefter kommer ekonomisk öppenhet under perioden 1950–1994, som också är positivt korrelerad med tillväxt. Eftersom denna variabel beräknas under nästan samma period som tillväxten, är risken här större att det rör sig om ett omvänt orsakssamband. Det kan ju vara så att länder med hög tillväxt tenderar att öppna sig ekonomiskt i större utsträckning än länder med låg tillväxt.

Gruvdrift verkar också vara bra för tillväxten, men författarna påpekar att detta till stor del beror på Botswanas diamantgruvor, som gör landet till en så kallad outlier i statistiken. Det går således inte att generellt råda länder som vill ha tillväxt att satsa på gruvdrift.

I tabellen kan vi även se att bland de variabler som hade en negativ effekt på BNP-tillväxten hade det initiala värdet på den offentliga konsumtionens andel av BNP minst inverkan på tillväxten, men effekten är inte försumbar. Ett land där den offentliga konsumtionen utgör 19 istället för 12 procent av BNP 1960 hade en tillväxttakt som var en tredjedels procentenhet lägre. Det mått på offentlig sektors storlek som vi ser som mest centralt, de totala offentliga utgifterna som andel av BNP, är inte med i tabellen. Det beror på att dess inkludering inte ökar regressionens förklaringsvärde enligt den algoritm som används. Den är med andra ord ingen robust förklaringsfaktor till tillväxt i detta länderurval.

Eftersom urvalet innefattar såväl rika som fattiga länder, är det resultatet alltså helt förenligt med Armeij-hypotesen om ett positivt samband i fattiga länder och ett negativt samband i rika.

När Doppelhofer m.fl. (2004) publicerades var studien banbrytande i sitt sätt att hantera problemet med modellspecifikation. Men eftersom majoriteten av de länder som undersöktes var låg- eller medelinkomstländer säger den alltså inte mycket om hur den offentliga sektorns storlek påverkar tillväxten i rika länder. Vidare kan man ställa sig frågande till att relatera den genomsnittliga tillväxten mellan 1960 och 1996 till den offentliga sektorns storlek 1960, eftersom metoden då bortser från allt som hänt efter 1960. I Sverige var det ju exempelvis först efter 1960 som den kraftiga expansionen av den offentliga sektorn ägde rum. I de följande avsnitten redovisar vi därför resultaten från studier som syftar till att undersöka sambandet mellan den ekonomiska tillväxten och den offentliga sektorns storlek i rika länder.

Mer sofistikerade studier B: paneldata med fixa effekter

Metoderna för att identifiera vilka förklarande variabler som bör finnas med i analysen har alltså blivit bättre, men risken är fortfarande stor att en eller flera viktiga variabler utelämnas från analysen. Utelämnade variabler kan leda till att de skattade effekterna av de variabler som inkluderas blir missvisande.

Problemet kan delvis hanteras genom att använda så kallade paneldata med fixa effekter. Istället för att anta att alla relevanta variabler som påverkar den beroende variabeln (tillväxten i vårt fall) är inkluderade i specifikationen, görs

Tabell 4. Nyare paneldatastudier med länderspecifika fixa effekter.

Studie	Mått på offentlig sektors storlek	Antal länder, tidsperiod	Resultat
Fölster och Henrekson (2001)	Totala skatteintäkter, totala offentliga utgifter	22–29 höginkomstländer (7 höginkomstländer ej med i OECD för att utvärdera studiens robusthet), 1970–1995	Signifikanta, och robusta, negativa effekter för offentliga utgifter; negativa, men aningen mindre robusta, effekter för skatteintäkter.
Dar och AmirKhalkhali (2002)	Totala offentliga utgifter	19 OECD-länder, 1971–1999	Signifikanta negativa effekter. Gör också regressioner för varje enskilt land och finner negativa effekter i 16 av 19 länder.*
Agell m.fl. (2006)	Totala skatteintäkter, totala offentliga utgifter	22–23 OECD-länder	Resultaten i Fölster och Henrekson (2001) kan inte tolkas kausalt på grund av simlтанitet.
Romero-Avila och Strauch (2008)	Totala samt disaggregerade intäkter, totala och disaggregerade utgifter	15 EU-länder, 1960–2001; årsdata	Negativa och signifikanta effekter för totala utgifter och totala intäkter. Resultat för disaggregerade intäkter: negativa och signifikanta för direkta skatter, ej signifikanta för indirekta skatter och sociala avgifter. Resultat för disaggregerade utgifter: negativa och signifikanta effekter för offentlig konsumtion och för transfereringar, signifikant positiv effekt för offentliga investeringar.
Colombier (2009)	Totala skatteintäkter, totala offentliga utgifter	21 OECD-länder, 1970–2001	Hittar en liten, positiv tillväxteffekt av offentlig sektor. Resultatet kritiserat av Bergh och Öhrn (2011).
Afonso och Furceri (2010)	Totala skatteintäkter, totala offentliga utgifter	28 OECD och EU-länder, 1970–2004	Både omfattning och varierande storlek på den offentliga sektorn hämmar tillväxten.
Bergh och Karlsson (2010)	Totala skatteintäkter, totala offentliga utgifter	24–27 OECD-länder 1970–1995 och 1970–2005	Negativa effekter av skatter och utgifter i en så kallad BACE-analys (se texten).

* För tre av 19 länder rapporterar författarna en icke signifikant relation: negativ men ej signifikant för Norge och Sverige, positiv men ej signifikant för USA.

det svagare antagandet att inga tillväxtförklarande variabler som varierar över tiden är utelämnade från modellen. Om utelämnade variabler är konstanta över tiden fångas deras samlade effekt i de så kallade landspecifika effekterna. Sambandet mellan de övriga variablerna skattas sedan genom att utnyttja dessas variation över tiden. För att använda metoden krävs alltså data över tillväxt och tillväxtförklarande variabler vid flera tillfällen över tiden.

Paneldataanalys har många fördelar, men det skall också tilläggas att metodologin med fixa effekter »kastar bort« den information som finns i nivåskillnader mellan länder. Om variationen i ett lands storlek på den offentliga sektorn över tiden är liten – vilket den ofta är – kan analysen indikera att sambandet är mycket svagare än det skulle vara om data varierade kraftigt. I klartext: eftersom Sverige i modern tid aldrig sänkt skatterna till USAs nivå, och USA aldrig prövat att höja dem till Sveriges nivå, finns inga data på vad som skulle hända om så skedde. Det faktum att USA under lång tid växte snabbare än Sverige, och hade mindre offentlig sektor än Sverige, kommer alltså inte att påverka den skattade tillväxteffekten av offentlig sektors storlek. Den skattade effekten beror bara på variation inom länderna över tiden.

Risken finns alltså att användandet av fixa effekter leder till att man inte hittar något samband mellan nivån på de offentliga utgifterna och den ekonomiska tillväxten även om ett sådant samband finns.

Under det senaste årtiondet har det kommit ett antal studier som försöker uppskatta sambandet mellan offentliga utgifter och ekonomisk tillväxt genom användandet av paneldata och länderspecifika fixa effekter. I tabell 4 sammanfattas sju av dessa studier.

Av tabell 4 framgår att det fortfarande finns en viss diskrepans mellan resultaten från olika studier. Skillnaderna är

nu dock av ett annat slag. I sammanfattningen (*abstract*) till Fölster och Henrekson (2001, sid. 1501) fastslås följande:

Vårt viktigaste resultat är att ju fler ekonometriska problem som adresseras, desto mer robust framstår sambandet mellan den offentliga sektorns storlek och den ekonomiska tillväxten.¹

Resultaten i Fölster och Henrekson (2001) ifrågasattes emellertid av Agell, Ohlsson och Skogman-Thoursie (2006) med en replik av Fölster och Henrekson (2006). Slutsatsen av debatten blev att korrelationen kan vara mindre robust när endast OECD-länder undersöks och att det är svårt att fastställa en effekt när så kallade instrumentvariabler används (instrumentvariabler behandlas närmare längre fram i detta kapitel). Kontroversen handlade i första hand om vad som händer när man istället för att använda de enskilda variabelvärdena direkt, gjorde regressioner på förstadifferenser av de olika variablerna (det vill säga använder förändringen i offentlig sektors storlek mellan två perioder snarare än nivåerna i sig). Men att använda sig av förstadifferenser är inte oproblemiskt. Som visats av Barro (1997) innebär detta att resultaten i större utsträckning blir känsliga för mätfel och att de skattade effekterna snedvrids mot noll (ingen effekt).

Dessa invändningar bör tas på största allvar. Som tidigare diskuterats kan OECD-länderna inte ses som ett slumpmässigt urval av länder; de delar ett flertal institutioner och värderingar som kan tänkas påverka tillväxten positivt (demokrati och ett liberalt marknadsekonomiskt system). Att inkludering av sju rika icke OECD-länder leder till en än mer robust korrelation ger därför ökad trovärdighet till slut-

---

1. »Our general finding is that the more the econometric problems are addressed, the more robust the relationship between government size and economic growth appears.«

satsen att en sådan korrelation faktiskt är för handen. Det ska dock noteras att två relativt nya studier bekräftar resultaten i Fölster och Henrekson (2001), Afonso och Furceri (2010), samt Bergh och Karlsson (2010). Desto mer anmärkningsvärt framstår då resultatet i Colombier (2009), som dock är en studie med osedvanligt få kontrollvariabler. Vid en närmare undersökning visade Bergh och Öhrn (2011) att detta berodde på att Colombier inte kontrollerat för tidsspecifika effekter.¹

Det råder således betydande enighet i litteraturen om tecknet på sambandet när rika länder studeras med hjälp av paneldata, och det är knappast troligt att detta förändras av nya studier. Invändningen att kausalitet inte kunnat påvisas förtjänar emellertid närmare diskussion. Visar forskningen verkligen att stor offentlig sektor orsakar låg tillväxt, eller kan orsakssambandet vara det omvända? Denna mycket viktiga fråga återkommer vi till i ett senare avsnitt, men först vill vi redogöra för den enda studie (som vi känner till) som kombinerar fördelarna med BACE- och paneldataansatserna.

BACE kombinerat med paneldata

Bergh och Karlsson (2010) utgår från samma dataset som Fölster och Henrekson (2001), men uppdaterar data med information för åren 1996–2005.

I studien genomför Bergh och Karlsson analyser på data för såväl tidsperioden 1970–1995 som för den längre tidsperioden 1970–2005. Skälet till att skilja på dessa tidsperioder är att perioden 1970–1995 (som användes av Fölster och

---

1. Tidsspecifika effekter fångar allt som påverkar tillväxten i många länder vid samma tillfälle i tiden, exempelvis internationella konjunktursvängningar. Alla övriga studier i tabellen tar hänsyn till tidsspecifika effekter. När detta införs i Colombiers analys, blir resultaten helt i linje med vad övriga studier visat.

Henrekson) sammanfaller med den period då de nordiska välfärdsstaterna – i synnerhet Sverige – hamnade på efterkälken ekonomiskt. 1996 till 2005 har det gått betydligt bättre för dessa länder, inte minst för Sverige, och det fanns således skäl att tro att den tillväxthämmande effekten av en stor offentlig sektor inte skulle stå sig när ytterligare tio års data lades till analysen. I själva verket visade det sig att effekten ändrades anmärkningsvärt lite med nya data.

Bergh och Karlsson finner fyra variabler som är robusta i båda tidsperioderna: offentlig sektors storlek, per capita-inkomst relativt andra länder, inflationstakten och bruttosparandet som andel av BNP (de första tre har en negativ effekt medan sparandenivån har en positiv effekt). I tabell 5 redovisas storleken på dessa effekter i form av effekten på tillväxten av en förändring med en standardavvikelse i den oberoende variabeln. Som synes var inflationen starkt negativt korrelerad med tillväxten i länderna. Vidare framgår att länder som var rikare än andra tenderade att växa långsammare, något som tyder på en ganska betydande så kallad upphinnareffekt (*catching-up*).

Rörande effekten av den offentliga sektorns storlek, mätt som skatternas andel av BNP, kan noteras att en offentlig sektor som är en standardavvikelse större än genomsnittet i OECD är förknippad med en tillväxttakt som är 0,9 procentenheter lägre. Den skattade effekten är tämligen stor jämfört med vad tidigare studier visat. För den längre tidsperioden (1970–2005) är även koefficienten för totala offentliga utgifter signifikant negativ och robust.

Oss veterligen finns bara en nyare publicerad studie som finner ett positivt samband mellan offentlig sektors storlek och tillväxten, nämligen Colombier (2009). Han använder en särskild statistisk metod för att skatta sambandet mellan storleken på offentlig sektor och tillväxt i BNP. Minsta-

Tabell 5. Fyra variabler och deras effekt på tillväxten enligt Bergh och Karlsson (2010).

Variabel	Medel	Std avv.	Effekt
Skatteintäkter som andel av BNP	33,6 %	9 %	-0,9 %
Initial BNP-nivå jämfört med OECD-genomsnittet	1	0,29	-2,0 %
Inflation	0,08	0,016	-2,7 %
Bruttosparandet som andel av BNP	24 %	8,0 %	0,2 %

Anm.: Anger effekten i procentenheter på den årliga tillväxttakten av en förändring på en standardavvikelse i den förklarande variabeln.

kvadratmetoden, den metod som vanligtvis används i denna forskning, kan ge missvisande resultat om data innehåller så kallade *outliers*, det vill säga datapunkter som starkt avviker från övriga observationer i något avseende. Metoden Colombier använder påverkas mindre av sådana *outliers*, men är samtidigt mindre effektiv än minsta-kvadratmetoden. Colombier hävdar att hans metod ger ny information om sambandet mellan tillväxt och storleken på den offentliga sektorn. Om detta stämmer är således resultaten i tidigare studier systematiskt snedvridna och därför inte tillförlitliga.

Colombiers resultat granskas av Bergh och Öhrn (2011). Det visar sig att det utöver den statistiska metoden finns avgörande skillnader gentemot andra studier. Colombiers modell har endast tre förklaringsvariabler: ett mått på den offentliga sektorns storlek, privata investeringar samt ett mått på arbetskraftens storlek. Dessutom kontrolleras inte för tidsspecifika effekter. Det visar sig vara det senare som

Tabell 6. Jämförelse mellan olika studier – Beroende variabel: årlig tillväxt i BNP per capita.

Studie	Koefficient för skatteintäkter (som andel av BNP)	Koefficient för offentliga utgifter (som andel av BNP)
Bergh och Karlsson (2010) (BACE, OECD, 1970–1995)	–0,11	Ej robust
Bergh och Karlsson (2010) (BACE, OECD, 1970–2005)	–0,10	–0,09
Fölster och Henrekson (2001), tabell 2 (fixa effekter, paneldata, OECD, 1970–1995)	–0,05 (ej sig.)	–0,07 (sig. 5 %)
Romero-Avila och Strauch (2008), tabell 5 (fixa effekter, paneldata, EU15, 1960–2001)	–0,06 till –0,07 (sig. 5 % eller 1 %)	–0,05 (sig. 1 %)
Dar och AmirKhalkhali (2002)* tabell 3 (slumpmässiga effekter, paneldata, 19 OECD-länder, 1971–1999)	Ej tillämplig	Signifikant negativ effekt för 16 av 19 länder; magnitud från –0,05 i Finland och Belgien, till –0,16 i Portugal

* För tre av länderna i studien finner Dar och AmirKhalkhali (2002) ett icke signifikant samband: Norge och Sverige (negativt men ej signifikant); USA (positivt men ej signifikant).

förklarar Colombiers avvikande resultat. När sedvanlig kontroll görs för tidsrelaterade effekter som påverkar alla länder på samma sätt, ger Colombiers data snarlika resultat som i andra studier och detta även när hans egen statistiska metod används. Om fler kontrollvariabler inkluderas stärks detta resultat ytterligare. Därmed kan Colombiers studie faktiskt sägas visa att det negativa sambandet i andra studier inte beror på att dessa använt OLS-metoden och på så sätt influerats av enstaka *outliers* i data.

Vi menar att det bara finns en rimlig slutsats att dra av denna genomgång av nyare studier, nämligen att i rika länder finns det ett starkt negativt samband mellan den offentliga sektorns totala storlek och den ekonomiska tillväxten. I tabell 6 sammanfattas resultaten från de studier som vi anser håller högst kvalitet. I samtliga dessa studier, oavsett om totala utgifter eller skatteintäkter används, är det skattade sambandet negativt, och storleken på koefficienten varierar mellan $-0,1$ och $-0,05$ vilket innebär att om skatteuttaget mätt som andel av BNP ökar med tio procentenheter är detta förknippat med en $0,5$ till 1 procentenhets lägre årlig tillväxttakt.

Så här långt har vi dock inte behandlat vad som orsakar vad. Är det en stor offentlig sektor som sänker tillväxten eller är det låg tillväxt som gör att den offentliga sektorn växer snabbare än BNP?

Är den negativa korrelationen ett utslag av omvänd kausalitet?

Korrelation innebär inte kausalitet. Två variabler kan samvariera utan att vi kan vara säkra på att den ena orsakar den andra. Den kausalitet vi här är intresserade av avser huruvida storleken på den offentliga sektorn verkligen påverkar tillväxttakten i ekonomin, eller om det omvända gäller, att en låg tillväxttakt leder till en större offentlig sektor.

Tidiga studier försökte ofta hantera kausalitetsfrågan genom att använda värden på tänkta orsaksvariabler från tidpunkter som föregår den beroende variabeln. I Doppelhofer, Miller och Sala-i-Martin (2004) används den offentliga konsumtionen 1960 för att förklara den genomsnittliga tillväxten 1960–1996 eftersom det senare knappast kan förklara det förra samtidigt som det är troligt att det

omvända gäller. Argument mot den omvända kausaliteten är väl i och för sig rimligt, men att använda sig av startvärden är inte heller oproblemiskt. Till exempel kan det vara svårt att argumentera för att den offentliga konsumtionen 1960 skulle påverka tillväxten två till tre decennier senare, i synnerhet som storleken på den offentliga sektorn varierar betydligt över tiden.

Paneldata gör det möjligt för forskaren att ta itu med det sistnämnda problemet genom att undersöka när variablerna förändras. Kausalitetsproblemet är emellertid inte helt löst i och med detta. För att inse detta, betrakta vad som händer i en lågkonjunktur. När tillväxten avtar och människor förlorar sina jobb, medför det ökade offentliga utgifter för exempelvis arbetslöshetsunderstöd, arbetsmarknadsutbildning och förtidspensioner. En automatisk stabilisator som arbetslöshetsförsäkringen leder således till att de offentliga utgifterna ökar när konjunkturen viker, vilket innebär att tillväxttakten från år till år är en viktig orsak till förändringar i den offentliga sektorns storlek. Sverige år 1993 var ett tydligt exempel på detta. Då nådde de offentliga utgifterna en topp på 70 procent av BNP till följd av den djupa kris landet genomled i början på 1990-talet. Ett färskare exempel är Irland där de offentliga utgifterna ökade från 34 till 43 procent av BNP från 2006 till 2008 och sedan dess fortsatt öka för att nå en topp på 67 procent 2010 till följd av den djupa kris som drabbade landet 2008.¹

I samtliga av västvärldens välfärdsstater fungerar sociala utgifter som stabilisatorer som automatiskt ökar utgifterna i lågkonjunktur. Under högkonjunkturer, däremot, är behovet av arbetslöshetsersättningar, socialbidrag och arbetsmarknadsutbildningar lågt. Dessa mekanismer gör att det på

---

1. Källa: *OECD Economic Outlook*, nr 89, maj 2011.

kort sikt kommer att finnas en negativ korrelation mellan de offentliga utgifterna som andel av BNP och den ekonomiska tillväxten. I detta fall är det alltså låg tillväxt som orsakar höga offentliga utgifter, och inte tvärtom.

Ett liknande problem finns när det kommer till att utvärdera skatters påverkan på tillväxten. Anledningarna till detta är många. Som exempel kan nämnas det faktum att de flesta länder har åtminstone någon grad av progressivitet i sitt skattesystem, vilket innebär att skattesatsen är högre för högre inkomster. Progressiviteten i skattesystemet gör att ökad tillväxt leder till ökade skatteinkomster som andel av BNP, eftersom inkomsterna ökar. En sådan effekt blir extra stark om de ökade inkomsterna i hög utsträckning går till grupper där progressiviteten är hög. Ytterligare en annan anledning till att skattekvoten kan förväntas vara pro-cyklisk är att såväl kapitalvinster som företagens vinster ökar under högkonjunktur, vilket leder till högre skatteintäkter. Således finns det en tendens att i båda dessa fall hitta ett positivt samband mellan höga skatter och ekonomisk tillväxt, men på kort sikt går orsakssambandet uppenbarligen från tillväxt till skatteintäkter.

Slutsatsen när det gäller kausaliteten är att det finns starka belägg för att höga skatter orsakar lägre tillväxt, medan detta samband är mer osäkert när det gäller höga offentliga utgifter.

Bergh och Karlsson (2010) diskuterar detta mer ingående och konstaterar att skattningarna av skatternas effekt faktiskt är mer robusta än skattningarna för utgifterna, vilket är en stark indikation på att det negativa sambandet för utgifter förklaras av omvänd kausalitet, det vill säga att låg tillväxt leder till större högre offentliga utgifter.

En annan lösning på problemet är att inkludera ett mått på variationer i konjunkturcykeln, som arbetslöshetsnivån

eller kapacitetsutnyttjandet. Någon form av konjunkturcykelkontroll (utöver tidsspecifika effekter) görs numera i så gott som samtliga publicerade studier. En tredje möjlighet är att rensa datamaterialet från cykliska variationer innan skattningarna genomförs. Fölster och Henrekson (2001) gör detta genom att använda femåriga genomsnitt i nästan alla regressioner, och prövar även andra metoder i åtminstone en av regressionerna. De menar att den negativa effekt de hittar är robust. Romero-Avila och Strauch (2008) använder årsdata, men de testar robustheten i sina skattningar genom att använda data som har rensats från den konjunkturrella komponenten. De drar slutsatsen att de negativa effekterna kvarstår efter en sådan rensning.

Ytterligare ett sätt att hantera kausalitetsproblemet är att använda så kallade instrumentvariabler. Här gäller det att hitta en eller flera variabler som är korrelerade med storleken på den offentliga sektorn men inte med ekonomisk tillväxt, och använda sig av dessa instrumentvariabler för att förutsäga storleken på den offentliga sektorn. Sedan görs ytterligare en regression där de förväntade värdena från instrumentvariabelregressionen förklaras med måttet på den offentliga sektorns storlek och sedvanliga kontrollvariabler. Om man i detta fall får en negativ koefficient för offentliga sektorns storlek då är det en stark indikation på att sambandet också är kausalt. Det bör noteras att både Fölster och Henrekson (2001) och Romero-Avila och Strauch (2008) använder instrumentvariabler för att visa att resultaten är robusta – men på grund av bristen på bra instrument för storleken på den offentliga sektorn kan man ännu inte vara helt säker på

att frågan är slutgiltigt avgjord.¹ Detta är ett återkommande problem i många ekonometriska studier som studerar viktiga fenomen, vilket gör att forskare inte med säkerhet kan hävda att ett samband är kausalt ens vid starka korrelationer.²

Avslutande kommentarer

Även om frågan om den offentliga sektorns tillväxteffekter är politiskt och kanske till och med filosofiskt intressant, är det långt ifrån någon idealisk forskningsfråga. Det fattas aldrig något beslut om totala offentliga utgifters eller skatters andel av BNP: Däremot fattas beslut om enskilda utgifter och skattesatser som därefter tillsammans påverkar både utgiftskvoten, skattekvoten och tillväxttakten.

Den typen av studier som redovisats har således vissa ofrånkomliga begränsningar. Nya forskningsstudier har numera även inom samhällsvetenskapen ofta en experimentell design, för att mer entydigt kunna separera orsak och verkan. Det vore onekligen intressant att få bevittna och studera ett fullskaligt experiment där Sverige sänker sina skatter

1. I praktiken ligger svårigheten i att hitta bra instrument – alltså variabler som inte är korrelerade med ekonomisk tillväxt men som fortfarande inför en tillräckligt stor exogen variation för att kunna användas för att göra en skattning av relationen i fråga. På senare tid har det utvecklats metoder som använder variabler som redan finns i det ursprungliga datasetet, genom att utföra olika typer av transformationer. En sådan modell som för närvarande är mycket populär är den så kallade GMM-estimatoren (GMM är en förkortning för *generalized method of moment*). Med denna metod beräknas systemet simultant med laggade nivåer som instrument för förstadiﬀerensekvationer och förstadiﬀerenser som instrument för nivåekvationer; se Arellano och Bover (1995) och Blundell och Bond (1998). Å andra sidan har Roodman (2009) nyligen påpekat att en felaktig användning av denna estimator riskerar att ge felaktiga resultat. I strävan efter att hitta bra instrument har Karlsson och Bergh (2008) visat att skattekrediter och beviljade avdrag i själva verket är korrelerade med storleken på den offentliga sektorn, men saknar samband med tillväxt, vilket tyder på att de skulle kunna vara lämpliga som instrument. Problemet är att detaljerade data om avdrag och skattekrediter endast finns tillgängliga från och med 1996, vilket innebär att det kommer att ta flera år innan det är möjligt att konstruera en tillräckligt lång tidsserie för att kunna genomföra sådana skattningar.

2. I Appendix II redovisas också ett antal tillväxtstudier där forskarna inte primärt är intresserade av effekten av offentlig sektorns storlek utan där denna i första hand ses som en kontrollvariabel. Resultaten från dessa studier är i linje med de studier vi fokuserar på här och i vilka effekten av den offentliga sektorns storlek på tillväxttakten är det primära.

till amerikansk nivå och vice versa. I brist på dylika försök, får den nyfikne hålla till godo med de studier som redovisats i tabell 4. I våra ögon är dessa studier på många sätt så bra som denna typ av studier kan bli. Tidsserierna är långa, länderna är mycket likartade, datakvaliteten är hög, och författarna gör flera olika typer av robusthetstest. Merparten finner en storleksmässigt snarlik negativ korrelation som uppenbarligen inte orsakas av omvänd kausalitet. I genomsnitt har en större stat i dessa länder varit förknippad med lägre tillväxt. Därmed kan vi säga att vi fått svaret på den fråga vi ställde i föregående kapitel, nämligen att forskningen visar att västländerna i *genomsnitt* har passerat brytpunkten för produktiva utgifter. En ytterligare ökning av storleken på den offentliga sektorn leder därmed till minskad tillväxt, och en mindre offentlig sektor skulle kunna gagna tillväxten. Resultatet är emellertid inte entydigt.

De negativa tillväxteffekterna kommer från skatter på arbete, medan offentliga investeringar och utbildningssatsningar ofta verkar tillväxtfrämjande. Detta kan tolkas på flera sätt. Det förefaller alltså vara möjligt att främja tillväxten genom att krympa den offentliga sektorn, men då ska minskningen inte gå ut över tillväxtfrämjande offentliga utgifter – och besparingen användas till att sänka skatten på arbete. Det går också att främja tillväxten med rådande storlek på den offentliga sektorn, genom att reformera skattesystemet så att mindre pengar dras in via tillväxthämmande inkomstskatter. Eftersom höga skatter på arbete länge präglat – och fortfarande präglar – Sverige, ska vi i det följande kapitlet beskriva närmare hur dessa påverkar den ekonomiska utvecklingen.

Yrkesmässig produktion av personliga tjänster försvåras i högskatteländer

Som framgick i förra kapitlet är alltså höga skatter på arbetsinkomster en viktig förklaring till att en stor offentlig sektor i ett land kan hämma den ekonomiska utvecklingen. I detta kapitel beskriver vi mer ingående hur ekonomin påverkas av hög skatt på arbete.

Vi har redan konstaterat att de forskare som utvecklade den grundläggande neoklassiska tillväxtmodellen med modellens hjälp sökte förklara ekonomisk tillväxt som ett resultat av ökad användning av (rå) arbetskraft och realkapital (maskiner och byggnader). Det visade sig snabbt att detta bara kunde förklara en mindre del av tillväxten – kanske så lite som en tredjedel – medan lejonparten förblev oförklarad. Som vi redan nämnt i kapitel 2 brukade denna oförklarade så kallade residual vanligen ses som ett resultat av teknisk utveckling i vid mening.¹

En uppenbar aspekt som utelämnats i denna »tillväxtbokföreläsning«, utöver realkapitalets ålder och kvalitet, var kvaliteten på de gjorda arbetsinsatserna: Vilken formell utbildning och produktiv kompetens har arbetskraften? Hur kanaliseras entreprenörskapet – går det till verksamheter som efterfrågas på marknaden eller lockas entreprenörer att utveckla verksamheter med stora inslag av privilegiejakt (*rent seeking*), de vill säga försök att tillskansa sig ekonomiska fördelar på samhällets bekostnad?²

I en mycket inflytelserik uppsats från 1988 utvidgar nobelpristagaren Robert Lucas den teoretiska tillväxtanalysen genom att inkludera ytterligare en mekanism: fortlöpande investeringar i humankapital som drivkraften bakom en bestående, långsiktig tillväxt i inkomst och konsumtion per capita. Istället för att, som i den neoklassiska model-

---

1. Se Solow (1957) och Denison (1962).

2. Se Baumol (1990) och Douhan och Henrekson (2010).

len, förklara långsiktig tillväxt med exogena (oförklarade) teknikskiften, förklaras det nu av endogent bestämda optimala investeringar i humankapital. Men för att investeringar i alltmer specialiserad kunskap ska vara lönsamma krävs att arbetsspecialiseringen (*division of labor*) oavbrutet ökar. Arbetsspecialisering är när arbeten utförs av fackmän (specialister), vilket gynnar produktiviteten jämfört med när arbeten utförs av icke fackmän. Det senare är vanligt när det gäller många obetalda arbeten i hemmen.

Användningen av denna förvärvade, alltmer specialiserade kunskap måste också vara intensiv, eftersom investeringskostnaderna är oberoende av hur intensivt man använder den förvärvade kompetensen. Med intensivare användning av kunskaperna blir således avkastningen på de gjorda investeringarna högre.

Marknadsarbetet är bara en del av allt arbete

En stor del av allt arbete, i synnerhet hushållsarbete, utförs utanför marknaden antingen som obetalt egenarbete eller i den svarta sektorn. Länderjämförelser av sysselsättningen i olika branscher pekar också på ett stort utrymme för att flytta vissa verksamheter mellan den formella och informella sektorn.¹ För Sveriges del visar studier att det obetalda egenarbetet mätt i timmar var mer omfattande än marknadsarbetet i början av 1990-talet.² Till detta kan läggas avlönat arbete som inte rapporterats till skattemyndigheterna, vilket mätt i timmar uppskattades till runt 10 procent av antalet arbetade timmar i den beskattade marknadssektorn. I en detaljerad branschvis jämförelse av USA och Sverige visar Davis

1. Se Freeman och Schettkat (2005), Olovsson (2009) och Rogerson (2010).

2. Se SOU (1997:17).

och Henrekson (2005a) att andelen sysselsatta var betydligt högre i USA än i Sverige inom branscher som reparation och underhåll av kapitalvaror, hotell- och restaurang, detaljhandel, samt tvätt- och hushållsarbete.

Skillnader mellan svenska och amerikanska män visade sig också vara stora. Amerikanska män ägnade betydligt mer tid till arbete på marknaden, medan svenska män utförde betydligt mer obetalt egenarbete (hushållsarbete). Framför allt var de svenska männen – ur ett internationellt perspektiv – i topp när det gäller tid som ägnades åt att renovera och underhålla den egna bostaden, med ett genomsnitt på fyra timmar i veckan, vilket kan jämföras med 2,8 timmar för amerikanska män och mindre än en timme för japanska män. Den totala arbetstiden för svenska och amerikanska män var i stort sett identisk (57,9 jämfört med 57,8 timmar). Mängden fritid var uppskattningsvis 3 timmar längre per vecka i USA jämfört med Sverige för både män och kvinnor. Det förefaller alltså som att svenska män runt 1990 lade »mindre tid på marknadsarbete, mer tid på hemarbete, och ha[de] mindre fritid.«¹

De nyaste tidsanvändningsstudier som jämför USA och Sverige redovisas i tabell 7. Här framgår även tydligt att både svenska män och kvinnor arbetar mindre på marknaden och mer i hushållet än sina amerikanska motsvarigheter.

Vad förklarar skillnader i marknadsarbetets omfattning?

Det är naturligtvis svårt att veta exakt vad som förklarar dessa skillnader. En hypotes som ligger nära till hands är dock att den svenska arbetsbeskattningen ger starka incitament att

---

1. Juster och Stafford (1991, sid. 498).

Tabell 7. Avlönat arbete, oavlönat arbete, och tid med barnen i Sverige och USA, senaste tillgängliga år från tidsanvändningsstudier.

Timmar per år, 20–74 år	Avlönat arbete	Oavlönat arbete	Tid med barnen
Kvinnor			
Sverige	1 050	1 180	180
USA	1 230	1 120	250
Män			
Sverige	1 530	810	100
USA	1 810	660	105

Anm.: De senaste tillgängliga åren är 2001 för Sverige och 2005 för USA. Efter att denna analys gjordes publicerade Statistiska centralbyrån en ny tidsanvändningsstudie genomförd 2010. Resultaten i denna undersökning kommenteras kort sist i detta kapitel.
Källor: OECD in Figures 2007 (data för 2006), OECD Labor Market Database, AUTS 2005, och Eurostat Standardized Time Use Survey. Se vidare Sanandaji och Wallen (2009).

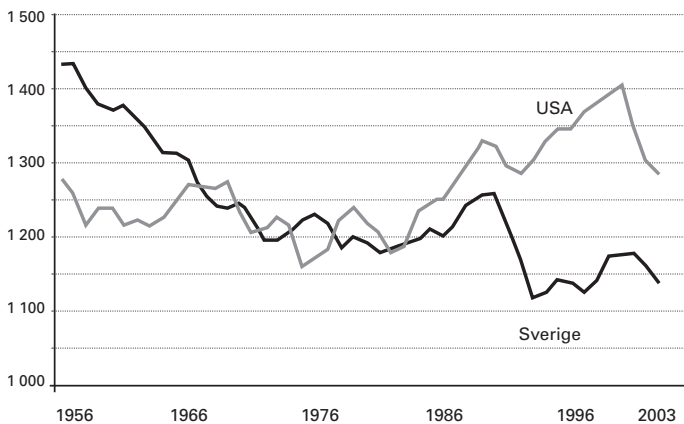
ägna mer tid åt obeskattat arbete utanför marknaden, och att framväxten av en omfattande tjänstesektor därmed hämmas. I en väl fungerande, decentraliserad marknadsekonomi, kan entreprenörer förväntas upptäcka och reagera på möjligheter att starta nya verksamheter eller utveckla befintliga, och därigenom skapa arbetstillfällen.

Den som inte vill förklara skillnaden med hjälp av arbetsbeskattningen skulle kunna hävda att amerikaner till sin natur är mer förtjusta i marknadsarbete, medan svenskar är mer förtjusta i hemarbete. Men den förklaringen stämmer inte

med utvecklingen över tiden. Figur 8 visar det genomsnittliga antalet arbetade timmar per person i arbetsför ålder från 1956 till 2003 i Sverige respektive USA. Den genomsnittliga arbetstiden har utvecklats påfallande olika i de två länderna. Amerikanerna arbetade betydligt mindre än svenskarna på 1950-talet och betydligt mer på 1990-talet. Bland svenskar i åldrarna 15 till 64 år minskade den genomsnittliga arbetstiden med mer än 200 timmar per år från 1956 till 1972. Därefter varierade den inom ett snävt intervall under femton år, innan den återhämtade sig något i slutet av 1980-talet för att sedan falla tillbaka till nya bottenivåer på 1990-talet. Antalet arbetade timmar per svensk i arbetsför ålder föll med 11,5 procent, från 1 261 till 1 116, mellan 1990 och 1993. Däremot ökade antalet arbetade timmar bland amerikaner i arbetsför ålder snabbt, från 1 179 år 1982 till 1 413 år 2000,

Figur 8. Antal arbetade timmar i genomsnitt per person i åldrarna 15–64 år, Sverige och USA, 1956–2003.

Källa: Rogerson (2006).

och föll sedan kraftigt efter år 2000 från den då mycket höga nivån. Amerikanerna spenderade år 2003 i genomsnitt 150 timmar, det vill säga nästan en hel månad, mer på marknadsarbete per år än svenskarna.

Trenderna i USA de senaste decennierna indikerar att merparten av de nya arbetstillfällena (netto) skapas genom den snabba tillväxten i den allt mer differentierade tjänstesektorn. Sverige (och andra länder med mycket hög skatt på arbete) fungerar annorlunda, eftersom personbeskattningen höjer priset på varor och tjänster. För många varor – exempelvis högteknologiska produkter som datorer – kan ett högt pris leda till att konsumenten avstår från köp, eller att man istället köper en lågbudgetversion av produkten. För många tjänster är det däremot fullt möjligt att själv stå för produktionen genom obeskattat egenarbete.

Skatt på arbete och konsumtion uppmuntrar med andra ord till överflyttning av arbetsuppgifter från den beskattade sektorn till obetald egenproduktion och till den svarta sektorn.¹ Först när den anlitate specialistens (säljarens) produktivitet är så pass mycket högre att produktivitetsvinsten överstiger kostnaden för att köpa tjänsten, jämfört med att producera tjänsten själv, så kommer det att bli mer lönsamt för köparen att köpa tjänsten på marknaden, det vill säga av specialisten. Ju högre skatt på arbete, som höjer priset för tjänsten, desto större måste produktivitetsvinsten av att köpa tjänsten vara för att ett köp på marknaden ska vara lönsamt. Av detta följer att beslutet inte bara avgörs av säljarens respektive köparens produktivitet, utan också av såväl säljarens som köparens lön samt av skatten på arbete.

1. Denna grundläggande insikt är viktig för teorin om optimal beskattning. De teoretiska resultaten hos Kleven, Richter och Sørensen (2000) och Piggott och Whalley (2001) ger klara indikationer på att en optimal skattstruktur innefattar en relativt låg skattesats på de marknadsproducerade tjänster som även skulle kunna produceras igenom obeskattat egenarbete eller i den svarta sektorn.

För att förstå kraften i hur beskattningen kan minska den reguljära sysselsättningen och snedvrیدا produktionsbesluten, låt oss betrakta valet mellan produktion på marknaden och egenproduktion i det enkla fallet där arbete är den enda produktionsfaktorn. Det lönar sig i detta fall att köpa tjänsten på marknaden om (Davis och Henrekson [2005a]; Pålsson [1997]):

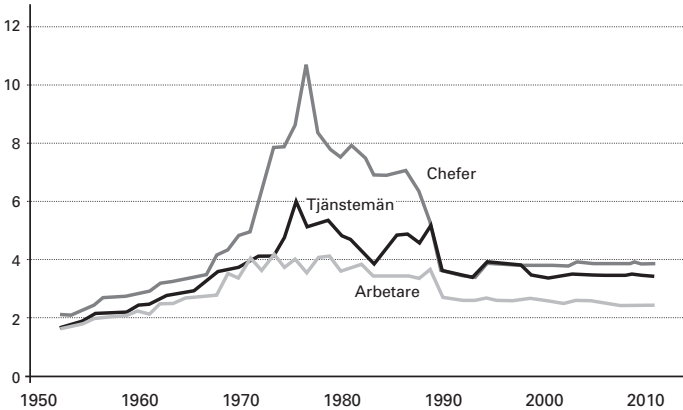
$$\frac{\text{Köparens timlön före skatt}}{\text{Säljarens timlön före skatt}} \cdot \frac{\text{Säljarens produktivitet}}{\text{Produktivitet vid egenarbete}} > \frac{(1 + \text{momssatsen}) (1 + \text{lagstadgade sociala avgifter})}{1 - \text{köparens marginalsatt}}$$

Låt oss kalla högerledet i olikheten för *skattefaktorn*.¹ Formeln beskriver ett fundamentalt ekonomiskt samband, vilket, givet lönespridning och produktivitetsskillnader, har en avgörande betydelse för var skiljelinjen mellan arbete i och utanför den beskattade marknadssektorn kommer att gå. Låga skatter på arbete ställer mindre krav på lönespridning före skatt och/eller produktivitetsskillnader i den aktuella verksamheten för att en professionell produktion skall komma till stånd och därmed sysselsättningen på marknaden vidgas. En skattefaktor på till exempel 3 betyder att om köparen och säljaren har samma lön så måste säljaren ha tre gånger högre produktivitet än köparen för att det skall löna sig att avstå från att producera tjänsten själv.

Med höga skatter på arbete och konsumtion trängs marginella producenter på marknaden ut av egenproduktion och svartarbete. Detta sänker den genomsnittliga produktiviteten på betalt och obetalt arbete utanför den vita

1. Marginalsakten inkluderar de lagstadgade egenavgifterna.

Figur 9. Skattefaktorns utveckling för industriarbetare, tjänstemän och högre chef, Sverige 1952–2010.

Anm.: Det finns bara tre observationer för 1950-talet: 1952, 1955 och 1958. Fr.o.m. 1960 är observationerna årliga. Skattefaktorn för varje kategori har beräknats för genomsnittslönen respektive år. Högre chef avser en individ på ledningsnivå i ett privat företag (under VD). Skattefaktorn inkluderar obligatoriska sociala avgifter och obligatoriska egenavgifter, marginalskatten och indirekta skatter på privat konsumtion (all inkomst antas spenderas på privat konsumtion). Fastighetsskatter har exkluderats. Skattefaktorn är identisk för tjänstemän och högre chefer mellan 1991 och 1998.
Källa: Du Rietz (1994) och nya beräkningar erhållna direkt från Du Rietz.

marknadssektorn, medan det höjer produktiviteten i den vita sektorn. Detta skapar en tendens till att produktiviteten överskattas i högskattesamhällen jämfört med samhällen med lägre skatter. Detta eftersom lågproduktiva arbeten inte syns i den officiella statistiken när dessa utförs utanför den vita och beskattade sektorn, vilket i större utsträckning gäller för högskattesamhällen.

I figur 9 redovisas en beräkning av skattefaktorns utveckling i Sverige sedan början av 1950-talet för tre yrkeskategorier. Skattefaktorn ökade stadigt fram till slutet av 1970-talet då den närmade sig 4 för industriarbetare och översteg 5

respektive 8 för tjänstemän och högre chefer. Skattefaktorn sjönk något under 1980-talet och föll sedan kraftigt till följd av 1990/91-års skattereform. Den började krypa uppåt igen till följd av högre kommunalskatter och den höjning av den statliga inkomstskatten som kallas värnskatten. År 2004 var skattefaktorn drygt 2,5 för industriarbetare, 3,5 för en genomsnittlig tjänsteman och 3,9 för högre chefer. År 2010 hade den sjunkit med ytterligare någon tiondel, framförallt till följd av att de lagstadgade sociala avgifterna sänktes med en procentenhet 2009. Även om detta är betydligt lägre än nivån på 1970- och 80-talen, så innebär en skattefaktor på denna nivå ett kraftfullt incitament att flytta produktion från den beskattade till den obeskattade sektorn. Som jämförelse kan nämnas att i USA ligger skattefaktorn i normala inkomstslägen i intervallet 1,3–1,9.

Jämförelser mellan Sverige och USA (representerat av Kalifornien) visar att, för att en professionell tjänsteproducent ska kunna vara konkurrenskraftig i förhållande till obetalt egenarbete måste yrkesmannen vara 170–300 procent mer produktiv i Sverige, medan en skillnad på 40–90 procent är tillräckligt i USA, givet att marknadslönen är densamma. Alternativt, i de fall då produktiviteten är densamma (exempelvis inom barnomsorgen), måste köparens timlön överstiga säljarens med en faktor 2,7–3,9 i Sverige, medan en faktor på 1,4–1,9 är tillräcklig i USA. Stora delar av tjänstesektorn i Sverige lider därför under en ofta övermäktig konkurrens från det obetalda egenarbetet, det vill säga kunden själv, och den svarta marknaden.

Davis och Henrekson (2005a) undersöker sambandet mellan skattefaktorn och sysselsättningsandelen i näringsgrenar som kan förväntas vara känsliga för en hög arbets- och konsumtionsbeskattning. Exempelvis finner de att en ökning av skattefaktorn med 0,25 är förknippad med en 12-procen-

tig minskning av sysselsättningsandelen i de skattekänsliga näringsgrenarna. När bara sambandet för hotell- och restaurangnäringarna studeras är känsligheten för skattefaktorns storlek dubbelt så stor.

De skattekänsliga näringarna inom främst tjänstesektorn tenderar också att i hög grad efterfråga lägre utbildad arbetskraft. Detta innebär att enhetliga skattesatser på arbetskraft och konsumtion särskilt hämmar efterfrågan på lägre utbildad arbetskraft, vilket sänker deras relativa löner och/eller gör det svårt för dem att överhuvudtaget hitta sysselsättning.

Dessa faktorer bidrar också till att förklara varför kvinnors ökade arbetskraftsdeltagande på den amerikanska arbetsmarknaden från och med 1960-talet banade väg för en kraftigare tillväxt i marknaden för hushållsnära tjänster i en större utsträckning än i Sverige, trots att det kvinnliga arbetskraftsdeltagandet ökade snabbare i Sverige. Det genomsnittliga antalet arbetade timmar för amerikanska kvinnor i arbetsför ålder ökade med 40 procent mellan 1975 och 1994. Mätt som det genomsnittliga antalet arbetade timmar per kvinna i arbetsför ålder, nådde sysselsättningsgraden för kvinnor samma nivå i USA som i Sverige redan på 1970-talet (Jonung och Persson [1993]). Denna process ägde rum trots den offentliga sektorns massiva expansion som arbetsgivare i Sverige, vilken ökade efterfrågan på arbetskraft i kvinnodominerade yrken. Dessutom innebar den ökade sysselsättningen i den offentliga sektorn utökade subventioner för barn- och äldreomsorg, ett arbete som i huvudsak hade utförts av kvinnor som obetalt egenarbete.

Effekter på samhället

Till följd av de mekanismer vi beskrivit i föregående avsnitt blir det i en högskattestat svårare för en stor, effektiv tjäns-

tesektor att växa fram och framgångsrikt konkurrera med det obetalda egenarbetet. Ur ett statiskt perspektiv ser vi hur Sveriges skattestruktur ofta förhindrar lönsamma marknads-transaktioner, eftersom höga skatter leder till en ineffektiv allokering av arbetstid mellan olika arbetsuppgifter. Utöver dessa statiska effekter kommer åtminstone tre olika *dynamiska* effekter sannolikt ha en inverkan på den långsiktiga tillväxten och välfärden.

1. En mindre omfattande specialisering av arbetskraften kommer att minska produktiviteten eftersom en del av inlärningseffekterna uteblir.
2. De minskade möjligheterna till specialisering av arbetskraften kommer att minska incitamenten till att investera i specialiserat humankapital, det vill säga att genom utbildning förvärva en viss färdighet. Detta följer av det faktum att avkastningen på investeringar i en särskild färdighet ökar då man börjar utnyttja den, eftersom investeringskostnaden är oberoende av hur mycket man utnyttjar de färdigheter som man har förvärvat (Rosen [1983]).
3. Innovationsincitamenten blir svagare när specialiseringsgraden är lägre, eftersom en innovation (såväl produkt- som processinnovation) ger en mindre avkastning ju mindre andel av den totala arbetstiden som ägnas åt verksamheten där innovationen används. Många av dessa innovationer handlar också om att bygga upp organisationskapital med syfte att sänka kostnaderna för att samordna ett stort antal högt specialiserade medarbetare (Becker och Murphy [1992])

Med andra ord blir centrala områden för entreprenöriell affärsutveckling mer svårtillgängliga. Givet att uppemot hälften av allt arbete fortfarande ligger utanför den yrkesmässiga sektorn har detta sannolikt en hämmande effekt på välståndsutvecklingen. När tjänster tillhandahålls yrkesmässigt uppstår drivkrafter att investera i nya kunskaper och kapitalutrustning, att utveckla nya teknologier och bättre kontraktsformer, att skapa mer flexibla organisationsstrukturer och så vidare. Därmed finns också anledning att tro att produktivitetens utvecklingen blir snabbare än vid egenproduktion. Kort sagt, hög arbetsbeskattning motverkar marknadsproduktion av varor och tjänster som är nära substitut till hemmaproduktion, och minskar utrymmet för en entreprenöriell expansion in i nya verksamheter som hushållar med människors tid.

Det verkar alltså som att en hög beskattning på arbete är ett allvarligt hinder för möjligheten att utveckla en modern, tjänsteorienterad ekonomi. Därför berövar höga skatter på arbete ett land på en av de mest effektiva inkomst- och välståndsmotorerna: en allt mer sofistikerad arbetsfördelning och specialisering. För att citera Adam Smith (1776 [1965], sid. 11): »Det är kombinationen av tillverkningsprocesser av alla de slag, vilka är en konsekvens av arbetsfördelningen, som i ett välstyrt samhälle möjliggör det universella välstånd som sträcker sig ända till människorna på samhällets botten.» Smith betonade betydelsen av marknadens storlek (*the extent of the market*) som en begränsning för en utökad arbetsfördelning. En annan, liknande stötesten skulle mycket väl kunna vara den omfattande personbeskattningen som minskar möjligheten för arbetskraften att använda sig av starkt specialiserade kunskaper.

Detta perspektiv bidrar till att förklara två till synes paradoxala aspekter av den amerikanska ekonomin jämfört med

andra rika länder. För det första jobbar en relativt stor andel av de sysselsatta inom restaurangbranschen, på skönhets-salonger, med husreparationer, och andra »gammaldags« personliga tjänster som är nära substitut till egenproducerade tjänster. För det andra har USA varit, och är fortfarande, det ledande landet när det gäller utvecklingen av innovativa affärslösningar för att kunna erbjuda tidsbesparande tjänster. Närbutiker, snabbmatsrestauranger, stora köpcentra och stormarknader som Wal-Mart har sitt ursprung i USA. På senare tid har internetbaserade företag som Amazon.com, Ebay, HomeGrocer, och PeaPod förändrat distributionen och handeln med varor inom betydelsefulla områden av den amerikanska ekonomin.

Skatteperspektivet förklarar båda dessa omständigheter som en följd av USAs relativt låga personbeskattning. Skatteperspektivet antyder också att USA troligtvis kommer att fortsätta vara det ledande landet när det gäller utvecklingen av innovativa affärslösningar på dessa områden, delvis som en konsekvens av en relativt låg personbeskattning. Med samma logik inskränker den höga personbeskattningen utrymmet för en entreprenörsdriven expansion av dessa nya affärsmöjligheter i andra rika länder med högre personbeskattning.

Kompenserande åtgärder på senare år

Skattekillen för en del tjänster har under senare år reducerats kraftigt genom införandet av det så kallade RUT-avdraget (Rengöring, underhåll och tvätt) år 2007. Detta innebär att varje person kan köpa hushållsrelaterade tjänster (städning, barnpassning, trädgårdsskötsel m.m.) för upp till 100 000 kronor per år och få arbetskostnaden reducerad till hälften via avdrag på skatten. Med denna reduktion räcker det att

den professionelle producenten har runt 50 procent högre produktivitet än köparen för att det ska löna sig att köpa tjänsten. Ett liknande system finns för om- och tillbyggnad av den egna bostaden (ROT; Reparation, ombyggnad och tillbyggnad). System som dessa bidrar till att minska problemen med att välfärdsstaten bromsar utvecklingen av den privata tjänstesektorn.

Arbetsbeskattningen har också sänkts genom de fyra så kallade jobbskatteavdrag som införts 2007 till 2010. De innebär att marginals-katten är noll upp till 18 000 kronor per år (0,91 prisbasbelopp), 7 procent upp till knappt 40 000 kr och drygt 20 procent upp till 115 000 (2,72 prisbasbelopp) och ca 28 procent upp till 300 000 (prisbasbeloppet för 2011 var 42 400). För högre inkomster når avdraget ett tak, och påverkar således inte marginals-katten. För pensionärer är marginals-katten endast 11,5 procent för en total årsinkomst på lönearbete i intervallet 38 500 kronor till 100 000 kr.

Till detta kommer att de sociala avgifterna dels har sänkts generellt (med en procentenhet för alla till 31,4 procent och med ytterligare 2 procentenheter för egenföretagare som väljer en månads karenstid i sjukförsäkringen). Dessutom har de halverats för ungdomar yngre än 26 år, sänkts från 24 till 10,2 procent för pensionärer (0 procent för pensionärer födda 1938 eller tidigare) och tagits bort eller reducerats kraftigt för personer som varit långtidssjukskrivna eller tidigare haft förtidspension.

För att förstå hur stor effekten av RUT-avdraget och de sänkta sociala avgifterna blir låt oss ta ett exempel där tjänsten produceras av en äldre person som bara betalar sociala avgifter på 10,2 procent och tjänsten säljs till en person som har den högsta marginals-katten. Skattefaktorn blir i detta fall $1,60 \left((1 + 0,25) (1 + 0,102) / (1 - 0,57) \times \frac{1}{2} = 1,60 \right)$, vilket ska jämföras med en skattefaktor på 3,9 med de regler som

gällde 2005. Till följd av RUT-avdraget räcker det således i detta fall att specialisten har en produktivitet som är 1,6 gånger högre, mot tidigare 3,9 gånger högre, för att det ska bli mer lönsamt för köparen att köpa tjänsten än att producera den själv. Om tjänsteutföraren har noll procent i sociala avgifter, blir skattefaktorn ännu lägre (1,45). För ungdomar under 26 blir den 1,67.

Det är rimligt att förvänta sig att så stora förändringar leder till ökad konsumtion av hushållsnära tjänster producerade i den beskattade sektorn, men det är också troligt att så stora strukturförändringar tar betydande tid innan de får fullt genomslag. Risken finns att dylika transaktioner idag till stor del sker i den svarta sektorn, och att detta fortsätter trots skattesänkningarna. Attitydundersökningar utförda av Skatteverket visar att det även i den grupp som är mest negativ till köp av svarta tjänster saknas acceptans för beskattning av många tjänster, exempelvis när äldre får betalt för barnpassning.¹ Skatteverkets undersökning visar också att Sverige placerar sig högt bland jämförbara länder när det gäller frekvensen på svartköp. Det kan alltså inte uteslutas att det faktum att Sverige under lång tid haft mycket höga skatter på arbete skapat sociala normer med betydande acceptans för svartarbete.²

Om den som utför tjänsten uppbär socialbidrag uppstår dessutom ett annat problem: Bidragets strikta inkomstprövning innebär att en plötslig vit inkomst från tjänsteförsäljning i praktiken belastas med en marginals katt på 100 pro-

---

1. Se Skatteverket (2006).

2. I skrivande stund har det kommit en rapport om en ny undersökning av attityderna till svartarbete (Lindholm [2011]). Enligt den undersökningen, utförd av Demoskop på uppdrag av Skatteverket har andelen som kunde tänka sig att köpa tjänster svart sjunkit från 57 till 42 procent från 2005 till 2011. En närliggande förklaring till denna förändring är att den totala beskattningen av de aktuella tjänsterna uppfattas som mer rimlig, vilket gör att attityden till svartarbete blir mer negativ.

cent. Detta eftersom socialbidraget minskar i motsvarande grad som den vita inkomsten ökar. Sammantaget talar detta för att det knappast finns några snabba effektivitetsvinster att vänta med anledning av de skatteförändringar som genomförts.

Baserat på erfarenheterna från Finland, som infört ett liknande system flera år tidigare, tar det tid innan människor lär sig att dra nytta av ett sådant system fullt ut.¹ Likaså kan det ta tid innan hushåll som vant sig vid att anlita hjälp på den svarta marknaden flyttar över till den vita även om kostnaden blir ungefär densamma. Skälet kan vara flera: det finns ett motstånd mot att bryta fungerande rutiner och relationer, den man anlitar kan ha svårt att arbeta inom ramen för RUT-systemet och den man anlitar kanske lyfter inkomstberoende ersättningar där marginaleffekten på vita inkomster är 100 procent.

Det finns dock skäl att förvänta sig att de stora sänkningarna av beskattningen av hushållsnära tjänster på sikt kommer att få förhållandevis stora effekter på marknadsproduktionen av dessa tjänster. Produktionen av tjänster som subventionerades inom RUT-systemet fördubblades mellan 2008 och 2009, men det skedde från en låg nivå. Under 2010 fördubblades utbetalningarna från systemet återigen och till och med augusti 2011 var ökningen från året innan nästan 25 procent.² Om volymen ligger kvar på denna nivå under 2011 innebär det ett totalt produktionsvärde inom RUT-systemet på ca 4 miljarder kronor. Vid en timkostnad inklusive moms på 300 kronor motsvarar detta drygt 13 miljoner timmar eller upp mot 8 000 årsarbeten. Den bild av det obetalda egenarbetet som ges av Statistiska centralby-

---

1. Se Niilola och Valtakari (2006).

2. Se Skatteverket (2011, sid. 35–39).

råns nya tidsanvändningsundersökning, vilken genomfördes 2010,¹ är också konsistent med en utveckling av ökad professionalisering av de hushållsnära tjänsterna. Särskilt slående är den kraftiga minskningen av kvinnors (20–64 år) obetalda hushållsarbete. Detta har i genomsnitt minskat med en timma per dag eller 20 procent sedan 1990, medan marknadsarbetet ökat med ungefär en halvtimme i genomsnitt.

Till saken hör emellertid att selektiva skattesänkningar till vissa sektorer ger upphov till gränsdragningsproblem rörande vilka transaktioner som ska få den lägre skattebelastningen. Dessutom kan problemen med privilegiejakt komma att öka. Om den selektiva skattesänkningen är stor, får verksamheter i gränslandet ett betydande incitament att försöka få in sin verksamhet under skattelättnaden. Dessutom kan andra sektorer uppmuntras att lobba för liknande skattesänkningar till andra sektorer. Dessa negativa effekter bör alltså vägas mot de positiva effekter som kommer av minskade skatteklar.

---

1. http://www.scb.se/Pages/PressRelease____319925.aspx (110915).

Kapitel 5

Institutioner och ekonomisk utveckling

Den senaste trenden inom tillväxtforskningen är att undersöka institutionernas betydelse. Studier som har följt i kölvattnet på nobelpristagaren Douglass Norths studie (North [1987]) har testat, och funnit starkt belägg för idén att vissa grundläggande institutionella arrangemang är avgörande för den ekonomiska tillväxten. En fungerande rättsstat (*rule of law*) och väl definierade äganderätter förefaller vara de allra viktigast institutionella faktorerna. I en omtalad uppsats av Rodrik, Subramanian och Trebbi (2004) hävdas att vissa aspekter av institutionell kvalitet – speciellt hur väl definierad och säker den privata äganderätten är – är viktigare för tillväxten än faktorer som handel och geografiska faktorer (egen kust, tillgången på bördig åkermark m.m.).

Det är lätt att intuitivt förstå hur tydliga äganderätter främjar ekonomisk tillväxt. Antag exempelvis att en värdefull naturresurs upptäcks i ett land som saknar äganderätter och rättsstat. Risken är då stor att det uppstår konflikter och oenighet om vem som har rätt att använda de nyupptäckta resurserna. I värsta fall uppstår våld och inbördeskrig. Om det däremot istället råder enighet om vem som äger vad, ökar chansen att resurserna kommer till användning. I princip gäller detta oavsett hur äganderätterna är fördelade; det viktiga är att människor känner till och är överens om vem som äger vad, och därmed vet vilka villkor som gäller för handel, produktion och för hur överskott som uppkommer kommer att fördelas. Observera att institutioners tillväxtfrämjande effekt ingalunda förutsätter existensen av värdefulla naturtillgångar. Tvärtom: i en god institutionell miljö kan innovationer och handel skapa välstånd även i länder som helt saknar värdefulla naturtillgångar.¹

1. Forskningslitteraturen om äganderättens betydelse för ekonomisk utveckling är mycket omfattande. En utmärkt översikt på svenska av denna litteratur är Waldenström (2005). Han konstaterar (sid. 67) att en samlad bedömning av forskningen ger vid handen »... att en väldefinierad privat äganderätt utgör en starkt positiv faktor för långsiktig ekonomisk tillväxt«.

Flera litteraturöversikter har nyligen bekräftat den konsensus som råder angående institutionernas betydelse för tillväxten. Abdiweli (2003) går igenom de befintliga beläggen för detta, och hans egen forskning bekräftar att rättsväsendets effektivitet, låg korruption, en välorganiserad offentlig förvaltning och väldefinierade äganderätter samvarierar med hög tillväxt. Risken för avtalsbrott och risken för statlig expropriation har tydliga negativa effekter på tillväxten enligt Abdiweli.

Nära forskningsfältet om institutioners betydelse ligger en stor mängd forskning kring vad som brukar kallas ekonomisk frihet och dess tillväxteffekter. I en viktig studie utvärderar Doucouliagos och Ulubasoglu (2006) 52 andra studier som undersöker kopplingen mellan så kallad ekonomisk frihet (mätt på flera olika sätt) och tillväxt. De drar slutsatsen att ekonomisk frihet »har en robust positiv effekt på ekonomisk tillväxt oberoende av hur den mäts« (sid. 68, *vår översättning*).

Kopplingen mellan begreppen »institutionell kvalitet« och »ekonomisk frihet« är, om man ser till litteraturen, inte helt självklar. Vanligen avser institutioner lagar och regelverk som ligger fast under lång tid, medan den ekonomiska friheten även innefattar politik som kan ändras från år till år. Ekonomisk frihet mäts ofta med det kanadensiska Fraserinstitutets index över ekonomisk frihet. Detta ofta använda index kvantifierar en rad viktiga politiska och institutionella förhållanden. Kvantifieringen görs på ett transparent sätt och jämförbarheten mellan länder får anses förhållandevis god. Som Gwartney, Holcombe och Lawson (2004) påpekar mäter indexet över ekonomisk frihet både långsiktiga institutionella variabler, som kvaliteten på rättssystemet, och faktorer som kan påverkas även med kort varsel genom politiska beslut, som marginella skattesatser; medan begreppet

»institutionell kvalitet« ofta används för att hänvisa till båda dessa aspekter. Berggren och Jordahl (2005) jämför olika former av ekonomisk frihet. De finner att väl definierade och säkra äganderätter och rättsväsendets oväld är de aspekter som är mest robust relaterade till tillväxt.

Det råder oenighet om huruvida det är den institutionella kvalitetsnivån eller institutionella förändringar (det vill säga reformer) som betyder mest för tillväxten. I två närbesläktade uppsatser genomför De Haan och Sturm (2000) och Sturm och De Haan (2001) en serie grundliga analyser av förhållandet mellan ekonomisk frihet och tillväxt. Genom att använda sig av metoden *extreme bounds analysis*,¹ blir deras övergripande slutsats att graden av ekonomisk frihet inte har en robust relation till ekonomisk tillväxt, men att förändringar i ekonomisk frihet har en kraftig inverkan på ekonomisk tillväxt. Å andra sidan, använder Dawson (2003) ett så kallat Granger-test för att utvärdera samma sak, och drar slutsatsen att graden av ekonomisk frihet, särskilt graden av skydd för äganderätten, är en viktig förklaring till ekonomisk tillväxt.

Som påtalats av Rothstein (2011) finns ingen exakt definition av vad som är goda institutioner, och det finns inte heller något entydigt sätt att skilja på institutioner och politik. Men resultaten att äganderätter och en icke-korrupt statsmakt är avgörande för ekonomisk tillväxt återkommer ändå i studie efter studie, och tycks alltså vara mycket robusta.

---

1. Den så kallade *extreme bounds*-analysen, EBA (ungefär extrem gränsvärdesanalys) utvecklades av Levine och Renelt (1992) när de arbetade med tillväxtregressioner för tvärsnitt av länder. EBA utförs genom att systematiskt göra ett stort antal regressioner med olika kombinationer av förklaringsvariablerna, för att testa huruvida alla specifikationer ger ett signifikant samband mellan den huvudsakliga förklaringsvariabeln och den beroende variabeln. Sala-i-Martin (1997) har gjort en utvidgning av EBA-analysen, vilken i princip går ut på att undersöka fördelningen av de olika (ibland flera miljoner) koefficientskattningarna snarare än att använda ett absolut robustetskriterium.

Varför är institutioner betydelsefulla?

Som nämndes ovan är skälen till att det institutionella ramverket är betydelsefullt för tillväxten intuitivt enkla och rättframma. En person som avser att arbeta, bedriva handel, eller uppfinna något vill veta om sådana insatser kommer att löna sig. Han eller hon vill veta vilka regler som gäller för avtal och överrenskommelser, vinster, och löner. När informationen om detta är bristfällig, blir många investeringar och arbetsinsatser för riskabla att genomföra.

Av samma anledning är det viktigt att de ekonomiska aktörerna kan känna sig säkra på pengars framtida värde; när det råder osäkerhet om detta, kommer långivarna att kräva en högre ränta, och många potentiella investeringsprojekt blir då olönsamma.

Det faktum att institutioner är betydelsefulla, kan även förklara ett vanligt förekommande fenomen som brukar kallas för *resource curse* (»naturresursernas förbannelse«); alltså det faktum att många fattiga länder är fattiga trots att de har gott om värdefulla naturresurser. I avsaknad av goda institutioner blir dessa tillgångar källor till konflikter, korruption, rofferi och andra skadliga beteenden som hindrar tillväxten. Högre kvalitet på institutionerna för med sig lagar och sociala normer som underlättar konfliktlösning och minskar transaktionskostnaderna, vilket främjar ekonomisk utveckling.¹

De Soto (2000) belyser hur avsaknaden av väl definierade äganderätter kan förklara den svaga ekonomiska tillväxten i världens fattigaste länder. När fastigheter inte kan belånas eftersom de byggdes utan tillstånd och lagfart, uteblir

---

1. För mer litteratur om naturresursernas förbannelse, se Mehlum, Moene och Torvik (2006) och Boschini, Petterson och Roine (2007).

investeringarna. Oklart definierade äganderätter gör att tillgångarna blir föremål för kohandel i konflikter istället för att användas till välståndshöjande produktiva verksamheter.

Den liberala marknadsekonomi baserad på frivilliga transaktioner och decentraliserat beslutsfattande med entreprenören som *primus motor* fungerar bäst i system präglade av politisk frihet. Exploatering av entreprenöriella möjligheter inbegriper insamling och användning av värdefull information och politisk frihet uppmuntrar till utbyte av information i allmänhet. Människor som växer upp i fria system tenderar också att utveckla en större initiativförmåga och självtillit, vilket visat sig vara egenskaper som befrämjar entreprenörsförmåga (Shane [2003, kapitel 5]).

I en rättsstat spills mindre resurser på konflikter. Såväl medborgare som myndigheter och regering är underställda lagen, och lagen är i sin tur förankrad i det allmänna medvetandet, är universell och i samklang med allmänt omfattade värderingar om vad som är rätt och fel. Staten är opartisk, och lagens efterföljd liksom utdömande av sanktioner vid brott mot densamma garanteras av oberoende domstolar och följer fastlagda procedurer.

Den privata äganderätten är central för utövandet av det produktiva entreprenörskapet. Med detta menas något mer än bara rättigheten att förfoga över en tillgång och rätten till ersättning vid expropriering av tillgången. De viktigaste rättigheterna utöver dessa är rätten att på allehanda sätt nyttja och utveckla tillgången, rätten till den avkastning som tillgången kan generera, rätten att överföra hela eller delar av dessa rättigheter genom försäljning, gåva eller uthyrning och skydd mot att staten och andra individer olovandes inkräktar på äganderätten. En effektiv äganderätt förutsätter att andras inkräktande (stöld, skadegörelse etc.) på en individs äganderätt berättigar till insatser från polis och rättssystem, med

andra ord att det finns ett åtagande från staten att skydda mot kränkningar av den privata äganderätten. Det finns tre grundläggande dimensioner i den privata äganderätten: användarfrihet, avtalsfrihet och rätt till säkerhet.

Om människor uppfattar att skyddet för äganderätten är starkt kan de också räkna med att de vinster de förväntar sig från exploateringen av entreprenöriella möjligheter också får behållas. Om rättssäkerheten är hög och det juridiska systemet är effektivt blir det betydligt säkrare för entreprenörer att arbeta även med långsiktiga projekt, eftersom de grundläggande spelreglerna kan förväntas vara stabila. Likaså är riskerna att ingå avtal och genomföra transaktioner med andra parter lägre. I ett välfungerande rättssamhälle med väldefinierade äganderätter finns också större utrymme för arbetspecialisering, vilket gör att entreprenörer får helt andra möjligheter att exploatera sina idéer utan att tvingas internalisera hela värdekedjan. Det blir också möjligt att säkerställa tillgången till nödvändigt externt kapital och kompletterande kompetenser via avtal. Ett starkt äganderättsskydd uppmuntrar vidare till innovationer, eftersom äganderätten till den framtida avkastningen är säkrare. Värdet av avkastningen på innovationer skyddas dessutom ofta av särskilda kompletterande institutioner som patentlagstiftning, varumärkesskydd och upphovsrätt.

Att förklara den ekonomiska utvecklingen i Sverige

I detta näst sista kapitel ska vi kommentera Sveriges situation och ekonomiska utveckling i ljuset av den forskning vi hittills gått igenom. Sverige är inte bara intressant för svenskar, landet används som exempel även i den internationella debatten.¹ Utvecklingen av real BNP per capita i Sverige framgår av figur 10, där den jämförs med EU:s 15 kärnländer och USA. Som framgår fanns en period under 1970-, 1980- och början av 1990-talet då Sverige tillväxtmässigt släpade efter. Efter 1990-talskrisens slut är detta dock inte längre fallet – tvärtom har Sverige de senaste 15 åren växt snabbare än EU-genomsnittet, och även hämtat in en del av avståndet till USA.²

Det råder emellertid ingen enighet om hur Sveriges ekonomiska utveckling ska tolkas. Det faktum att Sverige trots höga skatter och stor offentlig sektor uppvisat relativt hög ekonomisk tillväxt sedan mitten av 1990-talet, tolkas ibland som ett tecken på att höga skatter inte har några negativa effekter på den ekonomiska tillväxten. Andra antyder att det finns något paradoxalt som gör att Sverige inte passar in i mönstret, och det förekommer att landet jämförs med en humla, se exempelvis Thakur m.fl. (2003).

Precis som det är felaktigt att hävda att humlan egentligen inte kan flyga, är det felaktigt att hävda att Sveriges relativt goda ekonomiska utveckling skulle vara någon slags paradox.³ Vi menar att Sveriges utveckling till stora delar kan förklaras av den forskning som redogjorts för i de före-

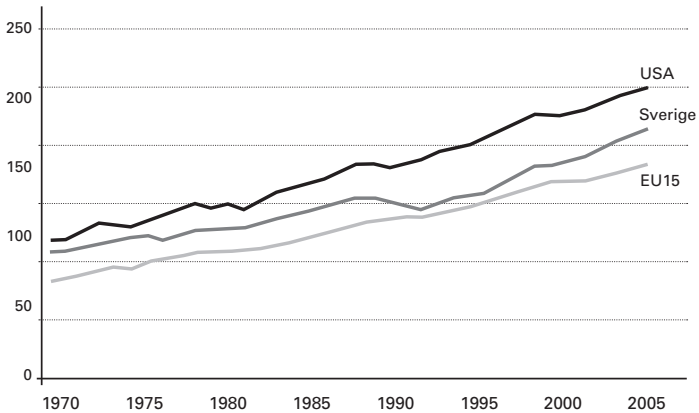
---

1. Ett aktuellt exempel är den gemensamma uppsatsen av Klas Eklund, Henrik Berggren och Lars Trägårdh presenterade vid World Economic Forums årliga konferens i Davos i januari 2011 (Eklund, Berggren och Trägårdh [2011]). Ett annat exempel är Steinmo (2010).

2. På grund av finanskrisen 2008 är de senaste siffrorna däreför ganska osäkra, varför vi valt att inte ta med dessa. Det mesta tyder dock på att Sverige även under finanskrisen klarat sig bra jämfört med EU och USA.

3. Påståendet att humlan inte borde kunna flyga är för övrigt en felaktighet som sannolikt emanerar ur det faktum att den är för tung för att glidflyga – se <http://www.faktoider.nu/humlan.html>.

Figur 10. Real BNP per capita i USA, Sverige och EU15 1970–2007. Index 100 = USA 1970.

gående kapitlen. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att fortsatt höga skatter på arbete alltjämt präglar den svenska ekonomin, och detta skapar sannolikt problem för tjänstesektorns utveckling i nuläget och framöver.

Vi börjar med att förklara varför höga skatter och hög ekonomisk tillväxt inte behöver vara någon paradox, för att därefter diskutera specifika förklaringar till Sveriges ekonomiska utveckling på senare tid.

Institutioner och offentlig sektors storlek

Fundamentet för välstånd i en marknadsekonomi är frivilliga byten av varor och tjänster, samt frivilliga utbyten av idéer och kunskap. Som diskuterats i kapitel 2 innebär skatter att vissa transaktioner som skulle ha ägt rum utan beskattning uteblir när köpare eller säljare måste betala skatt utöver det

överenskomna priset. Detta är det mest grundläggande teoretiska skälet till att man bör förvänta sig att skatter har en negativ effekt på den ekonomiska utvecklingen. Beskattning skapar en kil mellan köparens och säljarens värderingar av transaktionen.

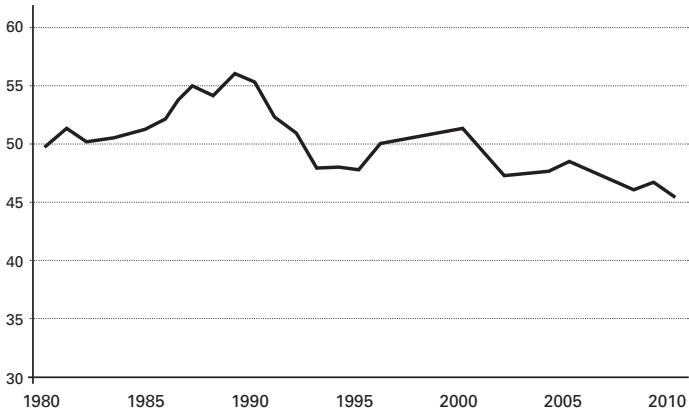
Priset på en vara eller tjänst (med eller utan skatter) utgör dock bara en del av den totala kostnaden vid en transaktion. Andra kostnader härrör till exempel från att köpare och säljare ska kunna hitta varandra, förhandla om priset, nå en överenskommelse och ge en trovärdig ömsesidig försäkran om att de kommer att fullfölja avtalet. I många fall behöver köpare och säljare även komma överens om hur eventuella tvister ska lösas. Väldefinierade äganderätter, ett välfungerande juridiskt system och en stabil valuta är därför faktorer som bidrar till att transaktionskostnaderna minskar avsevärt, och som visades i föregående kapitel tyder mycket på att denna typ av grundläggande samhällsinstitutioner är viktiga förutsättningar för tillväxt.

I ett land med välfungerande samhällsinstitutioner kan alltså de totala transaktionskostnaderna vara relativt låga trots höga skatter. I ett land som Sverige, med myndigheter som är i huvudsak icke-korrupta, opartiska och snabba, bidrar detta till låga transaktionskostnader. Samtidigt är de flesta ekonomiska transaktioner belagda med internationellt sett höga skatter. Sverige är långt ifrån det enda exemplet på att länder med goda institutioner tenderar att vara länder med höga skatter och stor offentlig sektor. I själva verket är detta ett genomgående mönster: länder med välfungerande institutioner har bättre förutsättningar att samla in skatter, och har därför oftast en större offentlig sektor.¹ Detta betyder dock inte att nivån på skatterna saknar betydelse för den

---

1. Se La Porta, Lopez-deSilanes, Shleifer och Vishny (1999).

Figur 11. Skatteintäkterna som andel av BNP i Sverige, 1980–2010 (procent).

Källa: Ekonomifakta.se, som sammanställt data från Skatteverket (t.o.m. 1992) och SCB (fr.o.m. 1993).

ekonomiska utvecklingen. Det betyder inte heller att länder med goda institutioner kan ha hur höga skatter som helst: Som visades i kapitel 3 tycks alltså rika västländer ha nått en punkt där ökade skatter i genomsnitt har en kostnad i form av lägre ekonomisk tillväxt.

Tillväxtfrämjande reformer i Sverige

Sverige är alltjämt ett land med internationellt sett höga skatter och en stor offentlig sektor; inom OECD är Danmark det enda land där skatterna utgör en större andel av BNP. Förändringarna över tiden de senaste decennierna har dock varit långtgående. Figur 11 visar skattekvotens utveckling i Sverige från 1980 till 2010. Det rör sig alltså om samma mått på statens storlek som användes i de studier som sam-

manfattades i kapitel 3. Skattekvoten var som högst 1989, då skatteintäkterna utgjorde 57 procent av BNP. 2010 års siffra är 46 procent. Det är en mycket stor förändring, även skattekvoten för 1989 och 1990 är extremt hög på grund av en ekonomisk överhettning och höga marginalsatser. Trenden neråt är dock tydlig: Från 1976 till 1992 understeg den svenska skattekvoten aldrig 50 procent, och så låga som skatterna är i Sverige just nu har de inte varit sedan mitten av 1970-talet.¹ Om estimaten, skattningarna, i tabell 6 tolkas kausalt, kan alltså sänkta skatter förklara 0,5 till 1 procentenhet i ökad årlig tillväxttakt, allt annat lika.

Förutom att statens storlek har minskat generellt, har politiken i Sverige också genomgått betydande förändringar (en detaljerad genomgång av förändringarna återfinns i Appendix I). Skattesystemets struktur har också ändrats så att graden av progressivitet i skatteskalen minskat markant. Tillväxtnässigt gynnas Sverige alltså inte bara av lägre skatter i allmänhet, utan också av skattestrukturförändringar som gör att ett givet skattetryck orsakar mindre ekonomisk skada nu än på 1970- och 1980-talen.² För Sveriges del innebar den skattereform som genomfördes 1990–1991 sannolikt stora effektivitetsvinster trots att den inte avsåg att sänka den totala skattekvoten – se Agell, Englund och Södersten (1996).

Skattereformen på 1990-talet var emellertid bara en reform i en lång rad reformer som förändrade Sverige. En detaljerad beskrivning av dessa ges i Bergh och Erlingsson (2009). Ett kärnfullt sätt att summera förändringarna är att

1. Enligt inhemsk statistik (sammanställd på www.ekonomifakta.se) får vi gå tillbaka till 1974, medan OECDs siffror säger att Sverige nu är tillbaka på 1976 års skattekvot.

2. Se exempelvis Widmalm (2001) för en analys som visar att både nivån på de personliga inkomstskatterna och deras progressivitet spelar roll för den ekonomiska tillväxten. Se även Koester och Kormendi (1989).

använda två index som ofta nyttjas inom forskningen: det så kallade KOF-indexet för att mäta globalisering, och index för ekonomisk frihet, *Economic Freedom Index*, utvecklat av det kanadesiska Fraserinstitutet.¹ KOFs globaliseringsindex kvantifierar graden av ekonomisk, politisk och social globalisering, med hjälp av statistik över exempelvis handelsflöden, utländska investeringar, internetanvändning, turism, handel med böcker och närvaro av internationella storföretag som McDonalds och Ikea. Indexet utvecklades av Dreher (2006a), som också påvisade ett statistiskt samband mellan indexet och ekonomisk tillväxt. Det tycks således vara så att en högre grad av globalisering slår igenom positivt på tillväxten.

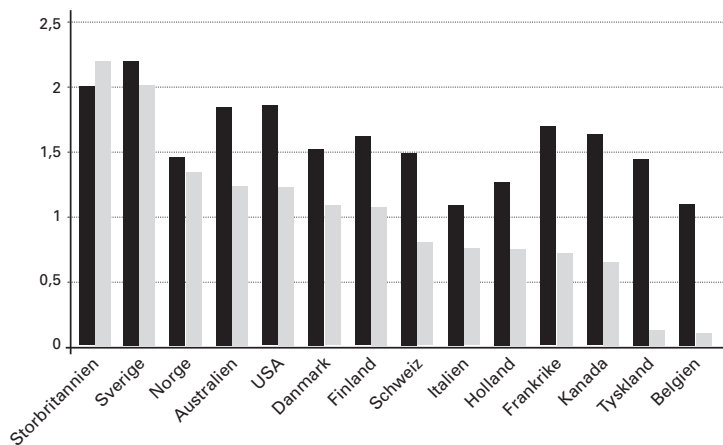
Index för ekonomisk frihet har fem dimensioner: storleken på den offentliga sektorn, rättsväsendets oberoende och garanti för att äganderätter upprätthålls, penningväsendets stabilitet, frihet att bedriva internationell handel samt graden av kredit-, arbetsmarknads- och näringslivsregleringar. Varje dimension mäts med flera olika indikatorer, och de fem dimensionerna vägs sedan samman i ett kompositindex. Som beskrevs i kapitel 5 är även ekonomisk frihet förknippad med ekonomisk tillväxt.

I figur 12 jämförs Sverige med de västländer som oftast förekommer i den komparativa välfärdsstatsforskningen (jfr Esping-Andersen [1990]). Som framgår är Sverige det land där globaliseringen ökat mest, och där graden av ekonomisk frihet ökat näst mest. Bilden ändras inte nämnvärt av att fler länder läggs till, eller om andra jämförelseår väljs. Sverige är ett av de västländer som på senare tid genomgått störst ekonomisk-politiska förändringar i liberaliserande riktning.²

1. Båda finns tillgängliga på nätet: <http://globalization.kof.ethz.ch> och <http://www.freetheworld.com>

2. I figuren har de båda indexen gjorts jämförbara på skalan 1 till 10.

Figur 12. Ökning av ekonomisk frihet (grå stapel) och globalisering (svart stapel) mellan 1970 och 2000.

Källa: Data hämtade från <http://globalization.kof.ethz.ch> och www.freetheworld.com.

Sverige har alltså under lång tid genomfört reformer som minskat den offentliga sektorns totala storlek, och dessutom genomfört förändringar som ökat graden av globalisering och ekonomisk frihet. Stora förändringar som dessa har självfallet konsekvenser, och det är en normativ fråga huruvida utvecklingen varit önskvärd. Bergh och Nilsson (2010) finner exempelvis att en del av den ökade inkomstspridningen i Sverige kan förklaras av dessa reformer, i synnerhet av ekonomisk öppenhet gentemot omvärlden.

Mot bakgrund av dessa stora förändringar är det svårt att beskriva Sveriges numera relativt höga tillväxttal som en oförklarlig paradox. Förutom de studier som hittat samband mellan statens storlek och ekonomisk tillväxt, har alltså flera studier belagt samband mellan ekonomisk tillväxt och både

KOFs globaliseringsindex och indexet för ekonomisk frihet. Högre ekonomisk tillväxt är helt enkelt det väntade resultatet vid denna typ av förändringar.

Det är naturligtvis svårt att identifiera exakt vilka reformer som haft störst tillväxteffekt, men i illustrativt syfte kan noteras att studien av Bergh och Karlsson (2010) identifierar ett antal variabler som robust relaterade till ekonomisk tillväxt i OECD-länder under perioden 1970–2005:

Tillväxtfrämjande faktorer

- Export (som andel av BNP)
- Sparande
- Arbetskraftens tillväxt

Tillväxthämmande faktorer

- Statens storlek (mätt som skattekvoten)
- Arbetslöshet (i procent av arbetskraften)
- Inflation

Av dessa fem faktorer har två förändrats kraftigt i tillväxtfrämjande riktning i Sverige: inflationen har fallit, och exporten har ökat. Mellan 1980 och 2000, ökade Sveriges exportandel från 28 procent av BNP till 42 procent av BNP. Samtidigt föll den årliga inflationstakten från 10 procent i genomsnitt till 1 procent. Enligt de skattade estimaten i Bergh och Karlssons studie, bidrar dessa förändringar tillsammans med 2 procentenheters högre årlig tillväxttakt, vilket är en mycket stor effekt. Å andra sidan hämmades Sveriges tillväxttakt under början av 1980-talet av höjda skatter, och under 1990-talet också av minskad tillväxt i arbetskraften och ökad arbetslöshet. Tillsammans ger dessa förändringar enligt estimaten ungefär en procent lägre årlig tillväxttakt. Nettot blir dock fortfarande ungefär en procentenhet när det

gäller den årliga tillväxttakten. Det är naturligtvis vanskligt att göra dylika kvantitativa tolkningar av statistiska samband, men poängen kvarstår: givet vad forskningen lärt oss bör Sverige i början av 2000-talet kunna åtnjuta högre ekonomisk tillväxt än vad som var fallet på 1970- och 1980-talet.

Välfärdsstaten och globaliseringen

Sveriges trend mot ökad ekonomisk öppenhet har fortsatt efter år 2000. Idag utgör exporten ungefär 50 procent av BNP och importen 45 procent. På grund av skattebasers ökade rörlighet, har globaliseringen ofta beskrivits som ett potentiellt hot mot välfärdsstaten.¹ Den tyske ekonomen Hans-Werner Sinn (1997, 1998) talade exempelvis om en »kapplöpning mot botten« och Klas Eklund (1998) om »jakten på den försvinnande skatten«. Många oroade sig för att globaliseringens krafter skulle sätta press på välfärdsstater att sänka skatter och sociala förmåner. Idag råder dock enighet om att välfärdsstaterna har överlevt, även om många blivit något nedbantade. Trenden att lågskatteländer höjer sina skatter är tydligare än trenden mot lägre skatter i högskatteländer, och någon kapplöpning mot botten har inte inträffat.² En studie av Dreher (2006b) visar dessutom att graden av globalisering inte samvarierar med sänkta skatter eller minskade sociala utgifter.

Detta kanske låter förvånande för den som lyssnat på mycket samhällsdebatt där globalisering beskrivs som ett hot för välfärdsstaten. Men det finns ganska enkla förklaringar till varför så förmodligen inte är fallet. För det första: globaliseringen innebär förvisso att kapital rör sig snabbare över

---

1. Se till exempel Martin och Schumann (1997) och Strange (1996).

2. Se även Bergh och Erlingsson (2009), Curzon Price (2008), Rothstein och Lindbom (2004) och Castles (2004).

gränserna. Möjligheten för ett enskilt land att avvika från övriga genom att ha avsevärt högre kapitalsskatter än andra länder har således minskat genom globaliseringen. Men höga skatter på kapital har aldrig varit nödvändigt för välfärdstatens finansiering, som nästan uteslutande kommer från skatt på arbete och konsumtion.¹ Höga marginalsatser på arbete gör det förvisso svårt att locka utländsk expertis från länder med helt andra löne- och skattenivåer än Sverige – men den så kallade expertskatten, där utländsk arbetskraft med expertkompetens beskattas lägre, mildrar dessa problem utan att medföra något nämnvärt skattebortfall för statsskatten.²

För det andra finns ett antal skäl till att ekonomisk öppenhet gentemot omvärlden kan vara särskilt viktigt för länder med en stor offentlig sektor och höga skatter. Ekonomisk öppenhet och frihandel skapar fler möjligheter till arbetsdelning. Med öppenheten kommer inte bara tillgången till nya varor, utan även kunskap, teknik och större marknader. I sin bok *Capitalism, Democracy, and Welfare* skriver statsvetaren Torben Iversen (2005, sid. 74) att länder som har en omfattande välfärdsstat mer sannolikt kommer att stöta på problem om de inte tillämpar en politik som främjar ekonomisk öppenhet:

Arbetsintensiva, lågproduktiva arbeten frodas inte i ett system med omfattande sociala skyddsnet och arbetsmarknadsregleringar, och utan internationell handel hindras länder från att specialisera sig på tjänster med ett högt förädlingsvärde. Brist på internationell handel och konkurrens, och alltså inte en

1. År 2010 kom exempelvis 60 procent av de totala skatteintäkterna från skatt på arbete, 30 procent från momsen och andra konsumtionsskatter, och ungefär 10 procent från kapitalsskatter (Källa: Ekonomifakta.se).

2. Sverige är inte ensamt bland högskatteländer om denna konstruktion. Den finns också i exempelvis Danmark, Finland, Belgien och Nederländerna.

utökad omfattning av dessa, är orsaken till de nuvarande systerländernas arbetsmarknadsregleringar och sociala skyddsnet. (vår översättning)¹

Enligt detta synsätt kan de negativa effekterna av ett omfattande transfereringssystem, stora skatteklar, och strikta arbetsmarknadsregleringar åtminstone till viss del kompenseras med ekonomisk öppenhet, eftersom öppenhet gör att välfärdsstaten kan specialisera sig på sådant som har ett högt förädlingsvärde och exportera till resten av världen. Med en öppnare ekonomi ökar således möjligheterna för välfärdsstaten att på världsmarknaden konkurrera med mer kunskapsintensiva produkter. Öppenhet gör det också enklare att importera sådant som tillverkats billigt i länder där skatter och sociala skyddsnet ligger långt under svenska nivåer.

Epifani och Gancia (2009) har ytterligare en delförklaring till att länder med en hög utrikeshandelsandel tenderar att ha en större offentlig sektor. De finner att en större offentlig sektor gör landets produkter dyrare för utländska köpare. Eftersom produkterna som exporteras ofta saknar perfekta substitut, kan de säljas trots att priserna är högre. En del av kostnaden för en större offentlig sektor vältras således över på konsumenter i andra länder. Det kan diskuteras huruvida denna övervältring är önskvärd i ett globalt perspektiv, men det ger åtminstone ännu en tänkbar förklaring till varför länder med höga skatter trots detta kan åtnjuta god ekonomisk utveckling genom att ha hög ekonomisk öppenhet mot omvärlden.

---

1. Labor-intensive, low-productivity jobs do not thrive in the context of high social protection and intensive labor-market regulation, and without international trade countries cannot specialize in high value-added services. Lack of international trade and competition, therefore, not the growth of these, is the cause of current employment problems in high-protection countries.

Resonemangen ovan förklarar varför globaliseringen inte varit den dödsstöt för välfärdsstaten som vissa befarade, utan faktiskt på många sätt underlättat den ekonomiska utvecklingen för högskatteländerna. Samtidigt visar dessa resonemang var dessa högskatteländers akilleshäl finns. Vi kan framgångsrikt exportera kapital- och kunskapsintensiva tjänster och produkter till omvärlden, och vi kan billigt importera exempelvis bilar och hemelektronik. Men internationell handel är ett dåligt substitut till arbetskraftsintensiva tjänster med lågt förädlingsvärde: barnpassning, städning, hårklippning och läxläsning – för att bara nämna några exempel. Problemet att höga skatter på arbete gör det olönsamt att producera många personliga tjänster i den formella ekonomin på grund av konkurrens från den obeskattade »gör-det-själv«-sektorn, kvarstår med andra ord. Ökade möjligheter att importera billig elektronik från länder i Asien förstärker snarast kontrasten till hur dyrt det är att köpa tjänster vitt från en person i Sverige.

Tillit, välfärdsstat och ekonomisk utveckling

Det har länge varit känt att Sverige och de övriga nordiska länderna kännetecknas av en internationellt sett osedvanligt hög grad av social tillit i befolkningen. Med social tillit avses människors benägenhet att lita på varandra, och det vanligaste sättet att mäta tillit är att fråga folk om de anser att människor i allmänhet går att lita på.¹ I de nordiska länderna svarar nästan två tredjedelar ja på denna fråga, medan de flesta övriga länder i världen har betydligt lägre tillit.

1. Ibland kontrasteras påståendet »Det går att lita på folk i allmänhet« med påståendet »Man kan aldrig vara nog försiktig när man har med andra människor att göra« och den svarande får välja vilket påstående hon håller mest med om. Olika varianter på tillitsfrågan ger ungefär samma skillnader mellan genomsnitt i olika länder.

Inom samhällsvetenskaperna finns en mängd forskning om tillitens konsekvenser, även om detta naturligtvis är ännu ett område där det är svårt att veta vad som orsakar vad. Enligt en forskningsöversikt av Bjørnskov (2009) finns det emellertid en rad mekanismer som gör att hög tillit främjar den ekonomiska utvecklingen. När människor litar på varandra är det helt enkelt lättare att komma överens och finna ömsesidigt fördelaktiga lösningar, samtidigt som mindre resurser i varje transaktion behöver läggas på att försäkra sig om att motparten har ärligt uppsåt. Bjørnskov visar också att det finns ett betydande empiriskt stöd för en länk mellan högre tillit och högre ekonomisk tillväxt.

Kopplingen mellan tillit och välfärdsstatens utformning är mindre välutforskad. Ett rimligt teoretiskt argument föreslås av Nannestad (2008), som menar att hög tillit i befolkningen innebär mindre oro att politiker och andra människor ska missbruka välfärdssystemen. Eftersom andra inte förväntas missbruka systemen är det lättare att bygga upp dem och behovet av att reglera och behovspröva välfärdssystemen minskar. Kombinationen av tillit och pålitlighet (det vill säga människors förmåga att leva upp till andras tillit) gör det lättare för länder att bygga upp och behålla omfattande välfärdssystem. En ny studie av Bergh och Bjørnskov (2011) visar att Nannestads teoretiska resonemang tycks vara korrekt: länder som hade en hög grad av tillit innan välfärdsstaten fanns har varit mer benägna att bygga stora välfärdsstater som omfattar hela befolkningen och som kräver internationellt sett höga skatter.¹

Svenskars höga tillit tycks alltså vara en faktor som bidragit positivt till Sveriges ekonomiska utveckling samtidigt som

---

1. Dessutom menar Kumlin och Rothstein (2005) att den typ av välfärdsstat som finns i de nordiska länderna, där samma regler gäller lika för alla, främjar tillit i befolkningen. Det skulle innebära att vissa länder hamnar i en självförstärkande tillitsspiral.

tilliten gjort det möjligt att bygga upp en ovanligt omfattande välfärdsstat. Kvantitativt är effekterna förhållandevis stora. På basis av tolv studier konstaterar Bjørnskov (2009) att i länder där tilliten är tio procentenheter högre, är tillväxten i genomsnitt en halv procentenhet högre. I de så kallade World Value Surveys, som ofta används för att mäta tillit, kan Sveriges drygt 60 procent jämföras med USAs drygt 40 procent. Skillnaden motsvarar alltså en procentenhet i årlig ekonomisk tillväxt om den tolkas kausalt.

Sveriges högre tillit betyder dock också att Sverige har en större välfärdsstat, motsvarande ungefär tio procentenheter högre skatt enligt estimaten i Bergh och Bjørnskov (2011). Som vi redan konstaterat borde detta minska tillväxten med lite drygt en halv procentenhet.

Även dessa siffror ska naturligtvis bara ses som illustrationer. Vad de illustrerar är dock att tillit sannolikt är en viktig förklaring till att Sverige kunnat kombinera en generös välfärdsstat med hög ekonomisk tillväxt.

Kapitel 7

Slutsatser

Diskussionen om relationen mellan tillväxt och storleken på den offentliga sektorn är dels en rent positiv fråga som handlar om huruvida tillväxten blir lidande i en ekonomi med en stor offentlig sektor. Dels blir det, om sambandet visar sig vara negativt, en normativ fråga om den lämpliga avvägningen mellan, enkelt uttryckt, kakans storlek och fördelningen av densamma. Om man ökar storleken på den offentliga sektorn med avsikten att fördela kakan annorlunda, kan detta visa sig vara oklokt om det samtidigt innebär att kakan som ska fördelas växer långsammare. Den framlidne ekonomen och legendariske presidentrådgivaren Arthur M. Okun uttryckte detta på ett briljant sätt i titeln på sin klassiska bok från 1975, *Equality and Efficiency: The Big Tradeoff* (ungefär: *Jämlikhet och effektivitet: den svåra avvägningen*).

Vissa forskare hävdar att en sådan avvägning inte existerar. Peter Lindert (2004) och Jeff Madrick (2009) har till exempel argumenterat för att välfärdsstaten är »en gratis-lunch« (vilket även är titeln på en opublicerad uppsats av Lindert från 2003), och att forskningen talar för att det är »läge för en stor offentlig sektor«¹ (titeln på Madricks bok från 2009). Vi har visat att detta är klart förhastade slutsatser. Ett negativt samband mellan åtskilliga mått på den offentliga sektorns storlek och ekonomisk tillväxt i rika länder är det resultat som med få undantag framkommer i den färskaste forskningslitteraturen.

Även om ökningarna i den ekonomiska levnadsstandarden inte nödvändigtvis ger en utväxling ett-till-ett i form av ökad social välfärd, är kopplingen tillräckligt stark för att ekonomisk tillväxt bör vara en viktig prioritet vid utformningen av den ekonomiska politiken. Samtidigt är det uppenbart att det är nödvändigt med en ganska stor offentlig sektor i rela-

---

1. Bokens originaltitel är *The Case for Big Government* (Madrick [2009]).

tion till BNP i dagens rikaste länder. Det finns flera orsaker till detta. I praktiken är staten den enda aktören som kan upprätthålla den privata äganderätten och en väl fungerande rättsstat, tillhandahålla kollektiva nyttigheter såsom ett nationellt försvar och en grundläggande infrastruktur och hantera positiva och negativa externa effekter.

Tanzi och Schuknecht (1997) menar att en nivå på de offentliga utgifterna någonstans mellan 30 och 40 procent av BNP är tillräcklig. Länder med utgifter utöver denna nivå tycks ha mindre inkomstskillnader, men de rankas inte högre när det gäller viktiga sociala indikatorer som medellivslängd och spädbarnsdödlighet. Trots detta ligger de offentliga utgifterna i många OECD-länder på närmare 50 procent av BNP.

Det finns flera skäl att anta att dessa ytterligare offentliga utgifter hämmar det ekonomiska systemets funktions sätt, och därmed ger upphov till både statiska effekter på BNP-nivån och dynamiska tillväxteffekter. Den viktigaste är skatternas snedvridande effekt – det vill säga att skatterna ger en mindre effektiv resursanvändning i samhället – men man bör även ta i beaktande att detta troligtvis även leder till en undanträngning av mer effektiv privat produktion och investeringar. Detta ger större utrymme för improduktiv eller till och med direkt skadlig privilegiejakt. Samtidigt bör det dock nämnas att det är en empirisk fråga att bedöma huruvida dessa effekter är betydande ur ett ekonomiskt perspektiv.

Vår omfattande genomgång av flera generationer studier som undersöker förhållandet mellan den relativa storleken på den offentliga sektorn och tillväxttakten visar att de flesta av dessa har funnit en statistiskt säkerställd negativ effekt.

Ur ett statistiskt perspektiv medför höga skatter på arbete att många marknadstransaktioner inte längre blir lönsamma

och den totala arbetstiden kommer då inte att fördelas på det mest effektiva sättet mellan olika arbetsuppgifter. Till detta kommer också åtminstone tre dynamiska effekter som kan förväntas ha effekter även på tillväxten och inte bara på inkomstnivån. För det första leder minskad specialisering hos arbetskraften till lägre produktivitet genom att det blir mindre *learning-by-doing*. För det andra försvagas incitamenten att investera i specialiserat humankapital. Att så blir fallet följer av att avkastningen på en utbildningsinvestering i hög grad avgörs av hur mycket den sedan kommer att användas, eftersom investeringskostnaden är densamma oavsett hur intensivt det förvärvade humankapitalet sedan används. För det tredje är det uppenbart att incitamenten till innovationer är svagare när specialiseringsgraden är lägre, eftersom avkastningen på produkt- och processinnovationer är lägre ju mindre andel av den totala arbetstiden som ägnas åt den verksamhet som innovationen avser.

Man får inte glömma bort att resultaten från olika studier angående förhållandet mellan den offentliga sektorns storlek och tillväxttakten är genomsnittsvärden. I praktiken kan länder med relativt effektiva och icke-korrupta offentliga förvaltningar kosta på sig att öka storleken på den offentliga sektorn utan att åsamkas lika stora negativa effekter på tillväxten. I kombination med en hög grad av frihet i termer av avreglerade produkt- och kapitalmarknader och åtgärder som syftar till att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt behöver inte en stor offentlig sektor vara alltför skadlig för tillväxten. Institutioner som kännetecknas av en hög grad av ekonomisk frihet är enligt den senaste forskningen starkt förknippade med tillväxt. Den senaste tidens fördelaktiga ekonomiska utveckling i många högskatteländer härrör sannolikt från institutionella reformer, vilket uppväger de negativa effekterna av en stor offentlig sektor.

Därför går det bra för Sverige

Så sent som i mars 2007, vid den socialdemokratiska partikongress där Göran Persson lämnade över rodret till Mona Sahlin, jämförde Persson det svenska ekonomiska systemet med en humla, som enligt vissa bedömare anses trotsa naturlagarna: »Humlan flyger, och den svenska modellen flyger också trots att en del inte tror det.« Analogin har använts ett otal gånger i den svenska debatten och till och med fått internationellt genomslag efter att den figurerat i en rapport från Internationella Valutafonden 2003 (Thakur m.fl. [2003]). Vad de flesta tycks mena är att svensk ekonomi sedan den djupa krisen runt 1990 haft en stark tillväxt trots ett högt skattetryck, en stor offentlig sektor, en reglerad arbetsmarknad, omfattande regleringar av flera produktmarknader med hög inkomstelasticitet och små inkomstskillnader både före och efter skatt.

Det står helt klart att Sverige i många stycken haft en god ekonomisk utveckling relativt jämförbara länder efter 1990-talskrisen. Tillväxten i BNP per capita har varit 2,2 procent per år i Sverige under perioden 1994–2010, vilket kan jämföras med en tillväxt på 1,5 procent i USA och 1,4 procent i EU-15 under samma period.¹

I denna bok har vi dock visat att Sveriges goda ekonomiska utveckling efter 1990-talskrisen är i linje med vad vi bör förvänta oss enligt modern tillväxtforskning. Det går alltså bra för Sverige till stor del därför att vi minskat den offentliga sektorns omfattning. Den svenska modellen (»humlan«) flyger eftersom den inte längre är lika »tung«. De offentliga utgifterna som andel av BNP är idag ca 10 pro-

---

1. Källa: SourceOECD (data nedladdade 2011-09-07). Avser tillväxt i real köpkraftsparitetsjusterad BNP per capita (med 2000 som basår).

centenheter lägre än runt 1990 och skattekvoten har sjunkit från 56–57 procent av BNP runt 1990 till 46 procent 2010. Vår sammanvägda bedömning av forskningen antyder att 10 procentenheters lägre skatte- eller utgiftskvot är förknippad med 0,5 till en procentenhet högre tillväxttakt, vilket är en förhållandevis stor effekt. Till detta kommer att Sverige (och de övriga skandinaviska välfärdsstaterna) genomfört en rad reformer som ökat den ekonomiska friheten och ökat lönsamheten att arbeta, utbilda sig och driva företag. Om vi ska sätta tilltro till forskningen har dessa reformer också bidragit till en stark ekonomisk utveckling. Vidare gynnas de nordiska länderna av en hög grad av tillit i befolkningen, vilket tillsammans med den ökade friheten är en trolig förklaring till att dessa lyckas kombinera en (fortfarande) stor offentlig sektor med god ekonomisk utveckling.

Den relativt goda ekonomiska utvecklingen i Sverige kan också förklaras av att länder tenderar att anamma institutioner som fungerar bra tillsammans. Flera bedömare (till exempel Sverigekännaren och Harvardprofessorn Richard Freeman [1995]) betonar att den svenska välfärdsstaten kan ses som en ekonomisk modell, eller system, definierad av en specifik sammansättning av ett knippe institutioner.¹ Detta knippe av institutioner, och interaktionerna mellan dem, är de avgörande bestämmningsfaktorerna för den ekonomiska utvecklingen. Det är till exempel sannolikt att den svenska modellen, med en kombination av höga marginalskatter och liten lönespridning före skatt har hämmat arbetskraftsutbudet, men den effekten har mildrats genom att tillgången till starkt subventionerade tjänster begränsats för dem som står utanför arbetsmarknaden (Lindbeck [1982]; Lindert [2004]).

Ett annat exempel är de omfattande skattereformer som

---

1. Se vidare Öberg och Svensson (2005).

antogs i Sverige och i många andra högskatteländer i början av 1990-talet. Dessa reformer ledde till en avsevärd minskning av de snedvridande effekterna av skattesystemet vid varje given nivå på det totala skatteuttaget (Agell [1996]). Som förklarats i kapitel 4, är det däremot så att de höga nivåerna på den personliga beskattningen försvårar möjligheten att utveckla en stor och differentierad sektor för personliga tjänster, eftersom höga nivåer på personbeskattningen i den formella sektorn gynnar obetalt hemarbete och svartarbete. I viss mån kan detta motverkas av ett transfereringssystem som är utformat så att det ger starka incitament att arbeta, effektiva arbetsmarknadsprogram, och någon form av grundavdrag som ger starka incitament att delta i arbetskraften även för dem som är lågproduktiva.¹

Avslutningsvis är det på sin plats att påpeka ett par omständigheter som inte bör glömmas bort. Även om det råder näst intill konsensus bland forskarna att det föreligger ett robust empiriskt samband mellan den offentliga sektorns relativa storlek och tillväxttakten i ekonomin, så är det enskilda skatter, förmåner och bidrag som påverkar ekonomin, inte de aggregerade måtten skattekvot och utgiftskvot. Politiker fattar heller inte beslut om den aggregerade skattekvoten, utan bara om enskilda skattesatser, subventioner och regler.

Inte minst Lindert (2004) har lyft fram att ett land som Sverige kan ha en större offentlig sektor än till exempel USA just på grund av att vi har ett mindre snedvridande skattesystem. Det finns fortfarande utrymme att ta ut en given mängd skatt på ett »smartare«, det vill säga mindre tillväxthämmande, sätt. Transfereringssystemen och rät-

---

1. I Danmark används kombinationen svagt anställningsskydd, en relativ frikostig arbetslöshetsförsäkring och strikta krav att ta anvisat jobb, ofta kallar »flexicurity«, se Andersen och Haagen Pedersen (2007). För USA, se Meyer (2007)

tigheterna att erhålla skattefinansierade tjänster kan alljämt reformeras så att incitamenten till arbete och kompetensutveckling försvagas så lite som möjligt givet en viss nivå på förmånerna.

Det finns heller ingen enighet bland forskarna huruvida en mindre offentlig sektor, avregleringar och ökad ekonomisk frihet leder till en permanent högre tillväxttakt i ekonomin eller om det är fråga om en utdragen anpassning till en högre jämviktsnivå, vilken ger högre tillväxt under kanske ett par decennier. Hur det ligger till med den saken kan bara framtiden utvisa.

Det svenska tillväxtundret, om man nu kan använda en så stark term, är således inte något mysterium. Den förmånliga utvecklingen är precis vad vi bör förvänta oss om vi tar resultaten från den moderna tillväxtforskningen på allvar. Det är också värt att understryka, att även om Sverige jämfört med slutet av 1980-talet sänkt skatter och stramat åt de flesta socialförsäkringssystem, är den svenska välfärdsstaten fortfarande internationellt sett mycket omfattande. Å ena sidan visar detta att det faktiskt går att kombinera en generell välfärdsstat med en konkurrenskraftig ekonomi. Å andra sidan är det uppenbart att de höga skatter på arbete som finansierar välfärdsstaten har negativa effekter på ekonomin och högst sannolikt hämmar sysselsättningen inom framför allt tjänstesektorn.

Trots den höga svenska reformtakten finns områden där den ekonomiska friheten i Sverige kan öka ytterligare. Skattesystemets kan reformeras så att det blir mindre tillväxthämmande. Både arbetsmarknad och bostadsmarknad är i Sverige dåligt fungerande och kraftigt reglerade jämfört med många andra länder. Det skulle alltså gå att fortsätta reformera Sverige utan att för den sakens skull krympa välfärdsstaten till genomsnittlig EU-storlek. Medan många andra

västländer ägnar sig åt skuldsanering i finanskrisens spår, har vi möjlighet att genomföra strukturreformer som främjar den långsiktiga tillväxten. Om den politiska viljan och handlingskraften finns där, ser framtiden för Sverige fortsatt ljus ut.

Avregleringarna och avkorpora- tiviseringen av svensk ekonomi

I huvudtexten i kapitel 6 använder vi i först hand olika aggregerade indikatorer som frihetsindex, exportens andel av BNP, inflationstakten och den offentliga sektorns relativa storlek för att visa att Sverige reformerats mer än de flesta jämförbara länder jämfört med situationen för 20–25 år sedan. I detta Appendix redogör vi lite mer detaljerat för hur genomgripande reformer som faktiskt genomförts i fundamentala svenska institutioner sedan mitten av 1980-talet.

Innan avregleringarna påbörjades var Sverige i hög grad ett korporativistiskt samhälle, vilket bland annat innebar att större företag, fackföreningar och intresseorganisationer tilläts ha ett stort inflytande över de statliga organ som ansvarade för den förda politiken. Graden av korporativism mäts ofta med Hicks och Kenworthy's (1998) index för statscenterad så kallad neokorporativism.¹

Hicks och Kenworthy (1998) beräknar indexet för 18 industrialiserade länder för perioden 1960–89. För var och en av de sju faktorerna som ingår i indexet har alla länder givits ett värde av 0, 0,5 eller 1 där 1 innebär den högsta graden av korporativism för respektive område. Med en aggregerad poäng på 0,98 var Sverige det mest neokorporativistiska landet strax före Norge och Österrike, medan USA, Irland och Storbritannien var minst neokorporativistiska.

Roe (2003) finner ett starkt positivt samband mellan graden av ägarkoncentration (ofta åstadkommet genom aski-ask-ägande och aktier med differentierad rösträtt) å den ena sidan och en »vänsterinriktad« inhemsk politik å den

1. Måttet består av ett vägt genomsnitt av sju olika faktorer: (i) förekomsten av allomfattande och centraliserade organ och beslutsstrukturer i företagens centralorganisationer; (ii) graden av centralisering i lönebildningen; (iii) graden av sammanväxning mellan stat och intresseorganisationer (*cohesiveness of government/interest group interrelations*); (iv) Lijphart och Crepaz (1991) index för graden av samhällsinriktad (*societally tilted*) neokorporativism; (v) Hicks och Swanks index (1992) för socialdemokratiskt inriktad neokorporativism; (vi) graden av samarbete mellan investerare och företag (*voice* kontra *exit* som huvudsaklig kontrollmekanism); och (vii) styrkan i det lagstiftade anställningsskyddet (EPL).

andra. Roes data baseras på expertutlåtanden för 16 länder, hämtade från Castles och Mair (1984) och avser förhållandena runt 1980. Av de 16 länderna var Sverige det land vars politik bedömdes som mest vänsterorienterat och det hade också den näst lägsta andelen (Österrike hade den lägsta) registrerade företag som saknade en ägare med minst 20 procents rösträttsandel. Liknande resultat framkommer också när anställningsskyddets nivå (mätt av OECD för 1994), graden av jämlikhet i inkomstfördelning (beräknat som Ginikoefficienten för nettoinkomster 1991 på individnivå), samt offentlig konsumtion som andel av BNP (för år 1996) används som oberoende variabler.

Roe hävdar att ett positivt samband mellan graden av »socialdemokrati« och ägarkoncentration är vad man bör förvänta sig, eftersom en stark huvudägare är en nödvändig motkraft i länder med starka arbetarrörelser. Dessutom hävdar Roe att starka ägare är nödvändiga för att förhindra att företagsledningarna ingår koalitioner med fackföreningarna i syfte att tillsammans utnyttja den låga graden av konkurrens på många produktmarknader i vänsterinriktade länder.

Sedan 1980 har genomgripande förändringar skett i Sverige både gällande graden av vänsterprägel och av de flesta aspekter som karakteriserar korporativism. I tabell A1 sammanfattar vi en rad centrala uppgifter i detta hänseende för den svenska ekonomin under den senare halvan av 1980-talet och den senaste perioden.

För det första, vilket vi redan noterat, är det tydligt att den offentliga sektorns relativa storlek har minskat kraftigt. Dess totala utgifter har sjunkit med ungefär åtta procentenheter jämfört med sent 1980-tal, och offentlig konsumtion och andelen offentliganställda är också lägre. Dessutom har många skattefinansierade tjänster, såsom äldreomsorg och utbildning på alla nivåer utom universitet och högskolor,

Tabell A1. Nyckeluppgifter om graden av korporativism i den svenska ekonomin 1985–89 jämfört med 2008 (eller senast tillgängliga år).

	1985–89 (eller senast tillgängliga år dessförinnan)	2008 eller senast tillgängliga år dessförinnan
Offentliga utgifter/BNP (%)	59,8	51,3
Offentlig konsumtion/BNP (%)	28,0	26,4
Andel offentligt anställda (%)	32	29
Bolagsskatt (%) ¹	60	26,3
Högsta marginalsatt (%)	75	56
Andel arbetslösa (%)	2,0	6,1
Ginikoefficient disponibel inkomst ²	0,23	0,33
P90/P10 disponibel inkomst ³	2,4	3,2
Socialdemokraternas röstandel (%)	43,9 (snitt 1985 och 1988)	35,0 (2006) 30,7 (2010)
Facklig anslutningsgrad (%) ⁴	84	71
Dekommodifiering (%) ⁵	90	64
Anställningsskyddets stränghet enligt OECD (skala 0–6) ⁶	2,9 (reguljär anställning) 4,1 (tillfällig anställning)	2,7 (reguljär anställning) 0,7 (tillfällig anställning)
Produktmarknadsregleringar enligt OECDs index (skala 0–6) ⁷	4,5	2,0
Frihetsindex (skala 0–10) ⁸ (Delindex för regleringar av kredit, arbete och företagande)	6,25 (5,5)	7,28 (7,0)

1 Inkluderar den vinstdelningsskatt som var en del av det löntagarfondssystem som var i kraft 1984–90.

2 Roine och Waldenström (2010). Den senare siffran avser 2007.

3 Björklund och Freeman (1997) och Roine och Waldenström (2010). Den senare siffran avser 2007.

4 Kjellberg (1997) och Medlingsinstitutet (2009).

5 Mått som ersättningsprocenten i sjuklönesystemet för en genomsnittlig arbetare under en sjukperiod som varar i en vecka. År 2008 var det en karensdag, det vill säga den första sjukdagen var ersättningen noll. Se även Henrekson och Persson (2004).

6 Tillgänglig på <http://www.oecd.org/dataoecd/62/38/42773608.xls> (25 mars 2010). Indexet kan anta värden från 0 till 6, där ett högre värde indikerar en högre regleringsgrad. Se även Skedinger (2010).

7 Källa: SourceOECD. Ett lägre indexvärde anger mindre reglering. Den senare siffran avser läget 2000–03. Definitionen av indexet har ändrats och det nya indexet är endast tillgängligt bakåt till 1998. Enligt det nya indexet har avregleringen fortsatt efter 2003. Från 2003 till 2008 sjönk Sveriges index från 1,49 till 1,30 (Wölfel m.fl. [2009]).

8 <http://www.freetheworld.com/2009/reports/world/EFWdataset2009.xls>. Se Swartzney och Lawson (2009).

konkurrensutsatts. Detta har resulterat i att den privata produktionens andel har ökat snabbt, och idag överstiger den 20 procent på flera nyckelområden (Davis och Henrekson [2010]; Jordahl [2008]). En spegling av sjunkande offentliga utgifter är sjunkande skattenivåer. Den högsta marginalsikten har sjunkit med 19 procentenheter och bolagssikten har mer än halverats.

För det andra fick den långa perioden av extremt låg arbetslöshet och arbetskraftsbrist, något som allmänt betraktades som en omistlig del av den svenska arbetsmarknadsmodellen, ett abrupt slut i början av 1990-talet. På bara några år sjönk den aggregerade sysselsättningsandelen med 12 procentenheter och arbetslösheten steg till över 8 procent. Arbetslösheten förblev historiskt hög och vid startpunkten för 2008 års globala finanskris översteg den 6 procent.

För det tredje har spridningen i disponibel inkomst ökat markant. Ginikoefficienten ökade med nästan 50 procent och kvoten mellan den 90:e och tionde percentilen i inkomstfördelningen (P90/P10) ökade med en tredjedel, en kombinerad effekt av ökad lönespridning, ett mindre progressivt skattesystem och en ojämnare fördelning av antalet arbetade timmar på hushållsnivå (Freeman, Swedenborg och Topel [2010]).

För det fjärde understryker Roe (2003) graden av »socialdemokrati« som en huvudförklaring bakom graden av ägarkoncentration i registrerade bolag, och valresultaten visar tydligt att Socialdemokraterna är klart svagare än de brukade vara, med en minskning av de totala röstandelarna från 44 procent vid sent 1980-tal till 35 procent 2006 och 30,7 procent 2010. Dessutom är det tydligt att Socialdemokraterna antingen var ansvariga för många av de genomförda reformerna och i de fall de inte varit det så har de avstått från att backa tillbaka de reformer som 1991–94

års borgerliga koalitionsregering genomförde (Bergh och Erlingsson [2009]).

För det femte diskuterar Esping-Andersen (1990) i vilken grad arbete är »dekommodifierat« som ett resultat av sociala ordningar i moderna industrialiserade demokratier. Med dekommodifiering menas i vilken grad individer och familjer kan upprätthålla en socialt acceptabel levnadsstandard oberoende av arbetsmarknadsdeltagande. Esping-Andersen utvecklar ett dekommodifieringsindex för 18 industrialiserade länder år 1980. Indexet visar den kombinerade effekten av tre transfereringssystem: offentliga pensioner, sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring. I den jämförelsen visar sig Sverige vara det land där arbete är mest dekommodifierat, något mer än i Norge och Danmark. Australien och USA utgör den andra extremen. Sedan 1980-talet har ersättningsnivåerna sänkts och kvalifikationskriterierna har blivit striktare i alla de tre systemen i Sverige. I tabellen exemplifieras detta av ersättningsnivån vid korttidssjukskrivningar, vilken har sänkts från 90 till 64 procent.

Generellt sett har de faktorer som brukar ses som grundläggande för en hög grad av korporativism av forskare som Hicks och Kenworthy (1998) försvagats markant:

- Det svenska korporativistiska systemet har byggt på arrangemang där arbetsmarknadens parter varit huvudaktörer i de politiska beslutsprocesserna. Fram till tidigt 1990-tal var både fackföreningarna och arbetsgivarorganisationerna representerade i de statliga myndigheter som verkställer politiken på det arbetsmarknadspolitiska området. Representanter för arbetsmarknadens parter fanns med i alla viktiga statliga myndigheters styrelser. Därmed formades politiken genom kompromisser mellan

parterna, och staten höll sig utanför styrningen av den svenska arbetsmarknaden. Relationerna på arbetsmarknaden kom i huvudsak att regleras i kollektivavtal mellan fack och arbetsgivare. Den arbetsrättsliga lagstiftningen växte fram i en social dialog inom ramen för statliga utredningar, och tillämpningen av lagstiftningen har sedan kodifierats under fortsatt dialog. Tvister har lösts och löses fortfarande i Arbetsdomstolen, där majoriteten av domarna utses av parterna. Den sociala dialogen kom att utsättas för hård prövning under det sena 1970-talet, och 1990 drog arbetsgivarorganisationerna ensidigt tillbaka sina representanter från alla statliga myndigheters styrelser. Detta föranledde regeringen att avkorporatisera styrelserna, vilket resulterade i att facken också förlorade sina platser i myndigheternas styrelser. Se Öberg och Svensson (2005).

- Den fackliga anslutningsgraden har sjunkit från nära 85 procent till omkring 70 procent och LO har tappat sin tidigare dominerande ställning. De två tjänstemannafacken (SACO och TCO) blir gradvis allt viktigare och har nu tillsammans fler medlemmar än LO. Tjänstemannafacket Unionen är Sveriges största fackförening.
- Graden av centralisering och koordinering av löneförhandlingarna har gått ned. Rörelsen mot en mer decentraliserad och individualiserad lönebildningsprocess inleddes 1983 då metallarbetarfacket hoppade av de centraliserade löneförhandlingarna (Hibbs och Locking [2000]). Ännu ett steg

togs 1997 när Industriavtalet skrevs under. Avtalet täcker alla anställda inom tillverkningsindustrin och mer än 100 000 anställda inom handel och transport. Industriavtalet ger också ett riktmärke för andra avtal som täcker omkring 1,3 miljoner anställda i den privata sektorn. Ungefär 60 procent av den svenska arbetsmarknaden täcks av Industriavtalet eller av andra avtal som bygger på det. Under Industriavtalet träffas många avtal utan koppling till centralt förhandlade lönestrukturer – allting beslutas på lokal nivå. De flesta avtal inbegriper dock fortfarande garantier om miniminivåer på lönerna. Industriavtalet stipulerar att fack och arbetsgivarorganisationer ska ta större ansvar för lönebildningen genom att sluta speciella kollektivavtal om samarbete och förhandlingsprocesser. För att börja gälla måste ett avtal innehålla en tidtabell för förhandlingarna, regler kring utnämningar av opartiska medlare samt definiera vidden av deras inflytande, och regler för uppsägningen av avtal.¹

- Efter de centrala löneförhandlingarnas sammanbrott började lönespridningen öka bland arbetare och tjänstemän (Edin och Topel [1997]; Hibbs och Locking [2000]; Davis och Henrekson [2005b]). Dessutom började snittlönerna för tjänstemän att öka mycket snabbare. Från 1995 till 2010 steg de genomsnittliga reallönerna med 55,6 procent för tjänstemän jämfört med 34,7 procent för kollektivanställda (Svenskt Näringsliv [2011]). Lönega-

---

1. För en närmare diskussion av Industriavtalets utformning och funktion hänvisas till Elvander (2002).

pet mellan kollektivanställda och tjänstemän har alltså vidgats kraftigt, liksom lönespridningen bland tjänstemän (Fredriksson och Topel [2010]). Lundborg (2005) hävdar att ökad lönespridning bland tjänstemän speglar en stärkt roll för produktivtetsbaserad lönesättning, något som underlättats av Industriavtalet.

- Vissa avregleringar av arbetsmarknaden har skett. 1997 tilläts en ny anställningsform, så kallad överenskommen visstidsanställning, vilken gav alla företag en ovillkorlig rätt att anställa upp till fem personer upp till ett år. 2007 utökades tiden till 24 månader och det finns heller inte längre någon begränsning i hur många visstidsanställda ett företag tillåts ha. Andelen visstidsanställda har ökat snabbt och i början av 2010 översteg den 15 procent. 2001 tilläts företag med färre än 10 anställda att undanta två medarbetare från »sist-in-först-ut«-regeln vid uppsägningar. En lag som antogs 1993 banade vägen för en expansion av bemanningsföretag och vikarietjänster. Dessa företag expanderade snabbt, och 2008 var omkring 60 000, eller 2 procent av alla privatanställda, anställda i företag av denna typ.

Men reformerna i den svenska ekonomiska politiken avser inte huvudsakligen arbetsmarknadens och de lönesättande institutionernas funktioner:

- Den inhemska finansmarknaden, som var extremt hårt reglerad fram till 1970-talet, genomgick en snabb avregleringsprocess som slutfördes 1986.

- Mellan 1989 och 1993 släpptes alla begränsningar av innehav av utländsk valuta, och alla hinder mot utländskt ägande i svenska företag släpptes.¹
- Ett flertal tidigare reglerade produktmarknader har också avreglerats, såsom telekommunikationer (1993), elektricitet (1996), inrikesflyg (1992), den finansiella sektorn (1993) och posten (1993), och som vi redan noterat har flera av marknaderna för tidigare skattefinansierade marknader konkurrensutsatts. OECDs index för produktmarknadsregleringar föll från 4,5 under 1980-talet till 2,0 2003 (på en skala från 0–6).

Enligt Hicks och Kenworthy (1998) fick Sverige också extremt höga poäng avseende graden av samarbete mellan investerare och företag (användningen av *voice* snarare än *exit* som huvudsaklig kontrollmekanism). Under 1950-talet skedde ungefär ett uppköpsbud per år på den svenska aktiemarknaden. Siffran ökade till ett snitt på tre under 1960-talet, och fyra under 1970-talet. Mönstret bröts plötsligt under 1980-talet, då antalet uppköpsbud förmligen exploderade. Mellan 1980 och 1992 lades 253 uppköpsbud bland bolag där både budgivaren och målföretaget fanns registrerade på Stockholmsbörsen, och 212 av buden gick igenom (Agnblad m.fl. [2001]). Faktum är att bara 13 procent av de 252 företag som var noterade på Stockholmsbörsens 1985 fortfarande var noterade där 2008. Denna förändring understryks av det faktum att utköpsbolag (*private equity*) har kommit att bli viktiga ägare till svenska företag. Dessa företag är

---

1. Henrekson och Jakobsson (2005, sid. 225) och Reiter (2003) beskriver i detalj de olika stegen i avregleringen av kredit-, valuta- och ägarmarknaderna.

per definition tillfälliga ägare, och 2008 ägdes företag med ca 180 000 anställda i Sverige av utköpsbolag.

Sammanfattningsvis råder det ingen tvekan om att Sveriges ekonomiska system har reformerats i grunden, vilket resulterat i att graden av korporativism har minskat. Förändringen är inte begränsad till arbetsmarknaden. Den internationella integrationen av Sveriges ekonomi – inklusive inträdet i EU 1995 – har bidragit till den gamla korporativistiska modellens nedmontering med resultat att de institutionella ramvillkoren kraftigt förskjutits i marknadsliberal riktning, vilket ju också är vad utvecklingen för Fraserinstitutets frihetsindex visar.

Appendix 2

Resultat från annan forskning med syfte att förklara tillväxt

Flera studier som fokuserar på att studera förhållandet mellan andra förhållanden än storleken på den offentliga sektorn och tillväxt, kan även säga någonting om effekten av den offentliga sektorns storlek, eftersom de använder den som kontrollvariabel. I sådana studier mäts den offentliga sektorns storlek vanligtvis som den offentliga konsumtionens andel av BNP, och flertalet studier finner en negativ och signifikant effekt.

Ett exempel på detta är Yang (2008), vars studier av relationen mellan utländska direktinvesteringar och tillväxt i 110 länder under perioden 1973–2002, också visar att offentlig konsumtion har en negativ effekt på tillväxten. Yang kontrollerar för den procentuella skillnaden mellan växelkursen på den svarta marknaden och den officiella växelkursen (signifikant negativ effekt), graden av finansiell utveckling (oklar effekt) och ekonomisk öppenhet (signifikant positiv effekt).

Loayza och Ranciere (2006) studerar relationen mellan finansiell utveckling och tillväxt, med data från 75 länder under perioden 1960–2000. Även denna studie visar att den offentliga konsumtionens andel av BNP är starkt negativt korrelerad med tillväxt.

Bekaert, Campbell och Lundblad (2005) studerar 95 länder under perioden 1980–1997. De finner att den offentliga konsumtionen har en negativ men ej signifikant effekt på tillväxten. De kontrollerar för skillnaden mellan den officiella växelkursen och växelkursen på den svarta marknaden, rättsväsendets utformning, effektiviteten i rättsväsendet, institutionernas kvalitet, graden av korruption, och den offentliga förvaltningens kvalitet.

Ehrlich och Lui (1999) studerar relationen mellan korruptionen inom den offentliga förvaltningen och endogen ekonomisk tillväxt. De använder sig av paneldata över 152

länder under perioden 1960–1992. De totala offentliga utgifternas andel av BNP är ofta – men inte alltid – negativt korrelerade med tillväxten.

Referenser

- Abdiweli, Ali M. (2003), »Institutional Differences as Sources of Growth Differences«. *Atlantic Economic Journal* 31 (4): 348–362.
- Acemoglu, Daron, Simon Johnson och James A. Robinson (2005), »Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth«. I Philippe Aghion och Steven Durlauf, red., *Handbook of Economic Growth*. Amsterdam: Elsevier, 385–472.
- Afonso, Antonio och Davide Furceri (2010), »Government Size, Composition, Volatility and Economic Growth«. *European Journal of Political Economy* 26 (4): 517–532.
- Agell, Jonas (1996), »Why Sweden's Welfare State Needed Reform«. *Economic Journal* 106 (439): 1760–1771.
- Agell, Jonas, Peter Englund och Jan Södersten (1996), »Tax Reform of the Century—the Swedish Experiment«. *National Tax Journal* 49 (4): 643–665.
- Agell, Jonas, Thomas Lindh och Henry Ohlsson (1997), »Growth and the Public Sector: A Critical Review Essay«. *European Journal of Political Economy* 13 (1): 33–52.
- Agell, Jonas, Henry Ohlsson och Peter Skogman Thoursic (2006), »Growth Effects of Government Expenditure and Taxation in Rich Countries: A Comment«. *European Economic Review* 50 (1): 211–219.
- Agnblad, Jonas, Erik Berglöf, Peter Högfeldt och Helena Svancar (2001), »Ownership and Control in Sweden: Strong Owners, Weak Minorities, and Social Control«. I Fabrizio Barca och Marco Becht, red., *The Control of Corporate Europe*. Oxford: Oxford University Press, 228–257.
- Andersen, Torben och Lars Haagen Pedersen (2007), »Distribution and Labour Market Incentives in the Welfare State – Danish Experiences«. *Swedish Economic Policy Review* 14 (2): 175–214.
- Arellano, Manuel och Olympia Bover (1995), »Another Look at the Instrumental Variable Estimation of Error-Components Models«. *Journal of Econometrics* 68 (1): 29–51.
- Arney, Dick (1995), *The Freedom Revolution*. Washington, DC: Regnery Publishing.

- Asoni, Andrea (2008), »Protection of Property Rights and Growth as Political Equilibria«. *Journal of Economic Surveys* 22 (5): 953–987.
- Ayal, Eliezer B. och Georgios Karras (1998), »Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study«. *Journal of Developing Areas* 32 (3): 327–338.
- Barr, Nicholas (1992), »Economic Theory and the Welfare State: A Survey and Interpretation«. *Journal of Economic Literature* 30 (2): 741–803.
- Barro, Robert J. (1990), »Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth«. *Journal of Political Economy* 98 (5): 103–125.
- Barro, Robert J. (1997), *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Barro, Robert J. (1998a), »Notes on Growth Accounting«. NBER Working Paper nr 6654. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Barro, Robert J. (1998b), »Human Capital and Growth in Cross-Country Regressions«. Mimeo, Department of Economics, Harvard University.
- Barro, Robert J. (2000), »Inequality and Growth in a Panel of Countries«. *Journal of Economic Growth* 5(1): 5–32.
- Barro, Robert J. och Xavier Sala-i-Martin (2004), *Economic Growth*. 2nd edition. Cambridge, MA och London: MIT Press.
- Baumol, William J. (1986), »Productivity Growth, Convergence, and Welfare«. *American Economic Review* 76 (5): 1072–1085.
- Baumol, William J. (1990), »Entrepreneurship: Productive, Unproductive, and Destructive«. *Journal of Political Economy* 98 (4): 893–921.
- Becker, Gary S. och Kevin M. Murphy (1992), »The Division of Labor, Coordination Costs, and Knowledge«. *Quarterly Journal of Economics* 107 (4): 1137–1160.
- Bekaert, Geert R., Harvey Campbell och Christian Lundblad (2005), »Does Financial Liberalization Spur Growth?«. *Journal of Financial Economics* 77 (1): 3–55.
- Berggren, Niclas och Henrik Jordahl. (2005), »Does Free Trade Really Reduce Growth? Further Testing Using the Economic Freedom Index«. *Public Choice* 122 (1–2): 99–114.

- Bergh, Andreas och Christian Bjørnskov (2011), »Historical Trust Levels Predict the Current Size of the Welfare State«. *Kyklos* 64 (1): 1–19.
- Bergh, Andreas och Gissur Erlingsson (2009), »Liberalization without Retrenchment: Understanding the Consensus on Swedish Welfare State Reforms«. *Scandinavian Political Studies* 32 (1): 71–94.
- Bergh, Andreas och Magnus Henrekson (2011), »Government Size and Growth: A Survey and Interpretation of the Evidence«. *Journal of Economic Surveys* 25 (5): 872–897.
- Bergh, Andreas och Martin Karlsson (2010), »Government Size and Growth: Accounting for Economic Freedom and Globalization«. *Public Choice* 142 (1–2): 195–213.
- Bergh, Andreas och Therese Nilsson (2010), »Do Liberalization and Globalization Increase Income Inequality?«. *European Journal of Political Economy* 26 (4): 488–505.
- Bergh, Andreas och Nina Öhrn (2011), »Growth Effects of Fiscal Policies: A Critical Appraisal of Colombier's (2009) Study«. IFN Working Paper nr 864. Stockholm: Institutet för Näringslivsforskning.
- Bjørnskov, Christian (2009), »Economic Growth«. I Gert T. Svendsen och Gunnar L. H. Svendsen, red., *Handbook of Social Capital*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar, 337–353.
- Björklund, Anders och Richard B. Freeman (1997), »Generating Equality and Eliminating Poverty, the Swedish Way«. I Richard B. Freeman, Robert Topel och Birgitta Swedenborg, red., *The Welfare State in Transition: Reforming the Swedish Model*. Chicago: University of Chicago Press, 33–78.
- Blundell, Richard och Stephen Bond (1998), »Initial Conditions and Moment Restrictions in Dynamic Panel Data Models«. *Journal of Econometrics* 87 (1): 115–143.
- Boschini, Anne, Jan Pettersson och Jesper Roine (2007), »Resource Curse or Not: A Question of Appropriability«. *Scandinavian Journal of Economics* 109 (3): 593–617.
- Buchanan, James M. (1980), »Rent-Seeking and Profit-Seeking«. I James M. Buchanan och Gordon Tullock, red., *Toward a Theory of the Rent-Seeking Society*. College Station, TX: Texas A&M University Press.
- Cameron, David (1982), »On the Limits of the Public Economy«. *Annals of the Academy of Political and Social Science* 459 (1): 46–62.

- Castles, Francis G. (2004), *The Future of the Welfare State: Crisis Myths and Crisis Realities*. Oxford: Oxford University Press.
- Castles, Francis G. och Peter Mair (1984), »Left-Right Political Scales: Some 'Expert' Judgments«. *European Journal of Political Science* 12 (1): 73–88.
- Colombier, Carsten (2009), »Growth Effects of Fiscal Policies: An Application of Robust Modified M-Estimator«. *Applied Economics* 41 (7): 899–912.
- Curzon Price, Victoria (2008), »Fiscal Competition and the Optimisation of Tax Revenues for Higher Growth«. I Andreas Bergh och Rolf Höijer, red., *Institutional Competition*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar, 155–181.
- Dar, Atul A. och Saleh AmirKhalkhali (2002), »Government Size, Factor Accumulation, and Economic Growth: Evidence from OECD Countries«. *Journal of Policy Modeling* 24 (7–8): 679–692.
- Davis, Steven J. och Magnus Henrekson (2005a), »Tax Effects on Work Activity, Industry Mix and Shadow Economy Size: Evidence from Rich Country Comparisons«. I Ramón Gómez-Salvador, Ana Lamo, Barbara Petrongolo, Melanie Ward och Etienne Wasmer, red., *Labour Supply and Incentives to Work in Europe*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar, 44–111.
- Davis, Steven J. och Magnus Henrekson (2005b), »Wage-Setting Institutions as Industrial Policy«. *Labour Economics* 12 (3): 345–377.
- Davis, Steven J. och Magnus Henrekson (2010), »Economic Performance and Market Work Activity in Sweden after the Crisis of the Early 1990s«. I Richard B. Freeman, Birgitta Swedenborg och Robert Topel, red., *Reforming the Welfare State: Recovery and Beyond*. Chicago: University of Chicago Press, 225–252.
- Dawson, John W. (2003), »Causality in the Freedom-Growth Relationship«. *European Journal of Political Economy* 19 (3): 479–495.
- De Haan, Jakob och Jan-Egbert Sturm (2000), »On the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth«. *European Journal of Political Economy* 16 (2): 215–241.
- Denison, Edward F. (1962), *The Sources of Economic Growth in the United States*. Washington, DC: Commission on Economic Development.
- De Soto, Hernando (2000), *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. New York: Basic Books.

- Doppelhofer, Gernot, Ronald Miller och Xavier Sala-i-Martin (2004), »Determinants of Long-Term Growth: A Bayesian Averaging of Classical Estimates (BACE) Approach«. *American Economic Review* 94 (4): 813–835.
- Doucoulgiagos, Chris och Mehmet A. Ulubasoglu (2006), »Economic Freedom and Economic Growth: Does Specification Make a Difference?«. *European Journal of Political Economy* 22 (1): 60–81.
- Douhan, Robin och Magnus Henrekson (2010), »Entrepreneurship and Second-Best Institutions: Going Beyond Baumol's Typology«. *Journal of Evolutionary Economics* 20 (4): 629–643.
- Dreher, Axel (2006a), »Does Globalization Affect Growth? Empirical Evidence from a New Index«. *Applied Economics* 38 (10): 1091–1110.
- Dreher, Axel (2006b), »The Influence of Globalization on Taxes and Social Policy – An Empirical Analysis for OECD Countries«. *European Journal of Political Economy* 22 (1): 179–201.
- Du Rietz, Gunnar (1994), *Välfärdsstatens finansiering*. Stockholm: City University Press.
- Durevall, Dick och Magnus Henrekson (2011), »The Futile Quest for a Grand Explanation of Long-Run Government Expenditure«. *Journal of Public Economics* 95 (7–8): 125–146.
- Edin, Per-Anders och Robert Topel (1997), »Wage Policy and Restructuring: The Swedish Labor Market Since 1960«. I Richard B. Freeman, Robert Topel och Birgitta Swedenborg, red., *The Welfare State in Transition: Reforming the Swedish Model*. Chicago: University of Chicago Press, 155–201.
- Ehrlich, Isaac och Francis T. Lui (1999), »Bureaucratic Corruption and Endogenous Economic Growth«. *Journal of Political Economy* 107 (6): S270–S293.
- Eklund, Klas (1998), *Jakten på den försvinnande skatten. Globalisering och rörliga skattebaser*. Stockholm: SNS Förlag.
- Eklund, Klas, Henrik Berggren och Lars Trägårdh (2011), »The Nordic Way«. Uppsats presenterad vid den årliga konferensen World Economic Forum i Davos, januari.
- Elvander, Nils (2002), »The New Swedish Regime for Collective Bargaining and Conflict Resolution: A Comparative Perspective«. *European Journal of Industrial Relations* 8 (2): 197–216.

- Epifani, Paolo och Gino Gancia (2009), »Openness, Government Size and the Terms of Trade«. *Review of Economics Studies* 76 (2), 629–668.
- Esping-Andersen, Gösta (1990), *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Feldstein, Martin. S. (2006), »The Effect of Taxes on Efficiency and Growth«. NBER Working Paper nr 12201. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Fredriksson, Peter och Robert Topel (2010), »Wage Determination and Employment in Sweden Since the Early 1990s: Wage Formation in a New Setting«. I Richard B. Freeman, Birgitta Swedenborg och Robert Topel, red., *Reforming the Welfare State: Recovery and Beyond*. Chicago: University of Chicago Press, 83–126.
- Freeman, Richard B. (1995), »The Large Welfare State as a System«. *American Economic Review* 85 (2): 16–21.
- Freeman, Richard B. och Ronald Schettkat (2005), »Marketization of Household Production and the EU–U.S. Gap in Work«. *Economic Policy* 20 (41): 6–50.
- Freeman, Richard B., Birgitta Swedenborg och Robert Topel (2010), »Introduction«. I Richard B. Freeman, Birgitta Swedenborg och Robert Topel, red., *Reforming the Welfare State: Recovery and Beyond*. Chicago: University of Chicago Press, 1–23.
- Freeman, Richard B., Birgitta Swedenborg och Robert Topel, red. (1995), *NBER Rapporten: Välfärdsstat i omvandling – Amerikanskt perspektiv på den svenska modellen*. Stockholm: SNS Förlag.
- Fölster, Stefan och Magnus Henrekson (2001), »Growth Effects of Government Expenditure and Taxation in Rich Countries«. *European Economic Review* 45 (8): 1501–1520.
- Fölster, Stefan och Magnus Henrekson (2006), »Growth Effects of Government Expenditure and Taxation in Rich Countries: A Reply«. *European Economic Review* 50 (1): 219–222.
- Företagarna och Swedbank (2008), »Småföretagsbarometern. Våren 2008«. Stockholm.
- Gerschenkron, Alexander (1952), »Economic Backwardness in Historical Perspective«. I Bert F. Hoselitz, red., *The Progress of Underdeveloped Areas*. Chicago: University of Chicago Press.

- Grier, Kevin B. och Gordon Tullock (1989), »An Empirical Analysis of Cross-National Economic Growth, 1951–80«. *Journal of Monetary Economics* 24 (2): 259–276.
- Gordon, Peter och Lanlan Wang (2004), »Does Economic Performance Correlate with Big Government?«. *Econ Journal Watch* 1 (2): 192–221.
- Gwartney, James D., Randall G. Holcombe och Robert A. Lawson (1998), »The Scope of Government and the Wealth of Nations«. *Cato Journal* 18 (2): 163–190.
- Gwartney, James D., Randall G. Holcombe och Robert A. Lawson (2004), »Economic Freedom, Institutional Quality, and Cross-Country Differences in Income and Growth«. *Cato Journal* 24 (3): 205–233.
- Gwartney, James D., och Robert A. Lawson (2009), *Economic Freedom of the World: 2009 Annual Report*. Vancouver: Economic Freedom Network och Fraser Institute.
- Gwartney, James D., Robert A. Lawson och Seth Norton (2008), *Economic Freedom of the World: 2008 Annual Report*. Vancouver: Fraser Institute. Data hämtade från www.freetheworld.com.
- Hansson, Pär och Magnus Henrekson (1994), »A New Framework for Testing the Effect of Government Spending on Growth and Productivity«. *Public Choice* 81 (3–4): 381–401.
- Henrekson, Magnus (1997), »Växer fattiga länder ifatt de rika?«. I Villy Bergström, red., *Arbetsmarknad och tillväxt. Tio års forskning med facket*. Stockholm: Ekerlids Förlag, 207–246.
- Henrekson, Magnus och Ulf Jakobsson (2005), »The Swedish Model of Corporate Ownership and Control in Transition«. I Harry Huizinga och Lars Jonung, red., *The Internationalisation of Asset Ownership in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 207–246.
- Henrekson, Magnus och Mats Persson (2004), »The Effects on Sick Leave of Changes in the Sickness Insurance System«. *Journal of Labor Economics* 22 (1): 87–113.
- Hibbs, Douglas A. och Håkan Locking (2000), »Wage Dispersion and Productive Efficiency: Evidence for Sweden«. *Journal of Labor Economics* 18 (4): 755–782.

- Hicks, Alexander och Lane Kenworthy (1998), »Cooperation and Political Economic Performance in Affluent Democratic Capitalism«. *American Journal of Sociology* 103 (6): 1631–1672.
- Hicks, Alexander och Duane Swank (1992), »Politics, Institutions, and Welfare Spending in Industrialized Democracies, 1960–1982«. *American Political Science Review* 86 (3): 658–674.
- Höök, Erik (1962), *Den offentliga sektorns expansion*. Stockholm: IUI och Almqvist & Wiksell.
- Iversen, Torben (2005), *Capitalism, Democracy and Welfare*. New York och Cambridge: Cambridge University Press.
- Jonung, Christina och Inga Persson (1993), »Women and Market Work: The Misleading Tale of Participation Rates in International Comparisons«. *Work, Employment and Society* 7 (2): 259–274.
- Jordahl, Henrik (2008), »Privat produktion av offentligt finansierade tjänster«. *Ekonomisk Debatt* 36 (3): 46–58.
- Juster, F. Thomas och Frank P. Stafford (1991), »The Allocation of Time: Empirical Findings, Behavioral Models, and Problems of Measurement«. *Journal of Economic Literature* 29 (2): 471–522.
- Kaldor, Nicholas (1966), *Causes of the Slow Rate of Economic Growth of the United Kingdom: An Inaugural Lecture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Karlsson, Martin och Andreas Bergh (2008), »Revisiting the Relation between Government Size and Economic Growth: Accounting for Institutions, Endogeneity and New Data«. Uppsats presenterad vid European Economic Associations årskonferens, Milano, 27–31 augusti.
- Kasper, Wolfgang och Manfred E. Streit (1998), *Institutional Economics*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar.
- King, Robert G. och Sergio Rebelo (1990), »Public Policy and Economic Growth: Developing Neoclassical Implications«. *Journal of Political Economy* 98 (5): 126–150.
- Kjellberg, Anders (1997), *Fackliga organisationer och medlemmar i dagens Sverige*. Lund: Arkiv förlag.

- Kleven, Henrik J., Wolfram F. Richter och Peter B. Sørensen (2000), »Optimal Taxation with Household Production«. *Oxford Economic Papers* 52 (3): 584–594.
- Knack, Stephen och Philip Keefer (1995), »Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Measures«. *Economics and Politics* 7 (3): 207–227.
- Koester, Reinhard B. och Roger C. Kormendi (1989), »Taxation, Aggregate Activity and Economic Growth: Cross-Country Evidence on Some Supply-Side Hypotheses«. *Economic Inquiry* 27 (3): 367–386.
- Kumlin, Staffan och Bo Rothstein (2005), »Making and Breaking Social Capital: The Impact of Welfare-State Institutions«. *Comparative Political Studies* 38 (2): 339–365.
- Landau, David (1983), »Government Expenditure and Economic Growth: A Cross-Country Study«. *Southern Economic Journal* 49 (3): 783–792.
- La Porta, Rafael, Florencio Lopez-de-Silanes, Andrei Shleifer och Robert W. Vishny (1999), »The Quality of Government«. *Journal of Law, Economics, and Organization* 15 (1): 222–279.
- Levine, Ross och David Renelt (1992), »A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions«. *American Economic Review* 82 (4): 942–963.
- Lijphart, Arend, och Markus M. L. Crepaz (1991), »Corporatism and Consensus Democracy in Eighteen Countries: Conceptual and Empirical Linkages«. *British Journal of Political Science* 21 (2): 235–246.
- Lindbeck, Assar (1982), »Tax Effects versus Budget Effects on Labor Supply«. *Economic Inquiry* 20 (3): 473–89.
- Lindert, Peter H. (2003), »Why the Welfare State Looks Like a Free Lunch«. NBER Working Paper 9869. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Lindert, Peter H. (2004), *Growing Public*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lindholm, Anders (2011), »Att köpa svart är inte längre en del av samtidsandan«. *Dagens Industri*, 24 augusti.
- Loayza, Norman V. och Romain Ranciere (2006), »Financial Development, Financial Fragility, and Growth«. *Journal of Money, Credit, and Banking* 38 (4): 1051–1076.

- Lucas, Robert E. (1988), »On the Mechanics of Economic Development«. *Journal of Monetary Economics* 22 (1): 3–42.
- Lundborg, Per (2005), »Individual Wage Setting, Efficiency Wages and Productivity in Sweden«. FIEF Working Paper nr 205. Stockholm: Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning.
- Lybeck, Johan A. (1986), *Hur stor är den offentliga sektorn?* Lund: Studentlitteratur.
- Madrick, Jeff (2009), *The Case for Big Government*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Mankiw, N. Gregory, David Romer och David N. Weil (1992), »A Contribution to the Empirics of Economic Growth«. *Quarterly Journal of Economics* 107 (2): 407–437.
- Marlow, Michael L. (1986), »Private Sector Shrinkage and the Growth of Industrialized Economies«. *Public Choice* 49 (2): 143–154.
- Martin, Hans-Peter och Harald Schumann (1997), *The Global Trap: Globalization and the Assault on Prosperity and Democracy*. London och New York: Zed Books.
- Medlingsinstitutet (2009), *Avtalsrörelsen och lönebildningen*. Medlingsinstitutets årsrapport. Stockholm.
- Mehlum, Halvor, Karl Moene och Ragnar Torvik (2006), »Cursed by Resources or Institutions?«. *World Economy* 29 (8): 1117–1131.
- Meyer, Bruce D. (2007), »The U.S. Earned Income Tax Credit, Its Effects, and Possible Reforms«. *Swedish Economic Policy Review* 14 (2): 55–80.
- Myrdal, Gunnar (1960), *Beyond the Welfare State*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Nannestad, Peter (2008), »What Have We Learned About Generalized Trust, If Anything?«. *Annual Review of Political Science* 11: 413–437.
- Nelson, Michael, A. och Ram D. Singh (1998), »Democracy, Economic Freedom, Fiscal Policy, and Growth in LDCs: A Fresh Look«. *Economic Development and Cultural Change* 46 (3): 677–696.
- Niilola, Kari och Mikko Valtakari (2006). »The Effect of the Tax Deduction Scheme for Household Services on the Market for Household Services and New Employment«. Publication No. 310 from the Finnish Employment Office (på finska), Helsingfors.

- North, Douglass C. (1987), »Institutions, Transaction Costs and Economic Growth«. *Economic Inquiry* 25 (3): 419–428.
- Okun, Arthur M. (1975), *Equality and Efficiency: The Big Tradeoff*. Washington, DC: Brookings Institution.
- Olovsson, Conny (2009), »Why Do Europeans Work So Little?« *International Economic Review* 50 (1): 39–61.
- Olson, Mancur (1982), *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (n.d.), AboutOECD. http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_367-34-103_1_1_1_1_1,00.html (22 juni, 2010).
- Persson, Torsten och Guido Tabellini (1994), »Is Inequality Harmful for Growth? Theory and Evidence«. *American Economic Review* 48 (3): 600–621.
- Piggott, John och John Whalley (2001), »VAT Base Broadening, Self Supply, and the Informal Sector«. *American Economic Review* 91 (4): 1084–1094.
- Plosser, Charles I. (1992), »The Search for Growth«. I *Policies for Long-Run Economic Growth: A Symposium Sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City*. Jackson Hole, Wyoming, 27–29 augusti. Kansas City: Federal Reserve Bank of Kansas City.
- Pritchett, Lant och Lawrence H. Summers (1996), »Wealthier Is Healthier«. *Journal of Human Resources* 31 (4): 841–868.
- Pålsson, Anne-Marie (1997), »Taxation and the Market for Domestic Services«. I Inga Persson och Christina Jonung, red., *Economics of the Family and Family Policies*. London: Routledge 153–170.
- Reiter, Joakim (2003), »Changing the Microfoundations of Corporatism: The Impact of Financial Globalisation on Swedish Corporate Ownership?«. *New Political Economy* 8 (1): 103–126.
- Rodriguez, Enrique (1981), *Den svenska skattehistorien*. Lund: Liber Läromedel.
- Rodrik, Dani, Arvind Subramanian och Francesco Trebbi (2004), »Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Geography and Integration in Economic Development«. *Journal of Economic Growth* 9 (2): 131–165.
- Roe, Mark J. (2003), *Political Determinants of Corporate Governance*. Oxford: Oxford University Press.

- Rogerson, Richard (2006), »Understanding Differences in Hours Worked«. *Review of Economic Dynamics* 9 (3): 365–409.
- Rogerson, Richard (2010), *The Impact of Labor Taxes on Labor Supply*. Washington, DC: AEI Press.
- Roine, Jesper och Daniel Waldenström (2010), »Top Incomes in Sweden over the Twentieth Century«. I Anthony B. Atkinson och Thomas Piketty, red., *Top Incomes: A Global Perspective*. Oxford: Oxford University Press, 299–370.
- Romer, Paul M. (1986), »Increasing Returns and Long-Run Growth«. *Journal of Political Economy* 94 (5): 1002–1037.
- Romer, Paul M. (1990), »Endogenous Technological Change«. *Journal of Political Economy* 98 (5): S71–S102.
- Romero-Avila, Diego och Rolf Strauch (2008), »Public Finances and Long-Term Growth in Europe: Evidence from a Panel Data Analysis«. *European Journal of Political Economy* 24 (1): 172–191.
- Roodman, David (2009), »A Note on the Theme of Too Many Instruments«. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics* 71 (1): 135–158.
- Rosen, Sherwin (1983), »Specialization and Human Capitals«. *Journal of Labor Economics* 1 (1): 43–49.
- Rosling, Hans (2010), Gapminders webbplats, <http://www.gapminder.org/> (22 juni, 2010).
- Rothstein, Bo (2011), *The Quality of Government: Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rothstein, Bo och Anders Lindbom (2004), »The Mysterious Survival of the Scandinavian Welfare States«. Studien presenterades vid American Political Science Associations årlig möte, Chicago.
- Sala-i-Martin, Xavier (1997), »I Just Ran 2 Million Regressions«. *American Economic Review* 87 (2): 178–183.
- Sanandaji, Tino och Fabian Wallen (2009), »Allocation of Time and Leisure in Europe and the U.S.«. Mimeo. Chicago och Stockholm: University of Chicago och Svenskt Näringsliv.
- Saunders, Peter (1986), »What Can We Learn from International Comparisons of Public Sector Size and Economic Performance?«. *European Sociological Review* 2 (1): 52–60.

- Saunders, Peter (1988), »Private Sector Shrinkage and the Growth of Industrialized Economies: Comment«. *Public Choice* 58 (3): 277–284.
- Schmid, Günther (2008), *Full Employment in Europe – Managing Labour Market Transitions and Risks*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar.
- Shane, Scott (2003), *A General Theory of Entrepreneurship: The Individual–Opportunity Nexus*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar.
- Shelton, Cameron A. (2007), »The Size and Composition of Government Expenditure«. *Journal of Public Economics* 91 (11–12): 2230–2260.
- Sinn, Hans-Werner (1997), »The Selection Principle and Market Failure in Systems Competition«. *Journal of Public Economics* 66 (2): 247–274.
- Sinn, Hans-Werner (1998), »European Integration and the Future of the Welfare State«. *Swedish Economic Policy Review* 5 (1): 113–132.
- Skatteverket (2006), »Svartköp och svartjobb i Sverige«. Rapport 2006:4. Tillgänglig på http://www.skatteverket.se/download/18.906b37c10bd295ff4880002720/rapport200604_sv.pdf (16 augusti 2011).
- Skatteverket (2011), »Om RUT och ROT och vit och svart«. Rapport 2011:1. Tillgänglig på <http://www.skatteverket.se/download/18.5fc8c94513259a4ba1d8000174/rapport201101.pdf> (15 september 2011).
- Skedinger, Per (2010), *Employment Protection Legislation: Evolution, Effects, Winners and Losers*. Cheltenham, UK och Northampton, MA: Edward Elgar.
- Smith, Adam (1776 [1965]), *The Wealth of Nations*. New York: Modern Library.
- Solow, Robert M. (1956), »A Contribution to the Theory of Economic Growth«. *Quarterly Journal of Economics* 70 (1): 65–94.
- Solow, Robert M. (1957), »Technical Change and the Aggregate Production Function«. *Review of Economics and Statistics* 39 (3): 312–320.
- SOU 1997:17. *Skatter, tjänster och sysselsättning*. Slutbetänkande från Tjänstebeskattningsutredningen. Stockholm: Finansdepartementet.
- Steinmo, Sven (2010), *The Evolution of Modern States: Sweden, Japan and the United States*. Cambridge och New York: Cambridge University Press.

- Stevenson, Betsey och Justin Wolfers (2008), »Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox«. *Brookings Papers on Economic Activity* 1: 1–87.
- Strange, Susan (1996), *The Retreat of the State: The Diffusion of Power in the World Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sturm, Jan-Egbert och Jakob De Haan (2001), »How Robust is the Relationship between Economic Freedom and Economic Growth?«. *Applied Economics* 33 (7): 839–844.
- Svenskt Näringsliv (2011), *Fakta om löner och arbetstider 2011*. Stockholm.
- Tanzi, Vito och Ludger Schuknecht (1997), »Reconsidering the Fiscal Role of Government: The International Perspective«. *American Economic Review* 87 (1): 164–168.
- Thakur, Subhash, Michael Keen, Balazs Horváth och Valerie Cerra (2003), »Sweden's Welfare State: Can the Bumblebee Keep Flying?«. Washington, DC: Internationella Valutafonden, IMF.
- Virén, Matti och Erkki Koskela (2000), »Is There a Laffer Curve between Aggregate Output and Public Sector Employment?«. *Empirical Economics* 25 (4): 605–621.
- Waldenström, Daniel (2005), »Privat äganderätt och ekonomisk tillväxt«. I Niclas Berggren och Nils Karlson, red., *Äganderättens konsekvenser och grunder*. Stockholm: Ratio, 34–73.
- Widmalm, Frida (2001), »Tax Structure and Growth: Are Some Taxes Better than Others?«. *Public Choice* 107 (3–4): 199–219.
- Wölfl, Anita, Isabelle Wanner, Tomasz Kozluk and Giuseppe Nicoletti (2009), »Ten Years of Product Market Reform in OECD Countries – Insights from a Revised PMR Indicator«. Economics Department Working Papers nr 695. Paris: OECD.
- Yang, Benhua (2008), »FDI and Growth: A Varying Relationship Across Regions and over Time«. *Applied Economics Letters* 15 (2): 105–108.
- Öberg, PerOla och Torsten Svensson, red. (2005), *Power and Institutions in Industrial Relation Regimes: Political Science Perspectives on the Transition of the Swedish Model*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

Register

- Amazon.com 98
American Enterprise Institute 14
Andra världskriget 36
Anställningsskydd 141
Arbetade timmar per person 90ff
Arbetsbeskattning 89, 97
Arbetsdomstolen 145
Arbetsgivarorganisationer 144
Arbetskraft 44, 50, 86, 121, 134
Arbetslöshetsförsäkring 78, 144
Arbetslöshetsnivå 79
Arbetslöshetsunderstöd 78
Arbetsmarknad 18
Arbetsmarknadens parter 144
Arbetsmarknadsregleringar 124
Arbetsmarknadsutbildning 78, 135
Arbetspecialisering (*division of labor*)
87, 96, 111, 132
Armey-kurvan/Armey-hypotesen
52, 54, 63, 69
Asien 61, 124
- Bank- och fastighetskrisen 37
Barn- och äldreomsorg 95
Barnadödlighet 23, 131
*Bayesian Averaging over Classical
Estimates* (BACE) 65
Bemanningsföretag 147
Berg, Aron 15
Beskattad marknadssektor 87
BNP per capita 22, 114, 133
Bostadsmarknad 18
Botswana 68
Brytpunkt (för statlig skatt) 25
Buddister 68
- Demografisk utveckling 39, 64
Dynamisk tillväxteffekt 131
Dynamisk välfärd förlust 50
- Ebay 98
Economic Freedom Index 119f
Egenföretagare 99
Ekonomisk frihet 18, 28, 107,
119ff, 132, 136
Ekonomisk politik 43, 132
Ekonomisk tillväxt och välbefinnande
22ff
Ekonomisk öppenhet 28, 68, 120,
122ff, 152
Ekonomistyrning 39
Endogen tillväxtteori 44–45, 50
Entreprenöriell affärsutveckling 97
Entreprenörsförmåga 110
EU-15 114–115, 133
Experts katt 123
Export 121
Expropriation 107
Extern effekt 45, 48, 131
Extreme bounds analysis (EBA) 108
- Fackföreningar 141, 144–145
Finland 101
Formella ekonomin/ sektorn 24
Freeman, Richard 134
Frihandel 123
Fritid 24f
Fölster, Stefan 14
Företagsledning 39
Försvar 48, 59, 63, 131
Förtidspension 78, 99
Förädlingsvärde 123
- Ginikoefficient 143
Globalisering 122ff
GMM-estimatoren 81
Granger-test 108
Grekland 32
Grundavdrag 135

- Grundläggande institutioner/
regelverk 28
- Hansson, Pär 14
- Hedblom, Daniel 15
- Hicks och Kenworthys index för
statscentrerad neokorporativism
140, 144
- HomeGrocer 98
- Humankapital 44, 96, 132
- Humla 15, 133
- Hushållsarbete/hemarbete 88, 135
- Hushållsnära tjänster 95, 100
- Hälsovårdsutgifter 40
- Högre chefer 93–94
- Höök, Erik 36
- Icke-korrupt statsmakt 28
- Industriarbetare 93–94
- Industriavtalet 146
- Inflationstakt 74, 121
- Informella ekonomin/sectorn 24
- Infrastruktur/infrastruktur-
investeringar 45, 53, 131
- Initial BNP per capita 64
- Inkomstfördelning 141, 143
- Innovationer 44, 96, 132
- Institutionell kvalitet 106–107
- Institutionernas betydelse för
tillväxten 46, 107ff
- Instrumentvariabler 72, 81
- Internationella Valutafonden 133
- Investeringsutgifter 27
- Irland 140
- Jan Wallanders och Tom Hedelius
Stiftelse 15
- Japan 39, 61
- Jobbskatteavdrag 99
- Johannesson, Louise 15
- Jordahl, Henrik 15
- Kalifornien 94
- Kapacitetsutnyttjande 50, 79
- Kapital 44, 50
- Kapitalrörlighet 64
- Kapitalskatt 122
- Kapitalvinster 79
- Karlsson, Martin 14
- Katzeff Silberstein, Benjamin 15
- Kausalitetsproblemet 40, 73
- Kjelfreden 35
- KOFs globaliseringsindex 118f
- Kohandel 110
- Kollektivavtal 145
- Kompetensutveckling 136
- Konfucianer/konfucianism 66–67
- Korporativism 140ff
- Korruption 107
- Krause, Pär 15
- Kunskapsintensiva tjänster 125
- Levnadsstandard 23
- Lindbeck, Assar 15
- Lindert, Peter 130
- Livslängd 23, 67, 131
- Lobbyverksamhet 52
- Lucas, Robert 86
- Lundin, Erik 15
- Långsiktig jämviktstillväxt 43
- Långtidssjukskriven 99
- Länderspecifika effekter 71
- Lönearbete 24
- Löneförhandlingar 145–146
- Löneskatter 59
- Lönespridning 134, 143, 146
- Löntagare 27
- Madrick, Jeff 130
- Marginal-effekt 101
- Marginalnytta 53
- Marginalskatt 25–26, 45, 134, 143
- Marknadens storlek (*extent of the
market*) 97
- Marknadsarbete 24, 92

- Marknadssmisslyckande 47
 Minsta-kvadratmetoden 74–75
 Muslimer 68
 Mått på offentlig sektors storlek 34–35
 Mätfel 72
- Naturligt monopol 48
 Neoklassisk tillväxtteori 42–43
 Neokorporativism 140
 Nordiska/skandinaviska välfärdsstater 18, 28, 134
 Norge 140
 North, Douglass 106
- Oavlönat/obetalt hushållsarbete/
 egenarbete 25, 87, 88ff
 OECD 37, 72, 121, 141
 Offentlig konsumtion 36, 50, 62, 141
 Offentlig sektors storlek 22, 28, 72
 Offentlig sektors storlek och ekonomisk tillväxt 58ff, 121f
 Offentliga investeringar 36, 50, 59
 Okun, Arthur M. 130
 Omfördelningspolitik 49
 Omvänd kausalitet 77
 Optimal beskattning 91
 Organiserade särintressen 53
 Organisationskapital 96
 Outlier 75, 76
- Paneldata 41
 Paneldata med fixa effekter 69ff
 Patentlagstiftning 111
 PeaPod 98
Peer review 58
 Pensioner 40, 144
 Personbeskattning 91, 97, 98, 135
 Persson, Göran 133
 Portugal 32
 Privat konsumtion 50
 Privat äganderätt 28, 106, 131
- Privata investeringar 50
 Privilegiejakt (*rent seeking*) 53, 86, 102
 Produktiva offentliga utgifter 48
 Produktivt entreprenörskap 110
 Produkt marknadsregleringar 148
 Progressivitet i skattesystemet 60, 79, 118
 Punktskatter 59
- Real BNP-tillväxt 32, 114
 Realkapital 86
 Reallön 52
 Reform(er)ing av det ekonomiska systemet 28, 118, 132, 140ff
 Relativ BNP per capita 74
 Relativ efterblivenhet 39
Resource curse 109
 Restaurangbranschen 98
 Robust effekt/robusthetstest 80, 82, 108
 Rogerson, Richard 14
 Rosling, Hans 23
 ROT-avdrag 99
Rule of law 46, 106
 RUT-avdrag 98ff
 Rättssamhälle/rättsstat 46, 106, 131
 Rättsväsende 59, 107
- Sahlin, Mona 133
 Samhällelig förmåga 39
 Sjukfrånvaro 48
 Sjukförsäkring 99, 144
 Sjukvård(sutgifter) 48, 54
 Skattefaktorn 92ff, 99–100
 Skattefinansierade tjänster 141
 Skattekil 50, 116, 124
 Skattekvot 17, 25, 32, 118, 134
 Skattereform 135
 Skattesystem(et) 18, 27, 118
 Skattetryck 34, 54
 Skatteuttag 77

- Skatteuttag (korrelation med tillväxt) 32–33
- Skatteverket 100
- Snedvridande effekter av skatter 53, 131
- Social dialog 145
- Social tillit 18, 28, 125f, 134
- Social välfärd 130
- Sociala avgifter 99
- Sociala normer 100, 109
- Sociala skyddsnet 124
- Socialbidrag 78, 100–101
- Socialdemokraterna 143
- Socialförsäkringar 53, 59
- Sparande 121
- Specialiseringsvinster 24
- Spelregler (i ekonomin) 45
- Statisk välfärdsförlust 50
- Statistiska centralbyrån 101
- Storbritannien 140
- Studiemedelssystem 49
- Subventioner till företag 59
- Svart sektor/svart arbete 9, 92, 135
- Svenska modellen 133
- Sveriges relativa tillväxt 17, 114–115
- Sysselsättningsnivå/sysselsättningsgrad 43, 95
- Tidsanvändningsstudier 88
- Tillverkningsindustrin 146
- Tjänstesektorn 89, 91, 95
- Total faktorproduktivitet 62, 63
- Totala offentliga utgifter 58, 62
- Transaktionskostnader 109, 116
- Transfereringar 59, 62, 124, 135, 144
- Trettiotaldepressionen 36
- Upphinnareffekt (*catching-up*) 39, 74
- Upphovsrätt 111
- Uppköpsbud 148
- USA 24f, 88, 98, 140
- Utbildning(sutgifter) 45, 63, 67
- Utgiftskvot 17, 37, 134
- Utköpsbolag (*private equity*) 148
- Wal-Mart 98
- Varumärkesrätt 111
- Verdoorns lag 50
- Vetenskaplig tidskrift 27, 58
- Visstidsanställda 147
- World Value Surveys 127
- Välfärdsstat 48, 125ff
- Värdering av offentlig produktion 49
- Västtyskland 39
- Åldrande befolkning 40
- Äganderätt 46, 54
- Ägarkoncentration 140, 141
- Östasien 67
- Österrike 140, 141
- Överenskommen visstidsanställning 147

Är svensk ekonomi en humla som flyger mot alla odds? Höga skatter och stor offentlig sektor brukar ställas i motsats till tillväxt, men Sverige har de senaste 20 åren åter blivit en av Europas starkaste ekonomier.

I denna bok går författarna igenom den senaste forskningen om sambanden mellan den offentliga sektorns storlek och ekonomisk utveckling.

Slutsatsen är att Sverige inte är någon humla. Framgångarna beror på att den svenska modellen reformerats i grunden. De offentliga utgifterna och skatterna som andel av BNP är idag ca 10 procentenheter lägre än de var runt 1990. Reformen har drastiskt ökat den ekonomiska friheten, gjort det mer lönsamt att arbeta och skapat makroekonomisk stabilitet. Det finns dessutom, enligt författarna, stor potential för fler reformer utan att krympa välfärdsstaten.

Andreas Bergh är välfärdsforskare och doktor i nationalekonomi, verksam vid Institutet för Näringslivsforskning och Lunds universitet.

Magnus Henrekson är professor och vd för Institutet för Näringslivsforskning (IFN).

FORES+IVRIG

isbn 978-91-979505-0-3